

Mia Myhre, Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal

Vold og voldtekt i oppveksten

En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

Vold og voldtekt i oppveksten

En nasjonal intervjuundersøkelse av
16- og 17-åringer

Mia Myhre, Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S
Rapport nr 1/2015

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er et selskap under Unirand AS som er heleid av Universitetet i Oslo. NKVTS består av tidligere Psykososialt senter for flyktninger, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Nasjonalt ressurs-senter for seksuelt misbrukte barn og deler av Kontoret for katastrofepsykiatri.

Formålet med senteret er:

Å utvikle, vedlikeholde og spre kompetanse og kunnskap som kan bidra til:

- Å redusere helsemessige og sosiale konsekvenser av vold og traumatisk stress
- Å forebygge vold og traumatisk stress

Senterets oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning.

Bak opprettelsen av senteret står:

Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

ISBN 978-82-8122-080-5 (trykt)

ISBN 978-82-8122-081-2 (pdf)

ISSN 0809-9103

Henvendelse vedrørende publikasjonen rettes til Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Kontaktinformasjon på www.nkvts.no

Forord

Denne rapporten bygger på data fra et utvalg av gutter og jenter på 16 og 17 år i undersøkelsen «Trygghet, vold og livskvalitet i Norge». Undersøkelsen er en landsomfattende intervjuundersøkelse av den norske befolkningens opplevelse av trygghet, vold, trakassering, trusler, tap og andre alvorlige hendelser. Undersøkelsen kartlegger også hvordan dette har sammenheng med livskvalitet og helse.

Undersøkelsen inngår som en del av Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008 – 2011 «Vendepunkt», og er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet.

En rekke medarbeidere ved NKVTS har deltatt i arbeidet med å planlegge, forberede og gjennomføre undersøkelsen. Siri Thoresen, Ole Kristian Hjemdal, Grete Dyb og Line Schau laget den opprinnelige prosjektbeskrivelsen. Helene Aakvaag og Hilde Pape deltok i den videre utviklingen av prosjektet og utformingen av det endelige intervju skjemaet. Dag Ellingsen var i store deler av utviklingsfasen og under selve intervju-perioden engasjert som prosjektleder via Oxford Research. Tore Wentzel-Larsen har medvirket til den metodiske utviklingen av undersøkelsen og i bearbeiding og analyser av data og Mia Cathrine Myhre har hatt et sentralt ansvar for analyser og utskriving av denne rapporten, som er skrevet av Mia Cathrine Myhre, Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal. Et eget avsnitt om barn og unge utsatt for vold og overgrep, med vekt på ulike konsekvenser, er skrevet av Synne Øien Stensland.

Undersøkelsen er gjennomført i samarbeid med Ipsos MMI som har stått for telefonintervjuene. Prosjektansvarlig ved Ipsos MMI har vært Kristin Rogge Pran. Dette er første gang en slik undersøkelse med så vanskelige og følsomme tema har vært gjennomført som telefonintervju i Norge. En varm takk til alle intervjuerne for en stor innsats. Aller viktigst, takk til alle ungdommene som har latt seg intervju for deres åpenhet og vilje til å dele sine erfaringer.

Innhold

Forord	3
Tabelloversikt	7
Figuroversikt	10
Sammendrag	11
Summary	19
Del I: Bakgrunn og forutsetninger	27
1 Innledning	25
1.1 Oppdraget	25
1.2 Rapportens struktur	26
2 Bakgrunn og problemstillinger	27
2.1 Definisjoner og begrepsavklaringer	27
2.1.1 Begrepet «vold»	27
2.1.2 Om seksuelle overgrep og voldtektsbegrepet	28
2.1.3 Nære relasjoner	29
2.1.4 Barnemishandling	29
2.2 Norsk forskning på vold i barndommen med	29
2.3 Forskning fra andre land	31
2.4 Studier om vold og overgrep publisert siste år	33
2.5 Barn og ungdom utsatt for vold og overgrep	35
2.5.1 Konsekvenser for barn og ungdom	36
2.5.2 Psykiske, kroppslige og adferdsmessige plager	37
2.5.3 Vedvarende eller kroniske plager	38
3 Data og metode	40
3.1 Fremgangsmåte og deltakere	40
3.2 Intervjuguiden	40
3.3 Etiske problemstillinger	47
3.4 Statistiske metoder	48
4 Utvalget i undersøkelsen – frafall, svarprosent og representativitet	49
4.1 Utvalget	49
4.2 Frafall	49
4.3 Representativitet	52

Del II: Resultater	54
5 Vold og overgrep fra foresatte	54
5.1 Fysisk og psykologisk vold fra foresatte	54
5.1.1 Alder: Fysisk vold fra foresatte	55
5.1.2 Voldsutøvers kjønn	56
5.2 Omsorgssvikt	57
5.3 Vold mellom foreldre/foresatte	58
5.4 Seksuelle overgrep	58
5.4.1 Alder	60
5.4.2 Relasjon til overgriper	61
5.5 Karakteristika ved fysisk vold og seksuelle overgrep	62
6 Fysisk vold fra andre enn foresatte	64
6.1 Mindre alvorlig fysisk vold siste år	64
6.1.1 Relasjon til utøver - mindre alvorlig fysisk vold siste år	65
6.2 Alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte noen gang.	66
6.2.1 Relasjon til utøver – alvorlig fysisk vold	67
6.2.2 Karakteristika ved hendelsene	68
6.3 Kjærestevold	69
6.3.1 Fysisk vold fra nåværende eller tidligere kjæreste	69
6.3.2 Kjærestevold og kontrollerende atferd	70
6.4 Stalking	72
7 Alle former for vold og overgrep samlet	74
7.1 Utsatthet for flere typer hendelser	75
7.2 Voldsutsatthet og andre potensielt traumatiserende hendelser	76
8 Levekår, psykisk helse og alkoholbruk	79
8.1 Voldsutsatthet og levekår	79
8.2 Voldsutsatthet og trygghet i hverdagen	81
8.3 Skam og skyld	83
8.4 Psykisk helse	85
8.5 Vold og forhold til andre mennesker	88
8.6 Fysisk vold, seksuelle overgrep og alkoholbruk	89
9 Erfaringer med rettsapparatet	92
9.1 Voldtekt	92
9.2 Alvorlig fysisk vold	94

Del III: Drøfting og oppsummering	96
10 Diskusjon	96
10.1 Fysisk vold fra foresatte	99
10.2 Psykologisk vold	100
10.3 Omsorgssvikt	101
10.4 Vold mellom foresatte	102
10.5 Seksuelle overgrep	102
10.6 Alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte	104
10.7 Alle former for vold sett samlet	106
10.7.1 Overlapp mellom ulike former for vold	107
10.7.2 Voldsutsatte og andre potensielt traumatiserende hendelser	108
10.8 Vold, psykisk helse, skyld og skam	109
10.8.1 Psykisk helse	109
10.8.2 Skam og skyld	111
10.8.3 Forholdet mellom skam, skyld og psykisk helse	112
10.9 Kontakt med rettsapparat og helsevesen	113
10.10 Vold og levekår	116
11 Veien videre	119
11.1 Veien videre – forskning	119
11.2 Veien videre – praksisfeltet	120
11.3 Veien videre – forebygging	120
Vedlegg 1:	122
Vedlegg 2:	124
Vedlegg 3:	152
Vedlegg 4:	153
Litteratur	154

Tabelloversikt

Tabell 4.1	Kjønns og alderssammensetning av opprinnelig utvalg	49
Tabell 4.2	Kjønnsfordeling i utvalget	52
Tabell 5.1	Forekomst av mindre alvorlig fysisk vold, alvorlig fysisk vold og psykologisk vold fra foreldre/foresatte blant jenter og gutter	55
Tabell 5.2	Alder ved (første gang) fysisk vold fra foreldre/foresatt. Andeler av alle utsatte for vold fra foreldre (N=157a).	56
Tabell 5.3	Utøvers kjønn for jenter og gutter utsatt for mindre alvorlig og alvorlig fysisk vold.	56
Tabell 5.4	Omsorgssvikt, andel som hadde opplevd dette noen ganger, ofte eller veldig ofte	57
Tabell 5.5	Vold mellom foreldre/foresatte	58
Tabell 5.6	Forekomst av seksuelle overgrep	60
Tabell 5.7	Alder første gang utsatt for seksuelle overgrep <16 år (gutter og jenter)	61
Tabell 5.8	Relasjon til overgriper(ne) jenter og gutter. Antall personer	62
Tabell 5.9	Karakteristika ved vold og overgrep	63
Tabell 6.1	Mindre alvorlig fysisk vold siste 12 måneder	64
Tabell 6.2	Voldsutsattes og voldsutøvers kjønn ved mindre alvorlig fysisk vold siste år. Absolutte tall og andeler av de utsatte	65
Tabell 6.3	Relasjon til utøver(e) ved mindre alvorlig fysisk vold siste år	65
Tabell 6.4	Alvorlig fysisk vold noen gang	66
Tabell 6.5	Aldersgruppe ved første gang utsatt for alvorlig fysisk vold. Andeler av alle utsatte	67
Tabell 6.6	Relasjon til utøver ved alvorlig fysisk vold. Absolutte tall	68
Tabell 6.7	Antall som rapporterer ulike fysiske skader etter alvorlig fysisk vold	68
Tabell 6.8	Alvorlig fysisk vold i løpet av livet. Karakteristikk ved hendelsene. Andeler av utsatte	69
Tabell 6.9	Utsatt for noen form for vold fra kjæresten.	69
Tabell 6.10	Utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kjæresten	70
Tabell 6.11	Antall ganger utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kjæresten. Andeler av utsatte	70
Tabell 6.12	Kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner noen gang	71

Tabell 6.13	Kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner blant utsatte for fysisk kjærestevold	71
Tabell 6.14	Antall typer kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner blant utsatte for kjærestevold	72
Tabell 6.15	Stalking i løpet av livet	73
Tabell 7.1	Antall kategorier (0-6): Omsorgssvikt, fysisk vold fra foresatte, psykologisk vold fra foresatte, vitne til vold mellom foresatte, noen form for seksuelle overgrep og alvorlig fysisk vold fra andre.	74
Tabell 7.2	Sammenheng mellom fysisk vold fra foresatte og andre former for ikke seksuell vold for jenter og gutter	75
Tabell 7.3	Sammenheng mellom vold i hjemmet og seksuelle overgrep, jenter og gutter samlet	76
Tabell 7.4	Forholdet mellom voldsutsatthet og eksponering for andre potensielt traumatiserende hendelser	77
Tabell 7.5	Assosiasjoner mellom antall kategorier av vold og antall andre potensielt traumatiserende hendelser.	78
Tabell 8.1	Andel voldsutsatte etter selvopplevd økonomisk situasjon	79
Tabell 8.2	Fysisk vold og seksuelle overgrep etter bostedsregion	80
Tabell 8.3	Andel voldsutsatte etter bosituasjon	80
Tabell 8.4	Andel voldsutsatte etter etnisk bakgrunn	81
Tabell 8.5	Opplevd trygghet i hverdagen etter voldsutsatthet	82
Tabell 8.6	Opplevd trygghet i hverdagen etter antall rapporterte voldskategorier	83
Tabell 8.7	Skam forbundet med vold og overgrep («Ja, litt» og «Ja, mye» sammenslått)	83
Tabell 8.8	Skyld forbundet med vold og overgrep («Ja, litt» og «Ja, mye» sammenslått)	84
Tabell 8.9	Skam relatert til antall voldskategorier rapportert	84
Tabell 8.10	Skyld relatert til antall voldskategorier rapportert	85
Tabell 8.11	Gjennomsnittlig skåre for angst/depresjon (HSCL-10) og posttraumatiske reaksjoner (PCL-6) i ulike eksponeringsgrupper	86
Tabell 8.12	Assosiasjoner mellom voldsutsatthet, skam, skyld og angst/depresjon, lineær regresjonsanalyse	87
Tabell 8.13	Assosiasjoner mellom voldsutsatthet, skam, skyld og posttraumatiske stressreaksjoner, lineær regresjonsanalyse	87
Tabell 8.14	Aspekter ved forhold til andre mennesker relatert til vold og overgrep	88
Tabell 8.15	Aspekter ved forhold til andre mennesker relatert til antall voldskategorier	89
Tabell 8.16	Alkoholbruk og utsatthet for vold og seksuelle overgrep	90
Tabell 9.1	Anmeldte voldtekter	92

Tabell 9.2	Grunner til å ikke anmelde voldtekt	93
Tabell 9.3	Anmeldelse alvorlig fysisk vold	94
Tabell 9.4.	Grunner til ikke å anmelde alvorlig fysisk vold	95

Figuroversikt

Figur 2.1 WHO's oversikt over ulike voldsformer (WHO, 2002)	28
Figur 4.1 Flowchart for undersøkelsen	51

Sammendrag

Bakgrunn

Vold i nære relasjoner er en belastning for individet og et problem for samfunnet. Bruk av vold er i strid med norsk lov, og et angrep på grunnleggende menneskerettigheter. Både fysisk vold, seksuell vold og psykologisk vold har helsemessige, sosiale og samfunnsøkonomiske konsekvenser. I Stortingsmelding 15 (2012-2013): «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner - Det handler om å leve» slås det fast at det er behov for mer kunnskap om omfanget av vold i nære relasjoner i Norge (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a).

I «Vendepunkt - Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008 – 2011» (Justis- og politidepartementet, 2007) fikk Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i oppdrag å gjennomføre en landsomfattende omfangsstudie av vold mot barn og voksne i nære relasjoner og seksuelle overgrep. I denne rapporten presenteres resultatene fra ungdomsdelen av denne undersøkelsen. Studien er godkjent av Regional komité for medisinsk forskningsetikk.

Metode

Denne studien er en tverrsnittsundersøkelse av norske 16- og 17-åringer. Deltakere ble intervjuet på telefon, og datainnsamlingen foregikk i tredje kvartal 2013. I alt 1012 jenter og 1050 gutter har deltatt. Totalt deltok 61,7 % av dem vi fikk tak i på telefon. Svarprosenten var 65,1 % for jenter og 58,8 % for gutter. Telefonintervjuet inneholder konkrete og detaljerte spørsmål om vold og overgrep samt psykisk helse og sosiodemografiske forhold.

Telefonintervju som metode ble valgt fordi denne fremgangsmåten gir mulighet til mange tilpassede oppfølgingsspørsmål for voldsutsatte. Vi benyttet direkte og konkrete spørsmål, som er den anbefalte standarden i forskning på alle temaer, også vold og seksuelle overgrep. Telefonintervju av ungdom har vært brukt i studier om vold og overgrep i andre land. IPSOS MMI gjennomførte telefonintervjuene. Resultatene viser at over 85 % av våre deltakere sa ja til å bli kontaktet igjen, og at de som var volds- og overgrepsutsatte var mer villige enn ikke-utsatte til å bli kontaktet igjen. Dette indikerer at fremgangsmåten var akseptabel. Det var likevel viktig å sikre ivaretagelse av enkeltpersoner som kunne ha behov for støtte etter telefonintervjuet. Som i studier fra

andre land var det også i denne undersøkelsen få personer som trengte en slik oppfølging, men for disse personene er det viktig at hjelpetiltak er på plass. I tillegg var deltakerne under 18 år, slik at meldeplikt til barneverntjenesten kunne være aktuelt. Kom det frem at ungdommen på intervju tidspunktet ble utsatt for vold fra noen i familien ble han/hun kontaktet for nærmere vurdering. Det var Senter for Stress- og Traume psykologi i Oslo som sto for denne kontakten. Telefonintervjuerne hos Ipsos-MMI hadde også instruks om å henvise de som ønsket hjelp eller oppfølging etter intervjuet til dette senteret.

Resultater

Vi gjør oppmerksom på at forekomst tallene kan være underestimerte (se diskusjonskapittelet).

Fysisk og psykologisk vold fra foresatte, omsorgssvikt og vold mellom foresatte

Fysisk vold fra foresatte

- En av ti rapporterte at de hadde vært utsatt for noen form for fysisk vold fra foresatte (9,6 %).
- Flertallet hadde vært utsatt for kun mindre alvorlig vold (7,8 %).
- Alvorlig fysisk vold forekom sjeldnere (1,7 %).
- Av de som hadde opplevd alvorlig fysisk vold fra foresatte, hadde 4 av 5 opplevd dette flere ganger (83,3 %), og de aller fleste hadde opplevde mindre alvorlig fysisk vold i tillegg (94,4 %).
- Jenter og gutter hadde i like stor grad å være utsatt for fysisk vold fra foresatte.
- Både mor og far utøvde volden mot barn, men menn var oftere utøvere enn kvinner.
- 1 av 5 voldsutsatte barn hadde blitt utsatt fra begge foreldrene.
- Fysisk vold fra foresatte forekom første gang vanligvis i barnehage- eller småskolealder.

Psykologisk vold

- Totalt 6,6 % rapporterte om psykologisk vold fra foresatte.
- Betydelig flere jenter enn gutter rapporterte om psykologisk vold (10,0 % versus 3,3 %).

Omsorgssvikt

- Til sammen var det 8,5 % som rapporterte om en eller flere typer omsorgssvikt.
- Forekomsten var lik for jenter og gutter.

Vold mellom foreldre/foresatte

- Vel 3 % av ungdommene hadde sett eller hørt foresatte bruke vold mot hverandre.
- Det var flere jenter enn gutter som rapporterte vold mellom foresatte.

Seksuelle overgrep

- Til sammen rapporterte 13,3 % av jentene og 3,7 % av guttene at de hadde opplevd noen form for seksuelt overgrep i løpet av livet (seksuell kontakt før 13 år, voldtekt, rusrelaterteovergrep, beføling ved bruk av makt eller trusler, press til seksuelle handlinger og/eller andre seksuelle krenkelser og overgrep).
- Totalt hadde 3,4 % av deltakere opplevd overgrep som defineres som voldtekt etter norsk lov, dvs. seksuell omgang (samleie, oralsex eller analsex) ved av bruk av fysisk makt eller trussel om å skade, seksuell omgang i bevisstløs tilstand eller seksuell omgang før fylte 13 år.
- Ungdomsskolealder fremsto som en sårbar periode, der risikoen for både voldtekt og andre seksuelle overgrep var stor.
- Jenter ble utsatt langt hyppigere enn gutter, og overgriper var oftest en mannlig bekjent eller venn.

Voldtekt ved bruk av makt eller trusler

- En av tretti jenter (3,5 %), men nesten ingen av guttene (0,2 %), hadde blitt voldtatt ved bruk av fysisk makt eller trusler om å skade.
- Nær halvparten fortalte at de var blitt utsatt flere ganger.
- Alle jentene hadde blitt voldtatt av menn.
- Tre fjerdedeler av overgriperne var kjent for den utsatte.
- Nesten en fjerdedel har aldri fortalt noen om voldtekten.

Seksuell kontakt før fylte 13 år med noen som var minst 5 år eldre

- Seksuell kontakt før fylte 13 år ble rapportert fra 1,9 % av jenten og 0,8 % av guttene.
- Hos 2 av 5 utsatte dreide det seg om seksuell omgang (forsøkt eller gjennomført inntrengning, oralsex eller analsex).
- Vel en tredjedel av de som hadde opplevd seksuelt kontakt før fylte 13 år hadde opplevd dette flere ganger.
- Nesten alle utøverne menn.

Seksuell kontakt i bevisstløs/beruset tilstand.

- Kjønnsforskjellen i forekomst var mindre her enn for de andre formene for seksuelle overgrep. En av tjue jenter (5,0 %) og en av femti gutter (1,9 %) hadde opplevd dette.
- Dette var den formen for seksuelt overgrep gutter oftest var blitt utsatt for.

- For halvparten av jentene involverte overgrep i inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex, ofte kalt sovevoldtekt, mens dette var sjeldnere hos guttene (30,0 %).

Andre seksuelle overgrep

- Totalt 2,6 % av jentene og 0,1 % av guttene hadde opplevd at noen ved bruk av makt eller trusler hadde befølt kjønnsorganene deres eller at de måtte berøre andres kjønnsorgan.
- Totalt 5,3 % av jentene og 0,7 % av guttene var blitt presset til seksuelle handlinger. Hos omlag 2/3 involverte dette inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex.
- Totalt 2,9 % av jentene og 0,7 % av guttene hadde opplevd andre seksuelle krenkelser enn det som ble spurt spesifikt om.

Mindre alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte siste år

- Litt over 10 % av de spurte hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte siste år.
- De fleste som hadde vært utsatt hadde bare vært utsatt for en type.
- Det vanligste var å blitt kløpet eller å ha blitt slått med flat hånd.
- Samlet var gutter (12,3 %) noe mer utsatt enn jenter (8,9 %).
- Samlet var det like vanlig å ha blitt utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kvinner som fra menn. Imidlertid var det for guttenes del mest vanlig å bli utsatt fra en mann, mens det for jentenes del var mest vanlig å bli utsatt for slik vold fra en kvinne.
- De fleste rapporterte at utøver var en venn eller bekjent.
- Vold fra autoritetspersoner og fremmede var svært uvanlig.

Alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte

- En av 10 jenter og tre av 10 gutter har vært utsatt for alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte, og mange av disse hadde vært utsatt for gjentatte voldsepisoder.
- Nesten to tredjedeler av de utsatte jentene og halvparten av guttene hadde fått fysiske skader av volden.
- Nesten halvparten av de utsatte jentene og en sjettedel av guttene hadde vært redd for å bli fysisk skadet eller drept da volden skjedde.
- Det var venner og bekjente som sto for mesteparten av volden, både mot guttene og jentene.

Kjærestevold, kontrollerende adferd fra partner/kjæreste og stalking

Kjærestevold

- I alt var det 3,4 % av ungdommene som svarte at de noen gang var blitt utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra partneren/kjæresten.
- Det var nesten dobbelt så stor andel av guttene som av jentene som hadde opplevd dette.
- For guttenes del hadde nesten halvparten av de utsatte bare vært utsatt en gang, mens av de utsatte jentene hadde tre fjerdedeler vært utsatt flere ganger.
- Svært få hadde opplevd alvorlig fysisk vold fra kjæreste.
- Overgriperen var i samtlige tilfeller av motsatt kjønn som ungdommen selv.

Kontrollerende adferd fra partner/kjæreste

- Mens relativt få hadde vært utsatt for fysisk vold fra partneren/kjæresten, og svært få for alvorlig fysisk vold, var det atskillig mer vanlig å oppleve kontrollerende atferd fra kjæresten eller partneren.
- I alt var det nesten 18 % som hadde opplevd en av tre former for kontrollerende adferd. Dette var likt for begge kjønn.
- 6,8 % av jentene og 4,4 % av guttene hadde opplevd alle tre formene for kontrollerende atferd fra partneren/kjæresten.
- Tre fjerdeparten av både jentene og guttene som hadde vært utsatt for fysisk vold fra kjæreste eller partner hadde også vært utsatt for minst en form for kontrollatferd.
- Stalking(skremmende forfølgelse)
- Til sammen hadde over en femtedel av ungdommene, og nesten en fjerdedel av jentene, blitt utsatt for minst en form for stalking.

Alle former for vold sett samlet og utsatthet for flere typer hendelser

Alle former for vold sett samlet

- Omlag tre av ti jenter og fire av ti gutter bekreftet minst en volds- eller overgrepshendelse.
- Hos gutter var det å ha blitt utsatt for alvorlig vold fra andre enn foresatte den vanligste formen for vold, mens seksuelle overgrep var sjeldne. Hos jenter var seksuelle overgrep den vanligste formen for vold.

Utsatthet for flere typer hendelser

- Ungdom som hadde vært utsatt for vold hadde også oftere opplevd andre potensielt traumatiske hendelser.

- Det var stor overlapp mellom de forskjellige voldskategoriene for begge kjønn. Nær halvparten av jentene (45,5 %) og 29 % av guttene som hadde opplevd vold, hadde opplevd flere typer vold.
- Flere jenter enn gutter hadde opplevd tre eller flere former for vold eller overgrep.
- For jenter var det en sterk sammenheng mellom det å ha vært utsatt for andre typer vold, og å ha opplevd seksuelle overgrep.

Levekår, psykisk helse og alkoholbruk

- Fysisk vold forekom oftere hos ungdommer i familier med dårlig råd.
- Fysisk vold fra foreldre forekom oftere i familier med annen opprinnelse enn norsk/nordisk.
- Både fysisk vold og seksuelle overgrep forekom oftere hos ungdommer som ikke bodde med begge foreldrene.
- Det var en klar sammenheng mellom voldsutsatthet og opplevd trygghet i hverdagen.
- Andelen som ikke følte seg trygge økte med antallet voldskategorier ungdommene hadde opplevd.
- Det var klar sammenheng mellom utsatthet for vold og overgrep og alkoholbruk.
- Å ha vært utsatt for alvorlig vold eller seksuelle overgrep før 15 år hadde sammenheng med alkoholbruk på et senere tidspunkt, både når det gjelder å ha drukket alkohol eller ikke, hvor ofte en drikker og hvor ofte en er beruset.

Psykisk helse

- Det var en klar opphopning av psykiske helseproblemer hos ungdommer som var utsatte for vold og seksuelle overgrep sammenlignet med de som ikke var utsatt. Dette gjaldt både gutter og jenter.
- Dette høyere nivået av psykiske helseproblemer hos volds- og overgrepsutsatte gjaldt både for angst/depresjon og posttraumatiske reaksjoner.
- Jo flere typer vold og overgrep ungdommene hadde vært utsatt for, jo dårligere psykisk helse.
- Psykologisk vold og følelsesmessig omsorgssvikt var like viktig som fysisk vold og seksuelle overgrep for psykisk helse.

Skam og skyld og sosial støtte

- Mange voldsutsatte unge føler skam og skyld for det som skjedde.
- Både skam og skyld øker med antall kategorier av voldshendelser.
- Både skam og skyld etter voldshendelser var forbundet med psykiske helseproblemer.

- En vesentlig undergruppe av voldsutsatte unge hadde opplevd at andre har trukket seg vekk fra dem etter det som skjedde, eller bebreidet dem for det som hadde skjedd.
- Opplevd sosial støtte viste en gradvis reduksjon med økende antall kategorier av vold.

Kontakt med rettsapparatet

- Under en femtedel av de voldtektsutsatte, og under en tiendedel av dem som hadde vært utsatt for alvorlig vold, anmeldte overgrepet.
- Bare en av fire voldtektsutsatte var til medisinsk behandling eller undersøkelse den første tiden etterpå.
- Halvparten av de voldtsutsatte, og under en tredjedel av de voldsutsatte, hadde snakket med helsepersonell om sine voldsopplevelser eller om helseproblemer de kan ha hatt som følge av vold.

Konklusjoner

- Vold og seksuelle overgrep rammer en betydelig del av barn og ungdom i Norge, og starter for mange i tidlig barnealder.
- Forekomsten av vold og seksuelle overgrep var lavere enn i sammenliknbare undersøkelser. Dette kan bety at færre barn og ungdommer blir utsatt nå enn tidligere, men da det er få andre indikasjoner på en slik kraftig reduksjon bør forekomsttallene i ungdomsundersøkelsen tolkes med forsiktighet.
- Voldsutsatte barn opplever ofte flere typer overgrep.
- Jenter er langt mer utsatt for seksuelle overgrep enn gutter. Jenter har også en større totalbelastning av vold og overgrep.
- Det er nesten utelukkende menn som utøver seksuelle overgrep.
- Særlig seksuelle overgrep, men også de andre formene for vold er forbundet med skam og skyld hos mange utsatte.
- Vold og seksuelle overgrep henger sammen med psykiske helseproblemer hos ungdom, og kan anses som et folkehelseproblem. Særlig gjelder dette for kvinners helse, fordi kvinner utsettes for flere typer volds- og overgrepshendelser enn menn.
- Særlig seksuelle overgrep, men også andre former for vold, holdes fremdeles skjult. Det innebærer at få oppsøker helsetjenester, få anmelder forholdene, og en del forteller aldri til noen andre hva de har vært utsatt for.

Summary

Background

Violence is a severe burden to the individual and to society. The use of violence is prohibited by Norwegian law, and is an attack on fundamental human rights. Physical violence, sexual abuse, psychological violence and neglect, have negative consequences in terms of health, social relationships and societal costs.

In the Government's Report no 15 (2012 – 2013) to the Storting (The Norwegian Parliament): «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner - Det handler om å leve» (Prevention of and the fight against violence in close relationships – It's all about living», authors translation) it is concluded that more knowledge is needed about the prevalence of violence in close relationships in Norway.

In the Governmental action plan « Vendepunkt - Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008 – 2011» («Turning point – the Government's plan of action against violence in close relationships 2008 – 2001», authors translation), the Norwegian Center for Violence and Traumatic Stress Studies was appointed to carry out a prevalence study of violence in Norway. This report presents the results from the youngest respondents who were 16 and 17 years of age at the time of the survey. The results from the study of the adult population is published in the report «Vold og voldtekt i Norge». The study was approved by the Regional Committee for Medical and Health Research Ethics.

Methods

This is a cross-sectional study of Norwegian adolescents 16 and 17 years of age. Structured phone interviews were conducted during the winter of 2013. Altogether, 1012 girls and 1050 boys participated. Of those who we were able to contact by phone, 61.7% agreed to participate in the study (65.0% girls and 58.8 % boys). The telephone interview comprised direct and specific questions concerning violence and abuse experiences, as well as mental health, social support, and sociodemographics.

One reason for the choice of telephone interviewing was that this data collection method allows for flexible interviewing, for example in follow-up questions for those who reported exposure to violence. In several other countries, prevalence studies using telephone interviews as their primary method has been performed for many years,

yet not till now has this been done in Norway on such sensitive topics. The telephone interviews were conducted by IPSOS MMI. More than 85% of the study participants were willing to be contacted again. The proportion of participants who were willing to be re-contacted were somewhat higher in violence-exposed compared to non-exposed adolescents. This indicates that the method used was acceptable by the vast majority of participants. Nevertheless, it was important to ensure a system that provided care for individuals who might need support after completion of the telephone interview. As has been observed in similar studies from other countries, we found that very few participants needed or wanted this type of support, but for those who did need it, it is important that a follow-up system is in place. In cases where the teenager reported ongoing familial violence, he or she was contacted for a further assessment by an external psychologist who then evaluated if a report to child protection services was needed. In this study, the interviewers at IPSOS-MMI were instructed to refer individuals in need of follow-up and assessment to the Center for Stress and Trauma Psychology in Oslo.

Results

Please note that prevalences might be underestimated (see discussion).

Violence from parents in childhood

Physical violence

- One out of ten 16 and 17 year olds reported that they had been exposed to some form of physical violence by their parents (9.6%).
- The majority of those exposed to violence had been subjected to «less severe» violence alone (hair pulling, pinching, slapping) (7.8%).
- Severe violence (hit with a fist, kicked, beaten up) was less common (1.7%).
- Four out of five of those who had been subjected to severe violence had been subjected several times (83.3%), in addition most of them were also subjected to less severe violence (94,4%).
- As many girls as boys reported physical violence from their parents
- Both mothers and fathers subjected their children to physical violence, yet fathers accounted for more violence than mothers.
- In cases of severe violence, the majority were male perpetrators, particularly in cases of severe violence against boys.
- In one out of five children who had experienced violence, both parents had used violence against their child
- Preschool or primary school age was the predominant period of first incident of parental violence

Psychological violence

- A total of 6.6% reported psychological violence from their parents.
- Considerably more girls (10.0%) than boys (3.3%) reported psychological violence from their parents.

Neglect

- In total 8.5% reported experiencing at least one form of neglect.
- As many girls as boys had experienced neglect.

Witnessing violence between parents

- More than 3% of the adolescents had seen or heard violence between their parents.
- More girls than boys reported to have witnessed violence between their parents.

Sexual Abuse

- Altogether, 13.5% of the girls and 3.7% of the boys reported some form of sexual abuse or assault lifetime (sexual assault before the age of 13, rape, touching of genitalia by use of force or by threatening to harm, intoxicated assault, being pressured to sexual acts, and/or other forms of sexual offences or assaults).
- In total, 3.4% of participants had experienced sexual abuse that can be defined as rape in accordance with Norwegian Law, which was defined as 1) being forced to sexual acts (intercourse, oral sex or anal sex) by the use of physical force or threats of bodily harm, 2) sexual intercourse while the victim was in an reduced conscious or unconscious state and not able to consent or stop what happened, and/or 3) sexual acts before the age of 13 with a person at least five years older.
- The age of 13 to 16 years appears to be a vulnerable age period with a large risk of being raped or being subjected to other types of sexual assault.
- Girls, more often than boys, were victims of sexual abuse, and the perpetrator was usually a male- acquaintance or a friend.

Forcible rape

- One out of 30 girls (3.5 %), yet almost none of the boys (0.2 %), had been raped by the use of physical force or threats of bodily harm.
- Almost half of the female rape victims had been raped more than once.
- All perpetrators of rape against girls were male.
- Three-fourths of the perpetrators were a friend or an acquaintance of the victim.
- About one-fourth of the victims had never told anyone about the rape.

Sexual assault before the age of 13 by someone who was at least five years older

- Sexual contact before the age of 13 was reported by 1.9% of the girls and 0.8% of the boys.
- In two out of five victims the sexual contact included attempted or full vaginal or anal penetration or oral sex.
- More than one-third of those who had experienced sexual contact before their 13th birthday had experienced this type of abuse more than once.
- Almost all of the perpetrators were male.

Intoxicated sexual assault

- One out of 20 girls (5.0 %) and one out of 50 boys (1.9 %) had experiences this type of abuse.
- This was the type of sexual abuse boys most often reported.
- For half of the girls, the abuse involved vaginal penetration, oral sex or anal penetration (intoxicated rape). Penetration was less common amongst boys (30.0 %).

Other types of sexual assault

- 2.6 % of the girls and 0.1 % of the boys reported forced sexual fondling.
- 5.3 % of girls and 0.7 % of boys reported having been pressured to sexual acts. In about two-thirds of those exposed, this involved vaginal, oral, or anal penetration.
- 2.9 % of girls and 0.7 % of boys had experienced other forms of sexual violation/assaults.

«Less severe» physical violence last year (non-parental)

- Approximately ten percent of participants reported «less severe» physical violence from someone other than their parents last 12 months
- The majority of the exposed adolescents had been subjected to only one type of violence.
- In this group, the most common types were pinching and slapping.
- Boys (12.3%) were somewhat more often exposed than girls (8.9 %).
- The perpetrators were most often friends or acquaintances.
- It was very uncommon to be subjected to violence from authorities or a stranger.

Severe physical violence lifetime (non-parental)

- One out of ten girls and three out of ten boys had been subjected to severe physical violence from someone other than their parents, and a majority had been exposed repeatedly.
- Almost two-thirds of all the female victims and half of the male victims sustained physical injuries resulting from the violence.
- Girls (nearly half) much more often than boys (one-sixth), reported that they had been afraid of being severely physically injured or killed while the violence took place.
- Friends or acquaintances were responsible for most of this violence for both boys and girls.

Violence, controlling behavior or stalking from a boy/girlfriend

Violence from a boy/girlfriend

- In total 3.4% of the adolescents described that they had at some time been subjected to «less severe» physical violence from their boyfriend/girlfriend.
- Almost twice as many boys than girls had experienced this.
- Nearly half of the boys who had experienced «less severe» physical violence had only experienced this once, while three-fourths of the girls who had experienced this had been subjected to this type of violence several times.
- Very few had been subjected to severe physical violence from a boy/girlfriend.
- The perpetrator was in all of these incidents the opposite sex of the victim.

Controlling behavior from boy/girlfriend

- While relatively few had had been subjected to physical violence from their boy/girlfriend/partner, and very few subjected to severe physical violence, it was considerably more common to experience controlling behavior from a boy/girlfriend/partner.
- In total, almost 18% had experienced one of the three forms of controlling behavior. Both girls and boys were equally affected.
- 6.8 % of the girls and 4.4 % of the boys had experienced all three types of controlling behavior from their boy/girlfriend/partner.
- Three-fourths of both girls and boys who had been subjected to physical violence from a boy/girlfriend had also been subjected to at least one type of controlling behavior from them.

Stalking

- In total over one-fifth of the adolescents, and nearly one-fourth of the girls had experienced at least one type of stalking.

Violence exposure across various categories

- About one out of seven girls and one out of four boys reported at least one incident of violence or abuse.
- The most common category of violence reported by boys was severe physical violence by someone other than their parents. Sexual abuse was uncommon in boys.
- The most common category of violence reported by girls was sexual abuse.
- There was a large overlap between the different types of violence for both sexes. Nearly half of the girls and about one-fourth of the boys who had experienced one form of violence had experienced two of more types of violence.
- Girls carried a heavier burden of violence compared to boys: More girls than boys had experienced three or more types of violence or abuse.
- Sexual abuse in girls was strongly associated with exposure also to other types of violence.
- Violence-exposure in adolescence was associated with increased exposure to other potentially traumatic events.

Sociodemographics and alcohol use

- Adolescence living in low-income families experienced physical violence more often.
- Parental physical violence occurred more often in non-Nordic families
- Both physical and sexual abuse occurred more often in youth who did not live with both of their parents.
- Most adolescents felt safe at school and in their neighborhood
- There was a significant association with being exposed to violence and not feeling safe, both at school and in the neighborhood
- Violence-exposure was associated with more alcohol consumption, both in terms of frequency of drinking and frequency of intoxication. .
- Exposure to violence before the age of 15 was associated with later increased alcohol consumption, both in terms of frequency of drinking and frequency of intoxication.

Mental health, shame, guilt and social support

- There was a clear cumulative association between number of violence categories and level of mental health problems, both in terms of anxiety/depression and posttraumatic stress reactions.
- Psychological violence and emotional neglect were as important as physical violence and sexual abuse for mental health.
- Many victimized adolescents reported shame and guilt about the abuse.
- Both shame and guilt increased with the burden of violence.

- Violence-related shame and guilt were strongly associated with mental health problems.
- A substantial subgroup of victimized youth had experienced that others had distanced themselves from them or blamed them for what had happened.
- Loneliness, feeling let down, and poor social support is not uncommon in violence-exposed adolescents.

Police reporting and medical assistance

- Less than one-fifth of rape victims and less than one-tenth of those exposed to severe violence reported the incident to the police.
- Only one out of four rape victims went to seek medical treatment or a medical examination the first few days or weeks following the rape.

Conclusions

- Violence and sexual abuse affect a significant number of children and youth in Norway, and for many the violence starts in early childhood.
- The prevalence of violence and sexual abuse was lower than that found in similar surveys. There are few other indicators that such a strong reduction has taken place and the prevalence numbers found in this survey should be interpreted with caution, as they may be too optimistic.
- Victimized children often experience several types of abuse.
- Girls are far more often exposed to sexual abuse than boys are. Girls also experience a larger total burden of the violence and abuse experienced.
- Sexual abuse is almost exclusively committed by men.
- Shame and guilt, loneliness and social exclusion is prevalent in violence-exposed adolescents, and may contribute to mental health problems.
- Violence and sexual abuse is associated with mental health problems in youth, and constitute an important challenge for public health. This is particularly the case for women's health, because women are subjected to several more types of violence- and abuse than men are.
- Sexual abuse in particular, but also other types of violence are still kept hidden. Few seek medical attention, few report the incident to the police, and some never tell anyone about what happened.

Del I: Bakgrunn og forutsetninger

1 Innledning

Vold og seksuelle overgrep mot barn og unge er betydelige samfunnsproblem i Norge. Å utsettes for slike hendelser i oppveksten kan medføre en vesentlig og varig forringelse av helse og livskvalitet for de som rammes. Å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og unge er derfor en viktig samfunnsoppgave. Dette krever god kunnskap både om hvor utbredt volden er i samfunnet, om hvem som rammes, og om overgrepenes konsekvenser. Kunnskap om forekomst av vold og overgrep mot barn og unge kan også medvirke til å synliggjøre volden, og dermed gi inspirasjon til at det iverksettes nødvendige tiltak.

Selv om vold og seksuelle overgrep mot barn og unge oppfattes som et stort samfunnsproblem, har vi mangelfulle kunnskaper om omfanget av vold og overgrep i oppveksten, spesielt når det gjelder vold og overgrep fra foreldre og andre nærstående. Forekomst og konsekvenser av fysisk og psykologisk vold har i begrenset grad blitt undersøkt i representative ungdomsutvalg i Norge, og vi har også få grundige undersøkelser om forekomst og konsekvenser av seksuelle overgrep mot barn og unge.

1.1 Oppdraget

I «Vendepunkt», Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011 (Justis- og politidepartementet, 2007), slås det fast at kunnskap om voldens omfang, karakter og konsekvenser er en grunnleggende forutsetning for en målrettet forebygging av vold i nære relasjoner. Kunnskap om vold i nære relasjoner skal derfor økes gjennom forskning og utviklingsarbeid. Som et ledd i dette fikk NKVTS følgende oppdrag: Det skal gjennomføres omfangsundersøkelser, første gang i 2009, av vold mot barn og voksne i nære relasjoner.

I handlingsplanen for 2014-2017, «Et liv uten vold», understrekes det at omfangsundersøkelsen ved NKVTS vil gi «ny og oppdatert kunnskap om omfanget av vold i nære relasjoner og voldtekt i Norge» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013b). I denne planen slås det også fast at: Det skal gjennomføres omfangsundersøkelser om vold i nære relasjoner hvert femte år.

I oppdraget til NKVTS slås det fast at omfangsundersøkelsene skal omfatte vold både mot barn og voksne. Ettersom det å intervju barn om den volden de utsettes for i nære relasjoner medfører både praktiske vansker og etiske utfordringer, har vi valgt å gjennomføre kartleggingen av vold i oppveksten gjennom retrospektive telefonintervjuer av respondenter over 16 år. Det å få kunnskap om eventuelle pågående volds- og overgrepshandlinger mot personer under 18 år medfører et særskilt ansvar, ved at denne kunnskapen kan utløse meldeplikt til barnevernet. Undersøkelsen av 16- og 17-åringene ble gjennomført et halvt år etter at intervjuene med de over 18 år var gjennomført.

1.2 Rapportens struktur

Denne rapporten er delt i tre hoveddeler. I den første delen går vi gjennom bakgrunnen for undersøkelsen og oppdraget fra Regjeringen, beskriver metodiske valg og strukturen i intervjuguiden, beskriver utvalg og svarprosent samt presenterer relevant norsk og utenlandsk forskning.

Del to gjengir undersøkelsens resultater. Vi har delt resultatene i fem kapitler. I det første (kapittel 5), ser vi på omsorgssvikt, fysisk og psykologisk vold fra foreldre og foresatte og mellom foresatte, og deretter på seksuelle overgrep i barndom og ungdom. Til slutt i kapitlet ser vi på ulike karakteristika ved de overgrepene respondentene har vært utsatt for. Det neste kapitlet (kapittel 6) tar for seg fysisk vold fra andre enn foresatte inkludert vold fra kjærester og stalking (sjenerende og skremmende forfølgelse). I kapittel 7 ser vi på de som utsettes for flere ulike typer hendelser, såkalt polyviktisering, og hvordan det å utsettes for en type overgrep påvirker risikoen for også å utsettes for andre former for overgrep. Dernest (kapittel 8), ser vi nærmere på voldsutsatthet og levekår, opplevelse av skam og skyld, psykisk helse og alkoholbruk. Denne delen avsluttes (kapittel 9) med en gjennomgang av de volds- og overgrepsutsattes erfaringer med politi og rettsapparat.

Den siste hoveddelen av rapporten består av to kapitler (kapittel 10 og 11), der resultatene drøftes, og vi kommer med noen forslag til videre forskning og noen råd til praksis feltet og til forebygging.

2 Bakgrunn og problemstillinger

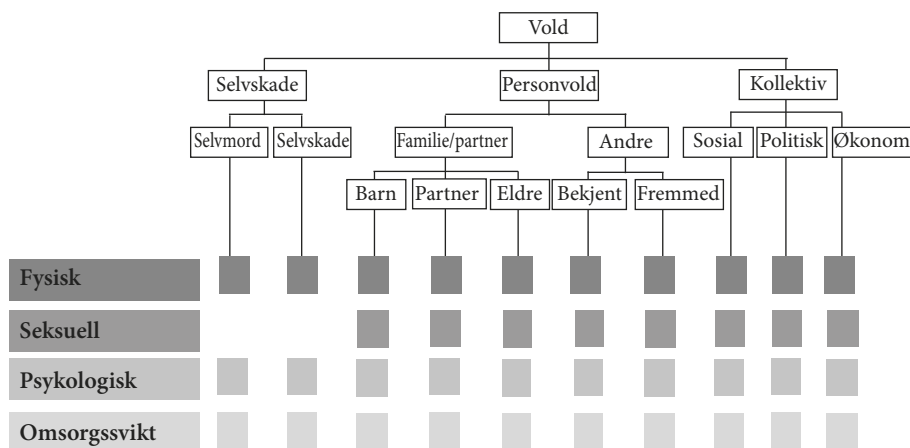
2.1 Definisjoner og begrepsavklaringer

2.1.1 Begrepet «vold»

Hva vi legger i begrepet «vold» har variert over tid og mellom kulturer. Vold forstås også ulikt avhengig av om man for eksempel legger et juridisk, sosiologisk, psykologisk, helsemessig og/eller samfunnsøkonomisk perspektiv til grunn. Verdens helseorganisasjon definerer vold som: The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment or deprivation (WHO, 2002). I denne definisjonen innebærer voldshandlinger bruk av makt, tvang eller trusler med vekt på de negative konsekvensene handlingene har for individet, i form av fysisk eller psykologisk skade, deprivasjon og skjevutvikling.

I følge WHO inngår alle typer fysiske, seksuelle og psykologiske former for mishandling, inkludert selvmord og andre selvskadende handlinger, i voldsbegrepet. I tillegg inkluderer WHOs forståelse av vold også fravær av handling, i form av fysisk og emosjonell neglisjering og omsorgssvikt. Figur 2.1 illustrerer voldens ulike former slik WHO har definert det.

Figur 2.1 WHO's oversikt over ulike voldsformer (WHO, 2002)

Denne undersøkelsen dekker ikke alle formene for vold som WHO beskriver (Figur 2.1), men fokuserer på fysisk vold, seksuell vold, psykologisk vold og omsorgssvikt utført av familie, partner og andre personer. Undersøkelsen dekker altså ikke selvskade og heller ikke kollektiv/strukturell vold.

2.1.2 Om seksuelle overgrep og voldtektsbegrepet

Vi bruker betegnelsen «seksuelle overgrep» som et overordnet begrep som dekker alle former for seksuelle krenkelser. I denne undersøkelsen har vi spurt om respondentene har opplevd voldtekt, seksuelle overgrep som barn (før 13 år) og andre seksuelle krenkelser.

I straffelovens § 192 angis voldtekt som å skaffe seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller ha seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ikke er i stand til å motsette seg handlingen, eller ved vold eller trusler få noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller utføre tilsvarende handlinger med seg selv.

Lovteksten angir ikke hva som omfattes av begrepet seksuell omgang, men ifølge det regjeringsoppnevnte Voldtektutvalgets utredning, «Fra ord til handling» (NOU: 2008:4), inkluderes for det første samleie, definert som: «vaginalt og analt samleie. Med samleie likestilles også innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning». Seksuell omgang kan også innbefatte mer enn samleie, men avgrenses nedad til seksuell handling, som innbefatter beføling av kjønnsorganer eller bryster.

2.1.3 Nære relasjoner

Verdens helseorganisasjon plasserer vold mellom individer i to underkategorier: Familie- og partnervold og «community violence» (WHO, 2002) s. 2. I førstnevnte kategori plasseres den type vold som hovedsakelig forekommer mellom familiemedlemmer og mennesker som lever i parforhold. Denne formen for vold blir som regel, men ikke alltid, utøvd i hjemmet. «Community violence» er vold mellom individer som ikke er i familie (unrelated), og som kan kjenne hverandre eller ikke kjenne hverandre, og som generelt finner sted utenfor hjemmet.

I Norge har vi i de senere år benyttet betegnelsen «vold i nære relasjoner» snarere enn «familie- og partnervold». Hvilke relasjoner som skal karakteriseres som nære, er et tema for debatt. Noen vil avgrense kategorien til bare å være synonym for den eldre betegnelsen familievold, altså nære familie- og/eller husstandsmedlemmer, mens andre vil utvide kategorien til også å omfatte langvarige omsorgs- og pleierelasjoner og nære vennskapsbånd. Det er imidlertid et stort spekter av sosiale relasjoner som verken er familie eller fremmede, der vold og seksuelle overgrep kan skje. Denne studien forsøker å innhente detaljert informasjon om i hvilke sosiale relasjoner overgrepene har skjedd.

2.1.4 Barnemishandling

Både av FN (FNs konvensjon om barnets rettigheter, FN 1990), WHO og i det norske lovverket, er alle mennesker under 18 år definert som barn. Denne delen av studien, hvor 16- og 17-åringer ble intervjuet, omhandler dermed vold mot barn, og dersom denne volden utøves av barnas omsorgsgivere faller det inn under definisjonen av barnemishandling: «enhver handling, eller serie med handlinger, eller unnlatelse av handling(er), utført av en forelder eller annen omsorgsgiver som resulterer i skade, potensial for skade, eller trussel om skade av et barn» (Leeb, Paulozzi, Melanson, Simon, & Arias, 2008). Omsorgsgiver inkluderer i denne definisjonen også midlertidige omsorgsgivere slik som lærere eller barnevakter. I spørsmålene i denne undersøkelsen benyttes begrepet foresatte som har en snevrere fortolkning enn omsorgsgiver da dette innebærer et varig ansvar for barnet.

2.2 Norsk forskning på vold i barndommen med

I dette kapitlet gjør vi rede for tidligere studier fra Norge hvor barn og ungdom har blitt spurt om vold og overgrep. Dette innbefatter både studier der vold i nære relasjoner er hovedfokus for undersøkelsen, og studier der slike spørsmål inngår som deler av en undersøkelse som omhandler flere tema. Det er utført flere studier der voksne personer (over 18 år) har blitt spurt om opplevelser i barndommen (Kloppen, Mæhle,

Kvello, Haugland, & Breivik, 2014; Steine et al., 2012). Disse studiene viser at mange har blitt utsatt for vold og overgrep i barndommen. Se nærmere beskrivelse av disse studiene i rapporten Vold og voldtekt i Norge (Thoresen & Hjemdal, 2014). Her legger vi vekt på de studiene som er foretatt med ungdommer/unge voksne som respondenter.

I Norge har det ikke vært gjennomført gjentatte undersøkelser med like metoder og mål for forekomsten av vold og overgrep mot ungdom, verken med voksne respondenter eller ungdom som respondenter. Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om utviklingen over tid. Det er heller ikke gjennomført longitudinelle studier der de samme respondentene følges over tid i forhold til voldsutsatthet, noe som setter begrensninger i forhold til å studere årsakssammenhenger.

Det har vært gjennomført noen undersøkelser hvor ungdom har blitt spurt utførlig om vold og overgrep. Mossige og Stefansen undersøkte et utvalg av 7000 18- og 19-åringer i 3. klasse på videregående skoler i Norge (Mossige & Stefansen, 2007). De fant at 25 % hadde opplevd mild fysisk vold og 8 % grov fysisk vold fra minst en av foreldrene sine i løpet av livet, 10 % hadde vært vitne til vold mot minst en av foreldrene, 15 % av jentene og 7 % av guttene hadde opplevd minst en form for seksuelt overgrep i løpet av livet, mens 9 % av jentene og 1 % av guttene hadde opplevd voldtekt eller voldtektforsøk. Mossige og Stefansen kartla også hvilken relasjon ungdommene hadde til overgriper. Majoriteten av seksuelle overgrep foregikk utenfor familien. Halvparten ble utført av en venn, kjæreste eller bekjent, altså noen den unge hadde en relasjon til.

I en annen undersøkelse som spurte 10-klassinger om opplevelser det siste året svarte 4,6 % av jentene og 3,3 % av guttene at de hadde opplevd noen form for fysisk vold fra en voksen, og 11 % svarte at de hadde opplevd psykisk vold fra foresatte. (definert som at en eller begge foreldrene hadde fortalt dem at de var dumme eller ubrukelige) (Schou, Dyb, & Graff-Iversen, 2007). Den samme undersøkelsen fant at 6,1 % av jentene og 1,6 % av guttene hadde opplevd seksuelle overgrep i form av blotting, beføling og ufrivillig samleie siste år.

Undersøkelsen «Ung i Oslo» kartla i 2006 hva ungdom hadde opplevd av vold siste år, men uten å skille mellom vold i hjemmet og vold fra andre enn foresatte (Øia, 2007). Undersøkelsen fant at 25 % hadde opplevd vold siste år. Forfatterne konkluderte derfor med at mange unge mennesker beveger seg i et sosialt landskap der vold er mer dagligdags enn hva voksne opplever. Sammenliknet med en liknende undersøkelse fra 1996 var vold i ungdomsmiljøene redusert fra 1996 til 2006.

Studier fra Norge samsvarer med internasjonal forskning som viser at det er sammenheng mellom rapporterte helseplager, seksuelle overgrep og vold (Dahle, Dalen, Meland, & Breidablik, 2010). Noen større norske helseundersøkelser (bl.a. unghUNT

og HUBRO) har også dokumentert sammenheng mellom livsbelastninger og helseproblemer (Hjemdal, Sogn, & Schau, 2012b; S. O. Stensland, Dyb, Thoresen, Wentzel-Larsen, & Zwart, 2013; S. O. Stensland, Thoresen, Wentzel-Larsen, & Dyb, 2014), og senere marginalisering fra arbeidslivet (Strom et al., 2013).

Ut fra disse undersøkelsene er det klart at ungdom er utsatt for både vold og seksuelle overgrep i betydelig grad i Norge. Også i Norge er det et gap mellom de forekomstene som fremkommer i selvrapporteringsstudier og registrerte tilfeller i offentlig statistikk, som for eksempel barnevernsstatistikken. I 2012 ble fysisk mishandling oppgitt som grunn til tiltak for 520 barn, psykisk mishandling for 274 barn, seksuelle overgrep/incest for 142 barn og mer generelt vold i hjemmet for 1162 barn (SSB, 2013) <https://www.ssb.no/statistikkbanken>. Det kan være flere grunner til å sette i verk tiltak hos et barn, slik at antallet grunner kan være større enn antallet barn som mottok nye tiltak. I tillegg er det grunn til å tro at kun et mindretall av barna er kjent av hjelpeapparatet. I NOVA-undersøkelsen oppga 20 – 25 % av ungdommene som hadde opplevd alvorlige overgrep at de hadde vært i kontakt med barnevern, barne- og ungdomspsykiatrien eller pedagogisk- psykologisk tjeneste i skolesystemet.

2.3 Forskning fra andre land

Det er et stort gap mellom antallet saker som er kjent av barnevern og andre myndigheter og den ofte ti ganger så høye forekomsten av vold mot barn som blir rapportert i spørreundersøkelser (David Finkelhor, 2008; MacMillan, Jamieson, & Walsh, 2003). Forekomsten av barnemishandling varierer mellom ulike land og regioner, med høyest forekomst i utviklingsland (Butchart, Harvey, Mian, & Furniss, 2006; Peden et al., 2008). Det er også forskjeller i lovgivingen mellom land, i forhold til om alle bruk av fysisk vold mot barn er forbudt slik som i Skandinavia, eller om noe bruk av fysisk avstraffelse er tillatt slik som f.eks. i USA og Storbritannia. For å danne et aktuelt sammenlikningsgrunnlag for denne studien vil vi her kun referere sentrale studier fra vestlige land og Skandinavia der barn og ungdom har blitt spurt om vold og overgrepserfaringer. En viktig oversiktsartikkel har estimert forekomsten av de ulike typene av barnemishandling med bakgrunn i tall fra USA og Europa (R. Gilbert et al., 2009). I denne artikkelen er forekomst av fysisk vold i barndommen estimert fra 5 % til 35 %. Omlag 5 % av tilfellene av barnemishandling hadde blitt meldt til barnevernet (D. Finkelhor, Turner, Ormrod, & Hamby, 2010; R. Gilbert et al., 2009; Sidebotham, Heron, & Golding, 2002). I USA har David Finkelhor og kollegaer analysert forekomsten og utviklingen av overgrep mot barn og ungdom. Analysene baserer seg hovedsakelig på telefonintervjuer av representative utvalg av barn opp til 17 år og deres foreldre. I undersøkelsen fra 2011 fant de en forekomst på 4 % for alvorlig fysisk vold fra foresatte. Det var en nedgang i antall som rapporterte overgrep fra 2003 til 2008, mens det ble funnet lite endring fra

2008 til 2011 (D. Finkelhor, Turner, Ormrod, & Hamby, 2009; D. Finkelhor, Turner, Shattuck, & Hamby, 2013; Janson, Jernbro, & Långberg, 2011).

I Skandinaviske studier har forekomsten av fysisk vold mot barn ligget i det nedre området av internasjonale estimater. I Sverige har det blitt gjort gjentatte undersøkelser av holdningen til og forekomsten av fysisk avstraffelse av barn. Både foreldre og skolebarn har blitt spurt, og det har fremkommet en tydelig nedgang i bruk av fysisk avstraffelse fra 1960-tallet og frem til år 2000. Denne nedgangen synes i midlertid å ha stoppet opp etter år 2000 (Janson, 2001; Janson et al., 2011; Långberg, Bodil, & Janson, 2007a). I de to siste elevundersøkelsene fra Sverige oppga i underkant av 15 % å ha blitt slått av en foresatt minst en gang i livet, mens 3-6 % hadde opplevd dette gjentatte ganger (Annerback, Wingren, Svedin, & Gustafsson, 2010).

I oversiktsartikkelen nevnt ovenfor (R. Gilbert et al., 2009) ble forekomsten av å ha opplevd noen form for seksuelt overgrep i barndommen estimert til å være 15 - 30 % for jenter og 5 - 15 % for gutter. Overgrep som innbefattet penetrering ble estimert til å ramme 5-10 % av jenter og 1-5 % av gutter (D. Finkelhor et al., 2010; R. Gilbert et al., 2009). I Finkelhors studie fra 2011 (USA) fant man at 11 % av jentene og 2 % av guttene mellom 14 og 17 år hadde blitt utsatt for seksuelt overgrep det siste året. Etter denne studien ble det estimert at 17 % av jenter mellom 14 og 17 år hadde blitt utsatt for en type seksuelt overgrep i oppveksten og 3,6 % hadde opplevd voldtekt. For gutter var de tilsvarende tallene 4,2 % og 0,4 %. Av studier fra Sverige kan nevnes en regional studie, «Liv & Hälsa ung», der 6 % av 15- og 17-åringene oppga at de hadde blitt tvunget til seksuelle handlinger (Annerback, Sahlqvist, Svedin, Wingren, & Gustafsson, 2012).

Forekomst av psykologisk vold og omsorgssvikt er mindre studert. Det har også vist seg å være vanskelig å sammenlikne og sammenfatte studier som omhandler psykologisk mishandling og omsorgssvikt. Spørsmålsstillingen varierer mye og svarene gir ofte rom for tolkninger. Forekomsttallene blir derfor mer usikre. Internasjonale studier antyder en forekomst mellom 4 % og 9 % for alvorlig psykologisk vold og 1 % - 15 % for omsorgssvikt (Edwards, Holden, Felitti, & Anda, 2003; D. Finkelhor et al., 2010; R. Gilbert et al., 2009; Långberg, Bodil, & Janson, 2007b; May-Chahal & Cawson, 2005). I Finkelhors studier fra USA, som også inkluderer noe mildere former for psykologisk vold, fant de at dette var den vanligste formen for barnemishandling, med en estimert livstidsprevalens på 25 % for 14 - 17-åringer.

På tross av variasjoner mellom studier og land viser altså internasjonal forskning at barn og ungdom relativt hyppig utsettes for vold og overgrep, og at jenter og gutter utsettes i ulik grad og for ulike former av vold og overgrep. Både kliniske studier og befolkningsundersøkelser har også klart vist at barn som er utsatt for en type av vold ofte blir utsatt for flere typer av vold, både samtidig og som gjentatte episoder over tid.

Noen barn bærer altså en tung byrde av voldsbelastninger. Dette blir i liten grad fanget opp i offisielle statistikker da det ofte kun er den første bekymringen som blir avdekket som registreres (Edwards et al., 2003; D. Finkelhor, Ormrod, Turner, & Hamby, 2005; D. Finkelhor, Ormrod, & Turner, 2009; MacMillan et al., 1997).

Forskning viser også klart at forekomsten av fysisk vold er knyttet til sosiale livsbe- tingelser som for eksempel fattigdom (Gelles, 1992). Hvorvidt det er noen årsakssam- menheng mellom økonomi og vold er usikkert, men økonomiske vansker ser ut til å spille en større rolle som risikofaktor for fysisk barnemishandling i familier med en forelder enn i toforeldrefamilier (Berger, 2005). Bakenforliggende faktorer, slik som helseproblemer, arbeidsledighet, kriminalitet og alkoholbruk kan påvirke både økonomi og voldsrisiko. Samtidig kan dårlig økonomi være en tilleggsbelastning som øker frustrasjonsnivået i familien. Når det gjelder seksuelle overgrep har forskningen ikke funnet et like tydelig mønster (D. Finkelhor & Baron, 1986).

2.4 Studier om vold og overgrep publisert siste år

Tilsvarende undersøkelse med voksne respondenter kunne konkludere med at alvorlig fysisk vold og grove seksuelle overgrep i barndommen har rammet en betydelig del av befolkningen i Norge. Her følger en kort oppsummering av funnene. For en fullstendig redegjørelse henvises til rapporten «Vold og voldtekt i Norge»(Thoresen & Hjemdal, 2014).

Livstidsprevalensen for voldtekt var 9,4 % for kvinner og 1,1 % for menn. Halvparten av kvinnene som rapporterte voldtekt hadde opplevd dette før fylte 18 år, og forekom- sten av voldtekt før fylte 18 år var 4,7 % hos jenter og 0,9 % hos gutter. Like mange yngre som eldre kvinner rapporterte voldtekt før fylte 18 år, og det var ingen indika- sjoner på at voldtekt mot unge kvinner har gått ned over tid. Undersøkelsen inneholdt også spørsmål om seksuell kontakt før fylte 13 år med en minst fem år eldre person, og 10,2 % kvinner og 3,5 % menn hadde opplevd dette. Hos totalt 4,0 % kvinner og 1,5 % menn inkluderte dette inntrenging, altså seksuell omgang. Det ble også spurt om overgrep i form av beføling av kjønnsorganer ved bruk av makt eller trusler om å skade, rusrelaterte overgrep, press til seksuelle handlinger og andre seksuelle krenkelser og overgrep, og 12,3 % kvinner og 5,0 % menn rapporterte minst én av disse fire typene «andre» seksuelle overgrep før fylte 18 år. Til sammen rapporterte 21,2 % av kvinnene og 7,8 % av mennene at de hadde opplevd noen form for seksuelt overgrep før fylte 18 år. Alle typer av seksuelle overgrep mot kvinner ble utført nesten utelukkende av menn, og de aller fleste kjente overgriperen.

Totalt hadde 31,1 % av deltakerne opplevd mindre alvorlig fysisk vold (lugging, klyping, slått med flat hånd) fra foresatte i barndommen. Det var en klar nedgang i forekomsten av mindre alvorlig vold over tid, og forekomsten blant de yngste deltakerne født 1990 - 1995 var 20,6 for kvinner og 16,9 %. Totalt 5 % hadde opplevd alvorlig fysisk vold fra foresatte i barndommen (slått med knyttneve, sparket, banket opp), og nedgangen over tid var ikke så klar. Noen flere jenter (15,4 %) enn gutter (11,2 %) hadde opplevde psykologisk vold fra foresatte i barndommen. Like mange gutter (10,0 %) som jenter (9,9 %) hadde opplevde fysisk vold mellom foreldrene i barndommen. Både mødre og fedre utøvde vold mot barn, selv om fedre/mannlige foresatte noe oftere var oppgitt som voldsutøver. Det var stor overlapp mellom de ulike formene for vold i barndommen. For eksempel: Av kvinner som rapporterte fysisk vold fra foresatte i barndommen, oppga 70 % også psykologisk vold fra foresatte. Av kvinner som ikke rapporterte fysisk vold fra foresatte i barndommen oppga 11,5 % psykologisk vold fra foresatte. Nær halvparten av de som hadde opplevd alvorlig vold fra foresatte rapporterte også om vold mellom foreldrene/foresatte. Kvinner rapporterte i alt flere volds- og overgrepshendelser enn menn.

Samtidig som rapporten «Vold og overgrep i Norge» ble publisert, ble det publisert resultater fra en svensk befolkningsstudie i rapporten «Våld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa» gjennomført av Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) ved Uppsala Universitet i Sverige (Heimer, Andersson, & Lucas, 2014). Dette var en spørreskjemaundersøkelse blant 18 -75 år gamle kvinner og menn som dekket mange av de samme fenomenene som den norske undersøkelsen og som også hadde spurt om erfaringer i barndommen. Svarprosenten var 52 %.

Undersøkelsen fant at 13 % av kvinnene og 4 % av mennene hadde opplevd påtvunget samleie eller forsøk på dette før fylte 18 år, og at 8 % av kvinnene og 3 % av menn hadde opplevd dette før fylte 15 år. Totalt hadde 27 % av kvinnene og 19 % av mennene opplevd minst en type seksuelt overgrep før fylte 18 år (eksklusive seksuell trakassering). På bakgrunn av forekomst i ulike alderkohorter (10- års intervaller) fant studien ingen nedgang over tid av seksualisert vold.

Totalt fant denne undersøkelsen at 58 % av deltakerne hadde vært utsatt for vold før fylte 18 år og 45 % før fylte 15 år, og totalt hadde 14 % av kvinnene og 17 % av mennene opplevd gjentatt alvorlig vold. Blant kvinner var det flere som før 15 års alder var blitt utsatt for fysisk vold eller trussel om fysisk vold fra en voksen (32 %) enn fra en jevnaldrende (25 %), mens det var omvendt for menn, der det var flere som hadde blitt utsatt fra en jevnaldrende (53 %) enn fra en voksen (42 %). Litt over 15 % av kvinnene oppga at de før fylte 18 år hadde blitt utsatt for vold fra far eller stefar, og 12 % at de hadde blitt utsatt fra sin mor eller stemor. Blant menn var tilsvarende tall 19 % og 8 %.

Blant kvinnene oppga omkring 9 % at de hadde opplevd psykologisk vold fra far eller stefar og 8 % at de hadde opplevd dette fra mor eller stemor. Tilsvarende tall for menn var omlag 7 % og 4 %. Mønsteret var likt for utsatthet i 15 – 17 år alderen. 15 % av kvinnene og 13 % av mennene hadde opplevd vold mellom foreldre/foresatte i oppveksten.

Studien fant en klar sammenheng mellom utsatthet for vold og både fysiske og psykiske helseproblemer. For eksempel var forekomsten av PTSD symptomer tre til fem ganger vanligere blant både kvinner og menn som hadde opplevd seksuelle overgrep i barndommen enn blant de uten slike erfaringer, og psykosomatiske symptomer var dobbelt så vanlig hos de utsatte kvinnene og tre ganger vanligere hos de utsatte mennene. Blant de som hadde opplevd psykologisk vold under barndommen var symptomer på depresjon dobbelt så vanlig som blant de øvrige.

Tidligere i år ble også resultatene fra en stor EU-studie som omhandlet vold mot kvinner publisert (FRA, 2014). I denne studien ble 1500 kvinner fra hvert av de 28 medlemslandene, det vil si totalt 42 000 kvinner, intervjuet ansikt til ansikt om vold og overgrepserfaringer i barndommen, etter fylte 15 år og siste år. Totalt rapporterte 33 % av kvinnene at de hadde blitt utsatt for enten fysisk eller seksualisert vold fra en voksen i barndommen (før fylte 15 år). Basert på alderen til kvinnene som ble intervjuet fant forskerne at det hadde vært en nedgang i vold mot kvinner over tid og spesielt en markant nedgang i fysisk vold mot de kvinnene som var under 30 år på intervjuetidspunktet. Det var stor forskjell mellom landene med hensyn til forekomst. Totalt rapporterte mellom 8 % (Slovenia) og 46 % (Finland) av kvinnene i de ulike landene noen form for fysisk vold før fylte 15 år, med et snitt for EU på 27 %. Tilsvarende tall for noen form for seksuelt overgrep før fylte 15 år var fra 1 % (Romania) til 20 % (Nederland og Frankrike), med et gjennomsnitt på 12 %. Totalt 5 % hadde blitt tvunget til samleie etter fylte 15 år. Gjennomsnittlig forekomst for noen form for psykologisk vold var 10 %. De nordiske EU- medlemslandene lå over EU snittet for både fysisk og seksualisert vold.

2.5 Barn og ungdom utsatt for vold og overgrep

Synne Øien Stensland

Hvem som utgjør barn og unges sosiale oppvekstmiljø endrer seg med barnets alder og utvikling, fra i hovedsak å omfatte omsorgsgiver og den nære familien i spedbarnsalder, til å inkludere barnehagepersonell, lærere og venner for større barn, og til i større grad å omfatte kjærester, bekjente og fremmede i ungdomstiden. Sosial samhandling på nett er vanlig og får en større rolle med økende alder, og kan forenkle andre menneskers tilgang til barns og unges privatliv. Med utvikling i sosial kontaktflate og psykiske og

fysiske forutsetninger endres også potensiell voldseksponering og -reaksjoner gjennom barne- og ungdomsårene.

Hvordan den enkelte reagerer på voldserfaringer varierer med en rekke faktorer, som alvorlighetsgrad av volden, forholdet til overgriper, tidligere voldserfaringer, tilgang til sosial støtte, sosial avvisning, individuell sårbarhet og utviklingsstadium. Mens enkelt-hendelser av mindre alvorlig vold synes å tåles relativt godt av mange, vil mer alvorlige og gjentatte tilfeller føre til høy grad av plager og hjelpebehov hos de fleste (Dyb et al., 2014; Neuner et al., 2004). Eksempelvis har vold i hjemmet, seksuelle overgrep i barnealder og voldtekt vist seg å være forbundet med høy grad av plager. Barn og unge utsatt for mange typer vold strever i stor grad med sammensatte og vedvarende helseplager (Ford, Elhai, Connor, & Frueh, 2010).

Når barn og unge utsettes for vold synes tilgang til stabil og kjærlig omsorg eller støtte å kunne bidra til at de i mindre grad utvikler helseplager og sykdom over tid (Kaufman et al., 2004; Rutter, 2013). Gode omsorgsgivere er dermed barn og ungdoms viktigste vern både i forhold til eksponering for alvorlige belastninger og posttraumatiske helseplager (Pynoos, Steinberg, & Piacentini, 1999; Repetti, Robles, & Reynolds, 2011; Repetti, Taylor, & Seeman, 2002). Imidlertid kan denne omsorgen være sviktende eller fraværende etter alvorlige belastninger, når barn og ungdom trenger støtten som mest (Trickey, Siddaway, Meiser-Stedman, Serpell, & Field, 2012). Barn og unges reaksjoner, som sosial tilbaketrekning, sinne, irritabilitet eller utagerende, avvisende adferd, kan komme i veien for deres samtidige økte behov for omsorg og støtte. Dersom omsorgsgiver er årsak til volden, eller omsorgsgiver utvikler reaksjonsformer som svekker omsorgsevnen, vil tilheling etter vold og overgrep ofte være vanskelig.

2.5.1 Konsekvenser for barn og ungdom

Vold og overgrepserfaringer i barndommen er vist å kunne gi varige endringer i hjernens struktur og funksjon (A. Danese & McEwen, 2012). Barnehjernen er i rask utvikling, og modningen skjer i samspill med omgivelsene. Voldserfaringer vil derfor kunne påvirke hvordan nevrale nettverk utvikles, og kan dermed sette varige spor. Når noe oppfattes som farlig, igangsettes raskt et mylder av nevrologiske, endokrinologiske (hormonelle) og immunologiske responser som forbereder kroppen fysiologisk på å møte faren. Hypothalamus-hypofyse-binyre-aksen og det sympatiske nervesystemet spiller viktige roller for formidlingen av denne fysiologiske stressaktivering. Kroppen settes da i alarmberedskap. Den fysiologiske hyperaktiveringen som følger kan merkes i form av hjertebank, rask pust, skjelvinger, uro og årvåkenhet, aggresjon, intens redsel, forvirring, hjelpeløshet, passivitet eller nummenhet. Dersom kroppen forblir i varslingsmodus på grunn av vedvarende ytre trussel-stimuli, eller indre stimuli (eksempelvis redsel, angst eller smerte) som tilsier fare, kan oppfattelse, vurdering og inter-

vensjon knyttet til fare endres. Tilknyttede hjernestrukturer og det naturlige stress-responssystemet kan da endres over tid. Slike endringer i hjernefunksjoner knyttet til vurdering og håndtering av fare, og dysregulering av stress-respons mekanismer, vil kunne medføre at individet oppfatter normale indre eller ytre signal som tegn på fare og igangsetter overdimensjonerte eller dysfunksjonelle fysiologiske responser, som igjen gir seg utslag i form av en rekke kroppslige eller psykiske reaksjoner og adferd (A. Danese & McEwen, 2012). Eksempler på slike reaksjoner er vedvarende årvåkenhet, uro, vansker med konsentrasjon, hukommelse, oppmerksomhet, motivasjon og følelsesregulering, i tillegg til forandringer i metabolisme, erfart i form av forstyrret mettets- eller sultfølelse (Borsook, Maleki, Becerra, & McEwen, 2012; Bushnell, Ceko, & Low, 2013; Dickerson, Gruenewald, & Kemeny, 2004; Ippoliti, Canitano, & Businaro, 2013; Macdonald & Leary, 2005; McEwen, 1998; Schiavone, Jaquet, Trabace, & Krause, 2013). Ulike hjernefunksjoner vil være mer utsatte på ulike utviklingsstadier. På hvilket alderstrinn barn og unge utsettes for vold og overgrep kan derfor være av betydning i forhold til hvilke funksjoner som forstyrres.

2.5.2 Psykiske, kroppslige og adferdsmessige plager

Vedvarende endringer av kognitiv og emosjonell vurdering og håndtering av fare og tilknyttede fysiologiske stressrespons mekanismer, kan gi mange forskjellige og overlappende psykiske, kroppslige og/eller atferdsmessige forstyrrelser. Den fysiologiske hyperaktiveringen medfører at mange strever med fysiske og psykiske plager, som stramme muskler, smerte, skvettenhet, konsentrasjons- og oppmerksomhetsvansker, søvnvansker, problemer med spising og irritabilitet. Forstyrrelser i forhold til opplevelse av trygghet og tillit til seg selv og omverdenen er også vanlig (Scheeringa, Zeanah, & Cohen, 2011; S. Ø. Stensland, Thoresen, Wentzel-Larsen, Zwart, & Dyb, 2014). Barn og unge som har vært utsatt for vold og overgrep strever ofte med uttalt frykt og uro, og smertefulle erfaringer knyttet til ensomhet, skam og skyld og følelse av verdiløshet (Macdonald & Leary, 2005; S. Ø. Stensland et al., 2014). Opplevd hjelpeløshet og avmakt knyttet til manglende handlingsrom og mestring kan medføre mindre interesse, forventninger, planer og håp for livet og framtida (Association, 2013; Scheeringa et al., 2011). Stress, uro og manglende tillit til egne følelser og vurderinger, kan medføre at det blir vanskelig å tolke og formidle egne kroppslige og psykososiale behov, følelser og tanker. Tolkning og forståelse av andres behov kan også være vanskelig. Noen trekker seg tilbake fra sine sosiale omgivelser og finner det vanskelig å søke støtte, også fra nære (Thoresen, Jensen, Wentzel-Larsen, & Dyb, 2014). De som har opplevd vold kan også streve med hendelsesspesifikke plager som gjenopplevelse, påtrengende minner eller mareritt, eller unngåelse av påminnere. Påminnere representerer normale indre og ytre stimuli, slik som lyder, lukt, synsinntrykk, stramme muskler, smerte eller følelser, som kan minne om sanseinntrykkene under hendelsen, og dermed fortolkes som faresignal. Slike påminnere kan gi sterke følelser av redsel, håpløshet eller medføre nummenhet.

Over tid kan påminnere vedlikeholde symptom og reaksjoner etter eksponering for traumatiske hendelser, og medføre unngåelsesadferd, sosial tilbaketrekning og betydelig funksjonstap (Pynoos et al., 1999).

2.5.3 Vedvarende eller kroniske plager

I tillegg til at vold og overgrep gir økt risiko for vanlige psykiske sykdommer som depresjon, angst og PTSD (L. P. Chen et al., 2010; R. Gilbert et al., 2009), vil mange barn og ungdom utsatt for vold og overgrep streve med kroppslige plager og sykdom. Et raskt økende antall studier har funnet klare sammenhenger mellom vold og overgrep og tilstander som smerte, hodepine, (Fuh et al., 2010; Juang, Wang, Fuh, Lu, & Chen, 2004; S. O. Stensland et al., 2013) utmattelse, overvekt, eller forverring av kroniske sykdommer som diabetes og migrene (Seng, Graham-Bermann, Clark, McCarthy, & Ronis, 2005). Hvordan vold er knyttet til kroppslig sykdom er omdiskutert. En overordnet forståelse av hvordan fysiske, psykiske og adferdsmessige posttraumatiske reaksjoner varierer med hendelser, utvikling, mellom individ og i forhold til tilgjengelige sosioøkonomiske ressurser, kan hjelpe oss til å forstå mulige mekanismer. Som et eksempel vet vi at voldsutsatt ungdom oftere strever med adferdsproblemer som sosial tilbaketrekning, antisosial adferd, rusmisbruk, spiseforstyrrelser, eller selvskading sammenlignet med ungdom som ikke har vært utsatt for slike hendelser (Brewerton, 2007; Fisher et al., 2012; Ford et al., 2010; Mossige & Dyb, 2009b). De får også oftere seksuelt overførbare sykdommer, og blir oftere uønsket gravide (Seng et al., 2005). Slike livstilsvarsler kan, eventuelt i kombinasjon med psykiske problemer, gi økt sårbarhet ved nye påkjenninger, og risiko for reviktimisering. I tillegg til denne økte risikoen for nye belastninger synes posttraumatiske plager som psykiske vansker, ensomhet og forstyrret fysiologisk stressrespons å være forbundet med økt sykkelighet og død over tid. Både psykiatrisk og somatisk kronisk sykdom som hodepine, depresjon, fedme, hjertekarsykdom, kreft og diabetes type II er vanligere blant voldsutsatte enn hos ikke-eksponerte (A. Danese & McEwen, 2012; A. Danese & Tan, 2014; Felitti et al., 1998; Ruth Gilbert et al., 2009).

Slike helseproblemer kan medføre vansker på skolen og i dagliglivet ellers. Det å bli utsatt for vold og overgrep kan virke negativt inn på læring, og mange studier har vist at omsorgssvikt, vold og overgrep i barndommen har negative konsekvenser for skoleprestasjoner (Kendall-Tackett & Eckenrode, 1996; Perez & Widom, 1994; Slade & Wissow, 2007; Strom et al., 2013). Prestasjoner på skolen har stor betydning for yrkesvalg og senere karriere, slik at ikke å lykkes på skolen har livslange konsekvenser.

Blant voldsutsatte barn og unge er det altså mange som strever med overlappende somatiske og psykiske plager, vansker med skolen, og sosiale problemer både blant venner og i familien. Disse funnene understreker viktigheten av forebygging og tidlig

intervensjon for å hjelpe voldsutsatte barn og unge til å mestre hverdagen sin. Det er verdt å merke seg at de fleste barn og ungdom som strever med helseproblemer etter voldserfaringer kan oppleve stor grad av bedring hvis omsorgssituasjonen deres trygges og de får tilgang til tilpasset og god behandling.

3 Data og metode

3.1 Fremgangsmåte og deltakere

Undersøkelsen er en tverrsnittstudie basert på selvrapportering av vold og overgrep. Data ble innsamlet ved bruk av elektronisk støttet strukturert telefonintervju (Computer Assisted Telephone Interviewing, CATI). CATI er et fleksibelt format som gir mulighet for mange oppfølgingsspørsmål for respondenter som har volds- og overgrepserfaringer. NKVTS har vært ansvarlig for design av intervjuguiden. Ipsos MMI har vært ansvarlig for gjennomføring av intervjuene.

Et representativt utvalg av 16- og 17-åringer i befolkningen ble trukket fra Folkeregisteret. Invitasjonsbrev med informasjon om studien ble sendt ut til alle de uttrukne (Vedlegg 2). De som ikke ønsket å delta i studien kunne gi beskjed til Ipsos MMI for å unngå telefonoppringning. Ipsos MMI identifiserte deretter telefonnumre til aktuelle deltakere, og tok kontakt på telefon med forespørsel om personen var villig til å delta i studien. Intervjuet ble gjennomført ved første telefonkontakt, eller det ble avtalt intervju på et annet passende tidspunkt.

Informasjon om studien ble gjentatt på telefon, fordi vi antok at ikke alle hadde lest informasjonsbrevet. Deltakelse baserer seg på muntlig samtykke. Intervjuer sjekket om personen kunne snakke uforstyrret og at samtalen ikke ville bli overhørt. Alle telefonintervjuer ble avsluttet med spørsmål om intervjuet hadde blitt oppfattet som belastende, og tilbud om kontakt med uavhengig psykolog ble gitt til de som ønsket det. Før intervjuet ble det informert om at hvis det i intervjuet kom frem at noen for tiden utsettes for vold fra noen i familien vil de bli kontaktet for videre oppfølging og hjelp.

Dataene ble samlet inn høsten 2013. Til sammen deltok 1012 jenter og 1050 gutter. Se kapittel 4 for beskrivelse av frafall og deltakelse.

3.2 Intervjuguiden

Intervjuet inneholder flere deler: Vold fra foreldre eller andre foresatte, seksuelle overgrep, vold fra andre personer siste år og i løpet av livet, stalking (skremmende personfor-

følgelse), følelsesmessige reaksjoner/psykisk helse, skam, skyld og sosial støtte, kontakt med helsevesenet, erfaringer med politiet og rettsapparatet og demografi. Deltakere som bekreftet volds- eller overgrepserfaringer fikk oppfølgingsspørsmål, blant annet om antall ganger dette hadde skjedd, utøvers kjønn, deres relasjon til utøver, alder ved første og siste hendelse, med mer. Intervjuets struktur bygger på erfaringer fra tre nasjonale telefonintervjustudier i USA (se under). Intervjuguiden er vedlagt (Vedlegg 3).

Ved utvelgelse av spørsmål har vi lagt vekt på å spørre så konkret som mulig, og å fange opp de alvorligste formene for vold og overgrep. I undersøkelsen opererer vi med fire hovedkategorier av vold: Omsorgssvikt, psykologisk vold, fysisk vold og seksuelle overgrep. De ulike formene for vold måles ved hjelp av hele eller deler av kjente og validerte måleinstrumenter.

Psykologisk vold: Psykologisk vold fra foresatte viser til omsorgsgiveratferd som formidler til et barn at han eller hun er verdiløs, mangelfull, uelsket, uønsket, i fare, eller kun verdifull i den grad hun eller han oppfyller andres behov (WHO, 2002). I denne studien har vi inkludert ett spørsmål om psykologisk vold fra foreldre eller foresatte: «Skjedde det at foreldre eller foresatte gjentatte ganger gjorde narr av deg, ydmyket deg, ignorerte deg eller fortalte deg at du ikke fikk til noe ting?» Spørsmålet er hentet fra *Stressful Life Events Screening Questionnaire* (Lisa A Goodman, Carole Corcoran, Kiban Turner, Nicole Yuan, & Bonnie L Green, 1998).

Omsorgssvikt: Omsorgssvikt ble undersøkt med fem spørsmål, hvorav to spørsmål omhandler fysisk omsorgssvikt og tre emosjonell omsorgssvikt. Disse spørsmålene er egne oversettelser av spørsmålene som ble brukt i «the Adverse Childhood Experiences Study» («Family health history and health appraisal questionnaires,» 2014). Alle omsorgssviktspørsmålene hadde fem svar alternativ som gikk fra aldri, til veldig ofte eller alltid, der svarene aldri, sjelden og noen ganger ble regnet som omsorgssvikt.

Fysisk vold: Fysisk vold kan deles inn i de to hovedkategoriene *mindre alvorlig fysisk vold* og *alvorlig fysisk vold*. *Mindre alvorlig fysisk vold* inkluderer spørsmål om personen har blitt lugget eller kløpet, ristet eller dyttet voldsomt, eller slått med flat hånd. Spørsmålene om mindre alvorlig fysisk vold er basert på Conflicts Tactics Scale (Straus, Hamby, Boney-McCoy, & Sugarman, 1996). *Alvorlig fysisk vold* inkluderer å ha blitt slått med knyttet hånd, sparket, banket opp, og angrepet fysisk på andre måter. Spørsmålene om alvorlig fysisk vold er hentet fra Kilpatrick og kollegaers nasjonale studie av amerikanske ungdommer (2003) og tilpasset vår undersøkelse. De samme spørsmålene om fysisk vold har blitt brukt gjennomgående i intervjuet, både når det gjelder opplevd vold fra foreldre/foresatte, vold mellom foreldre/foresatte og vold fra andre. Alle spørsmål er besvart med «ja» eller «nei».

Seksuelle overgrep: I utformingen av spørsmål om seksuelle overgrep har vi forsøkt å balansere mellom flere hensyn. På den ene siden ville vi ha spørsmål som var enkle å forstå for respondentene, og som har vært testet ut i undersøkelser tidligere. Dette gir oss også mulighet til å sammenlikne våre funn med tidligere studier. I undersøkelsen har vi også ønsket å gi en oversikt over forekomsten av voldtekt før fylte 18 år. Vi har derfor lagt opp til å skille mellom voldtekt, slik det er definert i det norske lovverket (Strl. §192), og andre former for uønsket seksuell kontakt. Voldtekt er for det første kartlagt ved fire spørsmål om «noen har tvunget deg til a) samleie b) oralsex c) analsex eller d) puttet fingre eller objekter inn i din vagina eller anus – ved å bruke fysisk makt eller true med å skade deg eller noen som står deg nær». Dette er formuleringer som opprinnelig ble brukt i The National Women's Study i USA (Dean G. Kilpatrick, Edmunds, & Seymour, 1992) og har siden blitt brukt i en flere andre undersøkelser, blant annet National Violence Against Women Survey (Tjaden & Thoennes, 2000). For også å inkludere seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ikke er i stand til å motsette seg handlingen, stilte vi også spørsmål om ungdommene noen gang hadde opplevd uønsket seksuell kontakt mens de var så beruset at de ikke kunne samtykke eller ikke kunne stoppe det som skjedde. De som svarte ja på dette fikk så spørsmål om kontakten involverte inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex. Hvis de også svarte bekreftende på dette ble den seksuelle kontakten regnet som voldtekt (i media blir dette ofte betegnet som sovevoldtekter).

Andre seksuelle overgrep er kartlagt ved fire spørsmål som dekker a) uønsket seksuell kontakt mens personen var så beruset at han/hun ikke kunne samtykke eller ikke kunne stoppe det som skjedde, men hvor det ikke var samleie, oral- eller analsex, b) berøring eller beføling av personens kjønnsorganer eller fått personen til å berøre deres kjønnsorganer ved å bruke makt eller ved å true med å skade personen, c) å bli presset til seksuelle handlinger, og d) andre former for seksuelle krenkelser eller overgrep. For å unngå dobbeltregistrering av hendelser ble hvert spørsmål innledet med setningen «I tillegg til det du allerede har fortalt om...». Alle spørsmål er besvart med «ja» eller «nei». Spørsmålene om seksuelle overgrep er også hentet fra Kilpatrick og kollegaers studie av amerikanske ungdommer (2003).

For å fange opp *seksuelle overgrep før 13 år* har vi stilt spørsmål som ikke forutsetter bruk av makt eller tvang: Før du fylte 13 år: hadde noen som var minst 5 år eldre enn deg noen form for seksuell kontakt med deg? Hvis ja: Involverte dette forsøk på eller gjennomført inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex? Spørsmålet ble formulert slik for å være sikre på at vi ikke inkluderte seksuell lek mellom barn eller frivillige *seksuelle handlinger mellom ungdom*.

Spørsmål som kartlegger *seksuelle overgrep før 13 år*:

Vi vil nå stille deg noen spørsmål om seksuelle handlinger som kan skje i barndommen. Noen ganger kan barn bli lurt, belønnet eller truet til seksuelle handlinger som de ikke forstår eller ikke er i stand til å stoppe.

Før du fylte 13 år: hadde noen som var minst 5 år eldre enn deg noen form for seksuell kontakt med deg?

Ja-svar på dette spørsmålet ble kategorisert som
seksuell kontakt før 13 år

Hvis ja: Involverte dette forsøk på eller gjennomført...

1. Inntrengning i skjeden
2. Oralsex 3. Analsex

Ja-svar på et av disse spørsmålene ble kategorisert som
seksuell omgang før 13 år

Spørsmål som kartlegger *voldtekt*:

- Har noen noen gang tvunget deg til å ha *samleie* ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg eller noen som står deg nær?
- Har noen – mann eller kvinne – noen gang tvunget deg til å ha *oralsex* ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg eller noen som står deg nær?
- Har noen – mann eller kvinne – noen gang tvunget deg til å ha *analsex* ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg eller noen som står deg nær?
- Har noen – mann eller kvinne – mot din vilje noen gang *puttet fingre eller objekter inn i din vagina eller anus* ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg?

Ja-svar på ett av disse spørsmålene ble kategorisert som *voldtekt*.

Spørsmål som kartlegger *seksuelle overgrep i beruset/bevistløs tilstand*

Har du noen gang opplevd uønsket seksuell kontakt mens du var så beruset at du ikke kunne samtykke eller stoppe det som skjedde?

Ja-svar på dette spørsmålet ble kategorisert som seksuell kontakt i *bevistløs tilstand*

Hvis ja: Involverte dette inntrenging i skjeden, oralsex eller analsex?

Ja-svar på et av disse spørsmålene ble kategorisert som *voldtekt i bevistløs tilstand*

Partnervold: I kartleggingen av partner/kjærestevold skilte vi mellom mindre alvorlig partner/kjærestevold og alvorlig partner/kjærestevold. Mindre alvorlig partner/kjærestevold ble kartlagt gjennom et direkte spørsmål om respondenten noen gang hadde opplevd å bli kløpet, klort, lugget eller slått med flat hånd av en partner/kjæreste. Den alvorlige partner/kjærestevolden ble målt gjennom de generelle spørsmålene om spesifikke voldshendelser og seksuelle overgrep, og hvor overgrepene var begått av nåværende eller tidligere partner (ektefelle, samboer, partner, kjæreste). Det ble også stilt tre spørsmål om *kontrollerende atferd* fra partner/kjæreste: Om partner/kjæreste kontrollerte hva respondenten brukte tiden til, eller krevde at respondenten hele tiden måtte redegjøre hvor hun eller han hadde vært, eller var sjalu eller mistenksom overfor respondentens venner. Spørsmålene er hentet fra Tjaden og Thoennes (2000).

Stalking: er målt med tre spørsmål hentet fra Tjaden og Thoennes (2000). «Nå følger noen spørsmål om uønsket kontakt eller trakasserende atferd du kan ha opplevd. Inkluder hendelser som involverte fremmede, bekjente, venner, slektninger, og også ektefelle, partner og ekspartner. Hvis du nå ser bort fra telefonselgere, meningsmålere og andre som har en grunn til å ta kontakt med deg: Har noen – mann eller kvinne – NOEN GANG skremt deg, bekymret deg, irritert deg eller gjort deg sint ved å... 1) Fulgt etter deg eller spionert på deg, 2) stått utenfor hjemmet ditt, skolen din eller jobben din, 3) tatt kontakt med deg på telefon, lagt igjen beskjeder på svareren din, eller sendt deg tekstmeldinger uten at du ønsker det, 4) sendt deg uønskede brev, e-poster eller andre skriftlige beskjeder.

Oppfølgingsspørsmål: Personer som rapporterte om vold fra foresatte i barndommen, seksuelle overgrep før 13 år, voldtekt eller alvorlig fysisk vold, fikk oppfølgingsspørsmål som kartla spesifikke karakteristika ved hendelsene: Antall ganger dette hadde skjedd, alder ved første og siste gang, hvorvidt volden eller overgrepet inkluderte flere hendelser på samme tidspunkt eller flere hendelser som hadde skjedd på ulike tidspunkt, hvorvidt det var en eller flere gjerningspersoner, gjerningspersonens kjønn og respondents relasjon til gjerningspersonen, hvorvidt respondente var redd for å bli skadet eller drept da det skjedde, hvorvidt respondente fikk fysiske skader og eventuelt hva slags skader, eventuell medisinsk behandling, og hvorvidt respondente har snakket med helsepersonell om hendelsene eller om helseproblemer eller bekymringer man kan ha hatt som følge av hendelsene, og om respondente har snakket med noen andre om hendelsene.

Andre potensielt traumatiserende hendelser: Eksponering for andre potensielt traumatiserende hendelser ble kartlagt ved seks spørsmål fra Stressful Life Events Screening Questionnaire (L. A. Goodman, C. Corcoran, K. Turner, N. Yuan, & B. L. Green, 1998): 1) Livstruende sykdom, 2) Livstruende ulykke, 3) Tap av nært familiemedlem, partner eller svært nær venn som resultat av ulykke, drap eller selvmord, 4) Vitne til at annen person ble drept, alvorlig skadet eller utsatt for seksuelt/fysisk overgrep, 5) Annen situasjon der personen ble alvorlig skadet, eller der det var fare for livet, 6) Annen situasjon som var svært skremmende eller dypt rystende, eller der personen følge seg svært hjelpeløs. Alle spørsmål dekker livstids eksponering, og besvares med «Ja» eller «Nei».

Skyld og skam: I denne undersøkelsen ønsket vi å få tak i skyld og skam spesifikt i forhold til voldsopplevelsene. En litteraturgjennomgang viste at det ikke var utviklet tilstrekkelig gode måleinstrumenter for slik traumerelatert skyld og skam. Vi utviklet derfor ett nytt mål for formålet (Shame and Guilt After Trauma Scale SGATS, spørsmålene er gjengitt i vedlegg 3 – spørreskjemaet). Skalaen inkluderer fire spørsmål om skam og fem spørsmål om skyld, i tillegg til ett spørsmål om tilbaketrekning fra andre

(skampåføring) og bebreidelser fra andre (skyldpåføring). Alle spørsmålene besvares «nei», «ja, litt» eller «ja, mye». Skalaene viste god intern konsistens (cronbachs alpha = 0,84 for fem spørsmål om skyld og 0,85 for fire spørsmål om skam).

Sosial støtte: ble målt ved Crisis Support Scale (Joseph, Andrews, Williams, & Yule, 1992), som inneholder fem spørsmål om sosialt nettverk og støtte. Alle spørsmål besvares på en skala fra «aldri» (0) til «veldig ofte eller alltid (4). Fire av de fem spørsmålene kartlegger positiv sosial støtte: I hvilken grad andre er villige til å lytte når man har behov for å snakke, om man kan snakke om sine tanker og følelser, om andre viser sympati og støtte, og om man har noen som kan gi praktisk hjelp. Gjennomsnitt av disse fire spørsmålene ble brukt som uttrykk for sosial støtte. Det siste spørsmålet måles på samme skala, men er ment å reflektere negativ sosial støtte: «Har du noen gang følt deg sviktet av folk som du regnet med ville støttet deg?». Dette spørsmålet er analysert for seg, som anbefalt av de som utviklet skalaen (Bernice Andrews, Brewin, & Rose, 2003). Vi inkluderte også ett enkeltspørsmål om opplevd ensomhet: «Hender det at du føler deg ensom», skåret på samme skala som sosial støtte-spørsmålene.

Psykisk helse: ble målt ved bruk av to forkortede instrumenter. Angst og depresjon ble målt med *Hopkins Symptom Checklist-10* (HSCL-10) (Derogatis, Lipman, Rickels, Uhlenhuth, & Covi, 1974; Solberg et al., 2011). Cronbachs alfa for HSCL-10 var 0,88. Posttraumatiske stressreaksjoner (PTS-R) ble målt ved *PTSD Check List-6 (PCL), civilian version* (Weathers, Litz, Herman, Huska, & Keane, 1993; forkortet versjon ved Lang og Stein, 2005). Cronbachs alfa for PCL-6 var 0,82.

Alkohol bruk: Vi stilte ungdommene tre ulike spørsmål om alkoholbruk: Om de hadde drukket alkohol i løpet av det siste året, hvis ja, omtrent hvor mange ganger de hadde drukket i løpet av året, og hvis de hadde drukket minst en gang, hvor mange av gangene de hadde vært beruset. Spørsmålene har vært drøftet med SIRUS (Statens institutt for rusmiddelforskning) og er lik tilsvarende spørsmål brukt i en tidligere undersøkelse av vold i Oslo (Pape og Stefansen (red) 2004).

Erfaringer med politi og rettsapparat. Respondenter som hadde svart bekreftende på å ha opplevd alvorlig fysisk vold eller seksuelle overgrep ble spurt om hvorvidt de hadde anmeldt forholdet (og hvis nei, hva som var årsaken til at de ikke anmeldte), om noen andre hadde anmeldt forholdet, om politiet hadde fått kjennskap til forholdet på annen måte, om saken ble etterforsket, om saken kom for retten, om gjerningspersonen ble dømt, om de hadde fått erstatning fra gjerningsperson, og om de hadde søkt og fått voldsoffererstatning. Personer som hadde hatt kontakt med politiet og/eller rettsapparat ble også bedt om å rapportere hvor fornøyd/misfornøyd de var med denne kontakten.

Sosiodemografiske data og levekår: ble kartlagt gjennom å spørre etter kjønn, alder, utdanning, bosted, ekteskapelig status, statsborgerskap, fødeland, foreldrenes fødeland, foreldrenes utdanning og selvopplevd familieøkonomi. Ungdommene ble også stilt tre spørsmål om bekymring for vold og fysiske angrep fra andre mennesker. Et av disse spørsmålene er lik tilsvarende spørsmål i SSBs levekårsundersøke

3.3 Etiske problemstillinger

Alle deltakerne i studien fikk tilsendt et brev med informasjon om studien (Vedlegg 2), og det ble gjort klart over telefon at deltakelse i undersøkelsen var frivillig og at det var lov å la være å svare på enkeltspørsmål eller trekke seg fra undersøkelsen underveis i intervjuet. I tillegg til informasjon om frivillighet og anledning til å la være å svare, forsikret intervjueren seg alltid om at respondenten befant seg på et rolig sted uten tilhørere. Det ble eventuelt avtalt intervju på et annet tidspunkt for å sikre at omgivelsene var passende.

For å kunne gjøre oppfølgingsstudier på et senere tidspunkt har datafilen blitt identifisert, men ikke anonymisert. Koblingsnøkkel oppbevares nedlåst på Ipsos MMI, og data har vært anonyme for forskerne. Studien er godkjent av Regional komité for medisinsk forskningsetikk.

I studier som dette er det en viss risiko for at individer utsatt for vold i nære relasjoner kan bli utsatt for fare dersom utøver oppdager at den utsatte blir intervjuet om volden (Newman, Risch, & Kassam-Adams, 2006). Denne problemstillingen gjelder antageligvis svært få deltakere, men kan allikevel være alvorlig for dem det angår. I tillegg til at intervjueren forsikret seg om at respondenten befant på et sted han/hun kunne snakke uforstyrret, har de fleste spørsmålene i undersøkelsen blitt stilt på en måte som gjør at den som svarer kan bruke «ja», «nei» og «vet ikke» som tilstrekkelig svar (Dean G Kilpatrick et al., 2003; Resnick, Kilpatrick, Dansky, Saunders, & Best, 1993). Hvis noen i hjemmet overhørte intervjuet, vil det derfor være lite sannsynlig at de forsto hva det handlet om. Respondenten sikkerhet synes ut i fra dette bedre ivarett enn ved spørsmål som innebærer lengre og mer beskrivende svar.

Alle deltagere fikk tilbud om å bli satt i forbindelse med uavhengig fagpersonell dersom de hadde behov for noen å snakke med eller hadde behov for andre typer bistand. 10 personer (0,5 % av alle deltakere) ønsket noen å snakke med etter telefonintervjuet, og av disse ønsket 5 personer (0,2 %) å benytte oppfølgingstilbudet som var tilknyttet studien. I alt 85,4 % av deltakerne sa seg villig til å bli kontaktet igjen. Denne positive responsen var noe høyere hos personer som hadde opplevd fysisk vold (87,9 %) eller

seksuelt overgrep (90,8 %) sammenlignet med personer som ikke hadde opplevd fysisk vold (85,1 %) eller seksuelle overgrep (84,9 %). Vi tolker disse resultatene slik at undersøkelsen var minst like akseptabel for voldsutsatte som for ikke-utsatte.

Hvis det i intervjuet kom frem at noen på intervju tidspunktet ble utsatt for vold fra noen i familien ble de kontaktet for videre oppfølging og hjelp. I alt 11 deltakere svarte at de fremdeles var utsatt. I tillegg, var det noen som svarte benektende på at de fremdeles var utsatt, men som intervjuerne likevel mente burde få oppfølging. I alt ble 28 ungdommer kontaktet på grunn av bekymring for pågående vold. Det ble ikke funnet grunn til å sende melding til barnevern for noen av ungdommene.

3.4 Statistiske metoder

Frafallsanalyser bygde på alder, kjønn og bosted (fylke eller større region). Resultatene er nærmere beskrevet i kapittel 4, der også framgangsmåten for vekting av datafila utført av Ipsos MMI er beskrevet.

Sammenlikning av kategorivariable mellom jenter og gutter, og mellom utsatte og ikke-utsatte for ulike typer overgrep, ble gjort ved kji-kvadrattester, p-verdier fra slike tester er markert med χ^2 p-verdi i tabeller. Tilsvarende sammenlikninger av kontinuerlige variable ble gjort ved t-tester. Ved sammenlikning mellom utsatthet for to typer overgrep ble det beregnet oddsforhold ved logistisk regresjon. Multippel linjær regresjon ble benyttet for å se på sammenhengen mellom vold og psykisk helse, målt med kontinuerlige skalaer. Alle analyser er gjort i IBM SPSS Statistics for Windows, versjon 20.

4 Utvalget i undersøkelsen – frafall, svarprosent og representativitet

4.1 Utvalget

Undersøkelsen var planlagt å skulle omfatte et landsrepresentativt utvalg på 2000 ungdommer, 16 og 17 år gamle, like mange av hvert kjønn. For å sikre dette ble det trukket et tilfeldig utvalg på 30 000 ungdommer fra Folkeregisteret. Kjønnss- og alderssammensetningen av dette utvalget var som følger:

Tabell 4.1 Kjønnss og alderssammensetning av opprinnelig utvalg

Alder	Kjønn		Total
	Jenter	Gutter	
16	7210	7658	14868
17	7324	7808	15132
Total	14534	15466	30000

Vi valgte å ta utgangspunkt i et så stort utvalg fordi en av erfaring vet at i undersøkelser basert på telefonintervjuer vil frafallet fra det opprinnelige utvalget og frem til dem en til slutt får intervjuet være stort, særlig blant ungdommer. Opplysningene om de uttruknes navn, kjønn, alder og adresse ble sendt direkte fra Folkeregisteret til Ipsos MMI, og navnene og den eksakte adressen, utover poststedet, er ikke kjent for forskerne på NKVTS.

4.2 Frafall

Frafallet underveis hadde en rekke ulike årsaker:

- Før intervjuingen startet ble det sendt ut brev til de 30 000 som var trukket ut med informasjon om undersøkelsen (se Vedlegg 2). I brevet ble det gitt infor-

masjon om at de kunne reservere seg mot å bli kontaktet fra Ipsos MMI. 225 ungdommer valgte å benytte seg av dette.

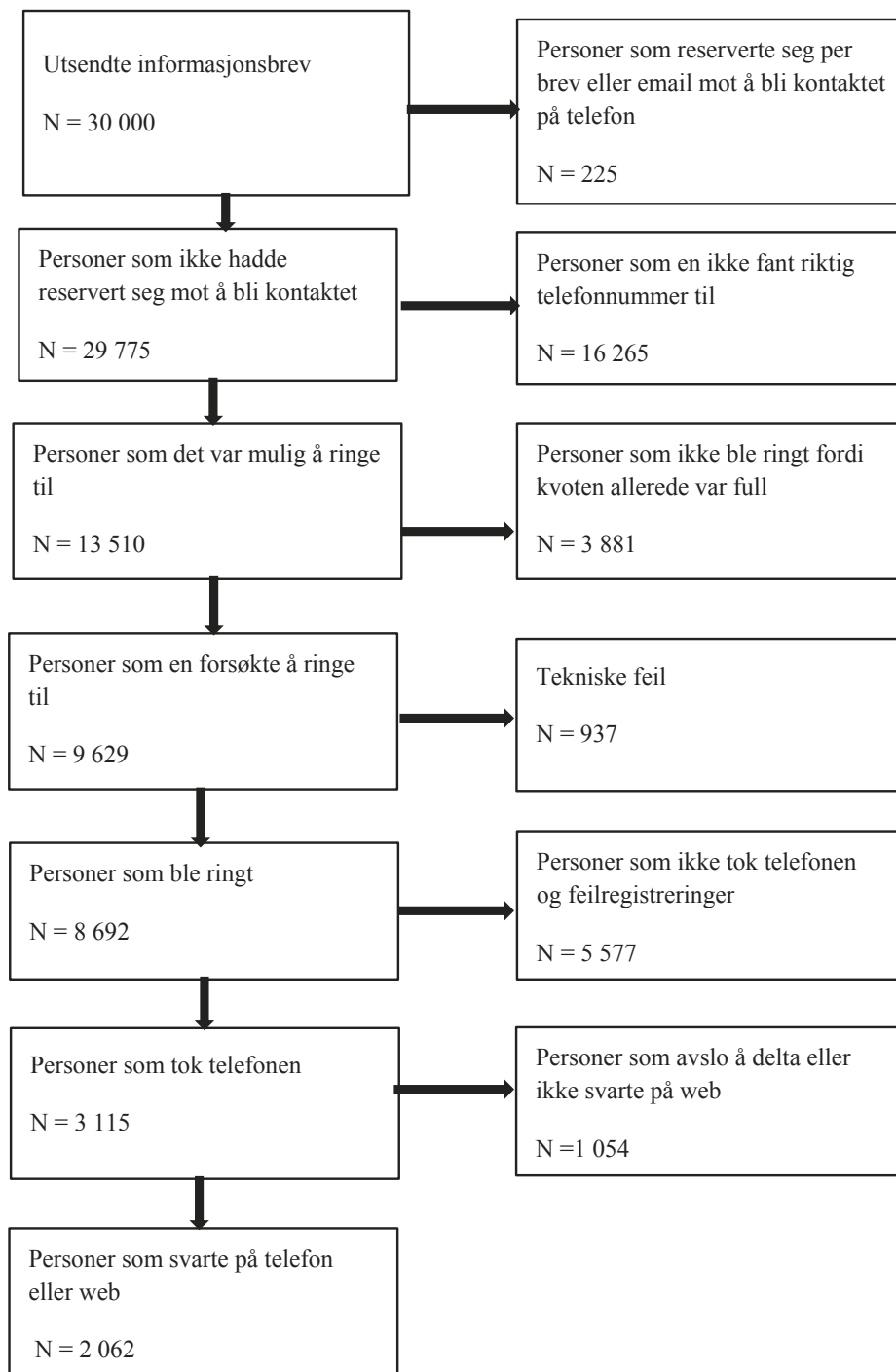
- For å kunne kontakte de uttrukne på telefon måtte Ipsos MMI finne telefon-numrene deres, enten mobil eller fasttelefon. I og med at fasttelefon ofte kun er registrert på foreldrenes navn, som ikke var kjent for Ipsos MMI, og at mange unge i denne aldersgruppen har mobiltelefon registrert på en av foreldrenes navn, var det mange Ipsos MMI ikke hadde mulighet til å finne nummeret til.
- For å sikre at det endelige utvalget i størst mulig grad overensstemmer med det opprinnelige uttrukne utvalget lagde Ipsos MMI en kvotefordeling på hvor mange gutter og jenter i hver årsgruppe som skulle intervjues i det enkelte fylke. Når en kvote var full ble ikke flere i denne gruppen intervjuet.
- En del nummer viste seg også å være feil, intervjuerne kom ikke frem til riktig person, eller det var tekniske feil som gjorde at de ikke fikk kontakt.
- Ikke alle som ble ringe opp tok telefonen. Ipsos MMI hadde instruks om å ringe inntil 10 ganger før de ga opp. Til tross for dette var det et stort antall de ikke fikk kontakt med.
- Av de som intervjuer fikk kontakt med på telefonen var det en del som ikke ville la seg intervju. I en del tilfeller var det også foresatte som svarte på telefonen og som avsto intervju på ungdommens vegne. De som ikke ville la seg intervju på telefon fikk også tilbud om å svare over Internett. Noen takket ja til dette, men ikke alle disse sendte inn skjemaet.

Gangen i frafallet går frem av figuren på neste side.

I alt var det 2 062 ungdommer som besvarte undersøkelsen enten på telefon eller via Internett. Dette utgjør 6,9 % av det opprinnelige utvalget på 30 000 ungdommer, 23,7 % av de 8 692 som ble ringt opp og 66,2 % av de 3 115 ungdommene som tok telefonen. Ser vi på de som ble intervjuet i forhold til de som avsto å delta, enten da de ble ringt opp eller som på forhånd hadde bedt om ikke å bli kontaktet, utgjorde de som ble intervjuet 61,7 % og de som takket nei 38,3 %.

Svarprosent: Samlet 61,7 %. Jenter 65.1 %- Gutter 58,8 %

Figur 4.1 Flowchart for undersøkelsen

4.3 Representativitet

I det opprinnelige utvalget fra Folkeregisteret var det litt flere gutter enn jenter, 51,6 % gutter mot 48,4 % jenter. Det var også lettere å få kontakt med guttene, slik at kjønnsfordelingen blant dem en fikk kontakt med bestod av 53,4 % gutter og 46,6 % jenter. Imidlertid var jentene mer villige til å la seg intervjuer når de ble kontaktet, slik at det endelige utvalget besto av 50,9 % gutter og 49,1 % jenter.

Tabell 4.2 Kjønnsfordeling i utvalget

	Jenter		Gutter		Totalt
	%	N	%	N	N
Tok telefonen	46,6	1557	53,4	1783	3340
Deltok ikke	42,5	544	57,5	735	1279
Deltok	49,1	1012	50,9	1050	2062

I det opprinnelige utvalget var det trukket litt flere som var født i 1996 enn i 1997, 15 132 (50,4 %) født i 1996 mot 14 868 (49,6 %) født i 1997. 96 årgangen var også litt lettere å få kontakt med, slik at en fikk kontakt med 1 760 (52,7 %) ungdommer født i 1996 og 1 580 (47,2 %) født i 97. Det var svært små forskjeller i villigheten til delta i intervjuet mellom de to årsklassene, slik at det endelige utvalget besto av 1 089 (52,8 %) ungdommer født i 1996 og 972 (47,2 %) som var født i 1997. I intervjuene ble ungdommene spurt om sin alder. Det viste seg da at en relativt stor andel av de som var født i 1996 ennå ikke var fylt 17 år på intervjutidspunktet, slik at det endelige utvalget kom til å bestå av 1265 (61,3 %) ungdommer som var 16 år og 797 (38,7 %) som var fylt 17 år på intervjutidspunktet.

Det var bare små, og ikke signifikante, forskjeller mellom fylkene i hvor store andeler av de opprinnelig uttrukne ungdommene en fikk kontakt med. Også mellom regionene er forskjellene små, men signifikante, størst andel av de uttrukne fikk en kontakt med i Helseregion Vest, minst andel i Helseregion Nord. Forskjellene mellom fylkene var noe større i andelene av dem en fikk kontakt med som lot seg intervjuer. Her finner vi de største andelene som lot seg intervjuer i Akershus og i Nordland med 68,9 %, tett fulgt av Oslo med 68,3 %. Laveste andeler var i Sogn og Fjordane med 51,6 % og i Sør-Trøndelag med 51,8 %. Regionsvis var det Oslo og Akershus som hadde størst andeler som lot seg intervjuer, og med lavest andel i Helseregion Midt-Norge.

Forskjellene i kjønns- og alderssammensetning og bosted mellom det uttrukne utvalget av ungdommer og de som lot seg intervjuer, er samlet sett likevel små. I datafilen er det lagt inn befolkningsvekter for de ulike kombinasjonene av kjønn, alder og bostedsfylke

for å korrigere mellom det opprinnelige utvalget og de som lot seg intervjuet. Det er imidlertid svært små forskjeller mellom andelen som rapporterer å ha vært utsatt for vold og overgrep i vektete og uvektete analyser (se vedlegg 1). Det vil derfor ikke bli brukt befolkningsvektede data i analysene.

I følge SSBs befolkningsstatistikk utgjorde personer med innvandrerbakgrunn i 2013 omtrent 14 % av alle ungdommer i aldersgruppen 16 – 19 år. SSB definerer innvandrerbakgrunn som enten innvandrere, dvs. utenlandskfødte med to utenlandskfødte foreldre og fire utenlandskfødte besteforeldre, eller norskfødte med to foreldre og fire besteforeldre født i utlandet. I vårt utvalg hadde 116 ungdommer, 5,6 %, innvandrerbakgrunn ut fra denne definisjonen. Atskillig fler, i alt 314 ungdommer, 15,2 %, hadde minst en utenlandskfødt forelder. Disse faller imidlertid utenfor SSBs definisjon av innvandrerbakgrunn.

Ungdommer med innvandrerbakgrunn er altså kraftig underrepresentert i vårt utvalg. For å kompensere for dette har vi laget vektor slik at vi har mulighet for å korrigere for denne underrepresentasjonen. Dette er gjort ved å sammenholde det reelle forholdstallet mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og ungdom med minst en norskfødt forelder i hvert fylke med det tilsvarende forholdstallet i vår undersøkelse. Antallet ungdommer med og uten innvandrerbakgrunn er hentet fra SSBs befolkningsstatistikk. Denne er imidlertid ikke spesifisert på årskull, men er oppgitt for aldersgruppen 16 – 19 år. Dette kan medføre at våre vektorer kan være noe unøyaktige. Vi finner imidlertid at heller ikke disse vektene påvirker resultatet, og de blir derfor ikke brukt i analysene.

Del II: Resultater

5 Vold og overgrep fra foresatte

5.1 Fysisk og psykologisk vold fra foresatte

Vi har her delt inn fysisk vold i «mindre alvorlig» og «alvorlig» fysisk vold etter hvor sannsynlig vi antar det er at den utsatte påføres fysiske skader. Vi minner om at det som her kalles «mindre alvorlig» fysisk vold kan oppleves psykologisk belastende og være alvorlig for barnet, og er i dag er forbudt ifølge norsk lov. Med psykologisk vold menes gjentatte opplevelser av å bli gjort narr av, ydmyket eller ignorert av sine foreldre eller foresatte.

Tabell 5.1 viser forekomsten av mindre alvorlig fysisk vold, alvorlig fysisk vold og psykologisk vold fra foreldre eller andre foresatte i oppveksten. En av ti rapporterte noen form for fysisk vold (9,6 %), av disse opplevde de fleste kun mindre alvorlig vold (7,8 %). Alvorlig fysisk vold forekom sjeldnere og 1,7 % rapporterte at de minst én gang hadde blitt utsatt for alvorlig fysisk vold fra sine foresatte. Dette innebar å bli slått med knyttneve, sparket, banket opp, eller angrepet fysisk på annen måte. Av de som opplevde noen form for fysisk vold rapporterte 65,2 % at dette hadde skjedd mer enn en gang, mens av de som opplevde alvorlig fysisk vold opplevde 4 av 5 dette flere ganger (83,3 %). De aller fleste som opplevde alvorlig fysisk vold opplevde i tillegg mindre alvorlig fysisk vold (94,4 %).

Jenter og gutter rapporterte i like stor grad å være utsatt for fysisk vold fra foresatte, selv om det var en liten tendens til at flere jenter rapporterte om alvorlig fysisk vold. For psykologisk vold var kjønnsforskjellene mye større, ved at betydelig flere jenter enn gutter rapporterte om psykologisk vold, 10,0 % vs. 3,3 %.

Tabell 5.1 Forekomst av mindre alvorlig fysisk vold, alvorlig fysisk vold og psykologisk vold fra foreldre/foresatte blant jenter og gutter

	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Psykologisk og fysisk vold fra foreldre/foresatte							
<i>Mindre alvorlig fysisk vold^a</i>	9,4	194	9,6	97	9,3	97	0,787
Lugget eller kløpet	5,7	117	6,2	63	5,1	54	0,288
Ristet eller dyttet voldsomt	5,2	108	6,0	61	4,5	47	0,114
Slått med flat hånd	3,5	72	3,9	39	3,1	33	0,379
<i>Alvorlig fysisk vold^b</i>	1,8	36	2,3	23	1,3	13	0,073
Slått med knyttneve	1,1	23	1,6	16	0,7	7	0,048
Sparket	0,8	17	1,2	12	0,5	5	0,075
Banket opp	0,4	8	0,5	5	0,3	3	0,447
Angrepet fysisk på annen måte	1,5	30	1,8	18	1,1	12	0,228
<i>Noen form for fysisk vold^c</i>	9,6	198	9,9	100	9,3	98	0,683
Psykologisk vold ^d	6,6	136	10,0	101	3,3	35	<0,001

a Andel som har svart ja på «Lugget/kløpet», «Ristet/dyttet» og/eller «Slått med flat hånd»

b Andel som har svart ja på «Slått med knyttneve», «Sparket», «Banket opp» og/eller «Angrepet fysisk på andre måter».

c Andel som har svart ja på mindre alvorlig fysisk vold, alvorlig fysisk vold og/eller angrepet fysisk på annen måte.

d Psykologisk vold definert som «gjentatte ganger gjort narr av, ydmyket, ignorert eller fortalt at man ikke fikk til noen ting».

5.1.1 Alder: Fysisk vold fra foresatte

Det var relativt mange (20,7 %) som ikke hadde oppgitt alder for når fysisk vold fra foreldre/foresatte startet. En mulig forklaring er at de var for unge da volden startet til at de kunne tidfeste dette. Det var ikke signifikant forskjell ($p = 0,252$) i alder mellom jenter og gutter i forhold til når de for første gang ble utsatt for vold (Tabell 5.3).

Tabell 5.2 Alder ved (første gang) fysisk vold fra foreldre/foresatt. Andeler av alle utsatte for vold fra foreldre (N=157^a).

Alder første gang	Fysisk vold fra foreldre	
	%	N
Under 6 år	25,5	40
6 tom 9 år	34,4	54
10 tom 12 år	23,6	31
13 tom 15 år	17,8	28
16 tom 18 år	2,5	4

a 41 personer hadde ikke oppgitt alder

5.1.2 Voldsutøvers kjønn

Både mor og far (eller andre mannlige og kvinnelige foresatte) utøvde volden mot barn (Tabell 5.4), men menn var oftere utøvere enn kvinner. Andelen menn blant utøverne var størst for alvorlig fysisk vold, og da spesielt mot gutter, mens det var minst forskjell for mindre alvorlig vold mot jenter. Rundt 20 % oppga at de hadde vært utsatt for alvorlig vold fra både kvinne og mann.

Tabell 5.3 Utøvers kjønn for jenter og gutter utsatt for mindre alvorlig og alvorlig fysisk vold.

Kjønn - utøver		Totalt		Jenter		Gutter	
		%	N	%	N	%	N
Mindre alvorlig fysisk vold (N=194)	Kvinne	32,5	63	40,2	39	24,7	24
	Mann	52,1	101	45,4	44	58,8	57
	Begge	13,9	27	13,4	13	14,4	14
Alvorlig fysisk vold (N=36)	Kvinne	19,4	7	21,7	5	15,5	2
	Mann	58,5	21	56,5	13	61,5	8
	Begge	22,1	8	21,7	5	23,1	3

5.2 Omsorgssvikt

Omsorgssvikt kan defineres som det at foresatte ikke sørger for at et barn får dekket sine grunnleggende behov. Vi stilte her to spørsmål som omhandler fysisk omsorgssvikt og tre spørsmål som omhandler emosjonell omsorgssvikt. Spørsmålene hadde fem svar alternativ som gikk fra aldri, til veldig ofte eller alltid, der svarene aldri, sjelden og noen ganger ble regnet som omsorgssvikt.

Få av våre respondenter rapportere fysisk omsorgssvikt i form av at de noen ganger eller oftere ikke fikk nok å spise (1,7 %) eller måtte gå med skitne klær (1,3 %). Det var også få som rapporterte at det ikke var noen som kunne ta vare på dem eller beskytte dem (1,6 %). Noen flere fortalte om emosjonell omsorgssvikt ved at det ikke var noen i familien som fikk dem til å føle seg betydningsfulle (4,3 %), eller at de noen ganger eller oftere ikke følte seg elsket (4,4 %). Til sammen var det 8,5 % som rapporterte om en eller flere typer omsorgssvikt. 5,3 % svarte bekreftende på ett av spørsmålene om omsorgssvikt mens 3 % svarte bekreftet to eller flere spørsmål. Svært få hadde opplevd alle fem typene. Få hadde opplevd noe form for omsorgssvikt ofte eller alltid. Det var ingen kjønnsforskjell i andelen som hadde opplevd noen form for omsorgssvikt.

Tabell 5.4 Omsorgssvikt, andel som hadde opplevd dette noen ganger, ofte eller veldig ofte

Omsorgssvikt	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Ikke nok å spise	1,7	35	1,9	19	1,5	16	0,534
Måtte gå med skitne klær	1,3	26	1,3	13	1,2	13	0,925
Ingen som kunne ta vare på eller beskytte deg	1,6	32	1,7	17	1,4	15	0,640
Følte deg ikke betydningsfull for noen i familien	4,3	88	4,1	41	4,5	47	0,624
Følte deg ikke elsket	4,4	89	4,4	45	4,2	44	0,782
Noen form for omsorgssvikt	8,5	175	8,2	83	8,8	92	0,648

5.3 Vold mellom foreldre/foresatte

Vel 3 % av respondentene rapporterte at de hadde sett eller hørt foreldre eller foresatte bruke vold mot hverandre (tabell 5.5). Det var gjennomgående flere jenter enn gutter som rapporterte dette, noe som var overaskende da en ville forvente at vold mellom foreldrene var uavhengig av barnets kjønn. Dette indikerer at det kan være en forskjell i opplevelsen og tolkning av fenomenet mellom jenter og gutter, eller ulik villighet til å fortelle om dette (se diskusjon 10.2). Kun et fåtall (0,4 %) rapporterte at de visste om at vold mellom foreldre/foresatte foregikk uten at de hadde vært direkte vitne til det. Dette tyder på at de fleste barn som har kunnskap om vold i hjemmet har sett eller hørt i hvert fall noe av det som har skjedd.

Tabell 5.5 Vold mellom foreldre/foresatte

Vold mellom foreldre/foresatte	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
<i>Så eller hørte noen gang at foreldre eller foresatte...</i>							
- slo den andre med flat hånd	2,3	47	3,7	37	1,0	10	<0,001
- slo den andre med knyttneven eller hard gjenstand	1,0	20	1,5	15	0,5	5	0,020
- sparket den andre	0,5	10	0,9	9	0,1	1	0,009
- tok kvelertak på den andre	0,5	10	0,9	9	0,1	1	0,009
- angrep den andre fysisk på annen måte	1,4	29	5,6	22	0,7	7	0,004
Noen form for vold mellom foreldre/foresatte	3,3	68	4,9	50	1,7	18	<0,001

5.4 Seksuelle overgrep

Totalt var det 174 ungdommer (8,4 %) som rapporterte å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep (Tabell 5.6). Alle former for seksuelle overgrep forekom oftere blant jenter enn gutter. Over en av ti jenter (13,3 %) rapporterte å ha opplevd noen form for uønsket seksuell kontakt, mens vel en av 30 gutter (3,7 %) hadde opplevd det tilsvarende. «Uønsket seksuell kontakt» inkluderer i tillegg til voldtekt ved bruk av makt eller trusler også all seksuell kontakt før fylte 13 år med noen som var minst 5 år eldre, alle former for uønsket seksuell kontakt i beruset/bevisstløs tilstand, berøring/beføling

av kjønnsorganer ved bruk av makt eller trusler, press til seksuelle handlinger, og/eller andre seksuelle krenkelser eller overgrep.

Seksuell kontakt før fylte 13 år med noen som var minst 5 år eldre ble rapportert fra 1,3 % (N=27) av respondentene. Hos 11 av disse dreide det seg om seksuell omgang (forsøkt eller gjennomført inntrengning, oralsex eller analsex). Vel en tredjedel av de som hadde opplevd seksuelt kontakt før fylte 13 år hadde opplevd dette flere ganger (N=10), men kun et fåtall rapporterte at dette hadde skjedd mer en 10 ganger.

En av tretti jenter (3,5 %) og nesten ingen av guttene (0,2 %) rapporterte å ha blitt voldtatt ved bruk av makt eller trusler om å skade. Litt over halvparten av disse fortalte at de var blitt utsatt flere ganger, enten som del av samme hendelsen eller ulike hendelser på forskjellig tidspunkt.

Vi spurte også om uønsket seksuell kontakt i bevisstløs/beruset tilstand. Spørsmålet lød «Har du noen gang opplevd uønsket seksuell kontakt mens du var så beruset at du ikke kunne samtykke eller stoppe det som skjedde?». Kjønnforskjellen i forekomst var mindre her enn for de andre formene for seksuelle overgrep. En av tjue jenter (5,0 %) og en av femti gutter (1,9 %) bekreftet seksuell kontakt i bevisstløs tilstand. Dersom dette inkluderer inntrengning faller slik uønsket seksuell kontakt inn under voldtekt i norsk lov. Hos våre respondenter svarte halvparten av jentene at hendelsen involverte inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex, ofte kalt sovevoldtekt, mens dette var sjeldnere hos guttene (30,0 %).

Videre ble det spurt mer generelt om ungdommen hadde blitt presset til seksuelle handlinger, og 5,3 % av jentene og 0,7 % av guttene rapporterte dette. Hos omlag 2/3 (63 %) av de som rapporterte at de var blitt presset til seksuelle handlinger involverte dette inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex, og hendelsen(e) kan komme inn under voldtekt i loven.

Til sammen var det 150 ungdommer som rapporterte om uønsket seksuell kontakt i bevisstløs tilstand, beføling, press til seksuelle handlinger eller andre former for seksuelle krenkelser eller overgrep. En femtedel av de utsatte var gutter (21 %). I spørreskjemaet var videre oppfølgingsspørsmål samlet for disse typene av overgrep. Blant de utsatte jentene hadde 39,8 % opplevd flere overgrep, mens det blant gutter var en mindre andel som hadde opplevd flere overgrep (9,3 %). For de aller fleste dreide det seg om ulike hendelser på ulike tidspunkt.

Totalt var det 70 deltakere (3,4 %) som hadde opplevd overgrep som defineres som voldtekt etter norsk lov, dvs. seksuell omgang (samleie, oralsex eller analsex) ved av bruk av fysisk makt eller trussel om å skade (N=37), i bevisstløs tilstand (N=25) eller

seksuell omgang før fylte 13 år (N= 11). Summen av type hendelser (79) er høyere enn total antallet utsatte, da noen hadde opplevd flere ulike former for overgrep. Jenter var utsatt i langt større grad enn gutter (6,0 % versus 0,9 %).

Tabell 5.6 Forekomst av seksuelle overgrep

	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Seksuelle overgrep før 18 år							
Seksuell kontakt før fylte 13 år med noen minst 5 år eldre	1,3	27	1,9	19	0,8	8	<0,001
Voldtekt ved fysisk makt eller trusler	1,8	37	3,5	35	0,2	2	<0,001
Seksuell kontakt i bevisstløs tilstand ^a	3,4	71	5,0	51	1,9	20	<0,001
<i>som inkluderer inntrenging</i>	1,5	31	2,5	25	0,6	6	<0,001
Andre seksuelle overgrep ^b	4,9	101	8,6	87	1,3	14	<0,001
Noen form for seksuelle overgrep (minst en av de over)	8,4	174	13,3	135	3,7	39	<0,001

a Uønsket seksuell kontakt i så beruset tilstand at en ikke kunne samtykke eller stoppe det som skjedde

b Tvunget til befølning ved bruk av makt eller trusler om å skade, press til seksuelle handlinger og/eller andre former for seksuelle krenkelser

5.4.1 Alder

For hver av de ulike formene for seksuelle overgrep ble respondentene spurt om hvor gamle de var når dette skjedde, eller hvis de hadde blitt utsatt flere ganger, alderen når det skjedde første gang og siste gang. Mange av våre deltakere hadde ennå ikke fylt 17 år og undersøkelsen kan kun si noe om aldersfordelingen for de som ble utsatt før 16 år.

Risikoen for seksuelle overgrep så ut til å øke med økende alder, men det er også noen som utsettes i svært ung alder. For over halvparten av de som hadde opplevd seksuell kontakt før fylte 13 år skjedde første kontakt før fylte 10 år. Antallet gutter som hadde blitt voldtatt eller utsatt før fylte 13 år var for lavt til at vi kan si noe om kjønnsforskjeller i alder. For andre seksuelle overgrep var det ingen statistisk forskjell mellom når jenter og gutter ble utsatt (gjennomsnittsalder gutter 14,0 år og jenter 14,2 år).

Tabell 5.7 Alder første gang utsatt for seksuelle overgrep <16 år (gutter og jenter)

Alder	Seksuell kontakt før 13 år N = 27		Voldtekt med bruk av makt ^a N = 30		Andre SO ^b N = 98	
	%	N	%	N	%	N
< 6 år	7,4	2	-	0	1,0	1
6 tom 9 år	51,9	14	10,0	3	11,2	11
10 tom 12 år	40,7	11	10,0	3	14,3	14
13 tom 15 år	-	-	80,0	24	73,5	72

a Voldtekt med bruk av fysisk makt eller trusler

b Inkluderer uønsket seksuell kontakt i bevisstløs tilstand, beføling ved bruk av makt eller trusler, presset til seksuelle handlinger og andre former for seksuelle krenkelser eller overgrep

5.4.2 Relasjon til overgriper

Tabell 5.8 gir oversikt over relasjoner til overgriper for de som har rapportert seksuelle overgrep. Noen hadde vært utsatt for overgrep fra mer enn én person, derfor er summen av relasjoner høyere enn antallet personer som har vært utsatt.

Av de som rapporterte seksuell kontakt før fylte 13 år oppga alle at det var samme person(er) som var utøver alle gangene. Slektninger var relativt ofte oppgitt som overgriper, men få rapporterte mor/far eller stemor/stefar som overgriper. De aller flest utøverne menn (96,3 %). Vi gjør oppmerksom på at når det gjelder seksuell kontakt før 13 år stilte vi som krav at personen skulle være minst 5 år eldre. Dette ble gjort for å unngå å få med hendelser som ikke har overgrepspreg, slik som frivillige seksuelle handlinger mellom ungdom og seksuell lek mellom barn. Det kan derfor være seksuelle overgrep før 13 år utført av andre unge som ikke har blitt fanget opp i denne studien (for eksempel overgrep fra en 16 år gammel gutt mot en 12 år gammel jente). Andelen unge utøvere kan derfor være underestimert i kategorien seksuell kontakt før 13 år. Vi regner imidlertid med at de disse hendelsene er fanget opp i samlekategoriene andre seksuelle overgrep.

Tabell 5.8 Relasjon til overgriper(ne) jenter og gutter. Antall personer

Seksuelle overgrep:	Foreldre/ ste- foreldre	Annen familie/ slekt	Venner/ kjæreste/	Auto- ritets- personer	Nabo/ bekjente	Ukjente
	N	N	N	N	N	N
Seksuell kontakt før 13 år (N=27)	1	6	9	1	4	7
Voldtekt med bruk av makt ^a (N=37)	2	0	18	1	9	10
Andre seksuelle overgrep ^b (N=150)	1	5	73	3	40	35

a Voldtekt med bruk av fysisk makt eller trusler

b Uønsket seksuell kontakt i bevisstløs tilstand, beføling ved bruk av makt eller trusler, presset til seksuelle handlinger eller andre former for seksuelle krenkelser eller overgrep

Alle jentene som hadde blitt voldtatt ved bruk av makt eller tvang oppga mannlig overgriper. Av de som hadde opplevd å bli voldtatt flere ganger oppga sju å ha blitt voldtatt av forskjellige gjerningspersoner, mens 10 hadde blitt voldtatt av samme overgriper flere ganger. Hovedbildet er at den utsatte oftest kjente overgriperen, uten å være i nær familie med ham/henne. Venner og kjæreste, etterfulgt av bekjente, står for flest overgrep. Om lag en fjerdedel av de utsatte oppga at overgriper hadde vært en ukjent.

Også blant de som var blitt utsatt for seksuell kontakt i bevisstløs tilstand, tvunget til beføling, presset til seksuelle handlinger eller oppleve andre seksuelle krenkelser var bilde med hensyn til relasjon til overgriper det samme; Venner og kjæreste, etterfulgt av bekjente, står for flest overgrep og under en fjerdedel oppga ukjent overgriper. Blant de 50 som var utsatt for overgrep flere ganger, rapporterte ca. halvparten forskjellige overgripere ved de ulike hendelsene mens ca. halvparten oppgav samme overgriper. Også for disse typene av overgrep oppga jentene alt overveiende mannlig overgriper (97,5 %), mens over 2/3 av guttene (68,8 %) oppga kvinnelig overgriper.

5.5 Karakteristika ved fysisk vold og seksuelle overgrep

Noen av ungdommene som var utsatt for fysisk vold eller voldtekt ved bruk av makt eller trussel om å skade rapporterte at de hadde vært redd for å bli skadet eller drept, og om lag en fjerdedel rapporterte at de fikk fysiske skader som følge av overgrepet/overgrepene (Tabell 5.9). Blåmerker og sår/kutt var den vanligste formen for skade både etter fysisk vold og seksuelle overgrep. Svært få hadde fått alvorlige fysiske skader som brudd eller indre skader, og det var få som hadde fått genitale skader etter seksuelle overgrep.

Tabell 5.9 Karakteristika ved vold og overgrep

Vold/overgrep	Redd for å bli skadet eller drept		Fikk fysiske skader		Snakket med helsepersonell ^a		Snakket med noen andre om det	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Fysisk vold fra foresatte (N=198)	9,1	18	22,2	44	21,7	43	46,9	93
Voldtekt (N=37)	29,7	11	27,0	10	51,4	19	78,4	29

a Snakket med helsepersonell om hendelsen eller om helseproblemer eller bekymringer de kan ha hatt som følge av hendelsen

Et fåtall av de som hadde vært utsatt for vold fra foresatte (3,5 %) hadde vært til medisinsk undersøkelse i forbindelse med at dette skjedde (ikke vist i tabellen). Noen flere som hadde blitt voldtatt ved bruk av makt eller trusler var til undersøkelse i løpet av de første dagene eller ukene etter voldtekt (27 %) (ikke vist i tabellen). Nær 80 % av de som hadde blitt utsatt for vold fra foresatte, og nær halvparten av de som hadde blitt voldtatt, hadde heller ikke noen gang senere snakket med helsepersonell om hendelsen(e) eller om helseproblemer eller bekymringer de kan ha hatt som følge av hendelsen. Flere hadde snakket med andre enn helsepersonell om det som hadde skjedd, men 53,1 % av de som var blitt utsatt for vold fra foresatte og 21,6 % av de som var blitt voldtatt rapporterte at de aldri hadde snakket med noen andre om hendelsen(e) før de ble intervjuet i undersøkelsen.

Vi har også spurt respondentene som oppga at de hadde vært utsatt for vold, opplevd vold i familien, eller vært utsatt for seksuelle overgrep om de hadde vært i kontakt med barnevernet. Av de 198 ungdommene som rapporterte fysisk vold fra foresatte oppga 34 (17,2 %) at de hadde hatt kontakt med barnevernet. Blant de som hadde opplevd alvorlig fysisk vold var andelen høyere (44,4 %). Blant de som hadde vært vitne til vold mellom foreldre/foresatte bekreftet 27,9 % ungdommer kontakt med barnevernet, og blant de som hadde opplevd psykologisk vold var denne andelen 18,4 %. Disse svarene bør fortolkes med forbehold da barn ikke alltid vet hvilke instanser som er eller har vært involvert i familien.

6 Fysisk vold fra andre enn foresatte

I tillegg til spørsmålene om vold fra foresatte i barndommen fikk respondentene også spørsmål om fysisk vold de hadde vært utsatt for fra andre enn foreldrene. Dette omfattet både mindre alvorlig fysisk vold de hadde vært utsatt for i løpet av det siste året, mindre alvorlig fysisk vold fra kjærester eller tidligere kjærester noen gang i livet, og mer alvorlig fysisk vold som de hadde vært utsatt for noen gang i løpet av livet.

6.1 Mindre alvorlig fysisk vold siste år

10 % av de spurte hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte siste år (tabell 6.1). Det vanligste var å bli kløpet og ha blitt slått med flat hånd. Samlet var gutter (12,0 %) noe mer utsatt enn jenter (8,0 %). Av enkeltkategoriene var det bare for det å bli slått med flat hånd hvor guttene var signifikant mer utsatt enn hva jentene var.

Tabell 6.1 Mindre alvorlig fysisk vold siste 12 måneder

	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Slått med flat hånd	4,6	95	2,4	24	6,8	71	<0,001
Lugget	3,2	66	3,3	33	3,1	33	0,611
Klort	3,2	66	3,2	32	3,2	34	0,614
Kløpet hardt	4,7	97	4,1	41	5,3	56	0,169
Mindre alvorlig fysisk vold samlet ^a	10,0	207	8,0	81	12,0	126	0,002

a Andel som har svart ja på enten «Slått med flat hånd», «Lugget», «Klort», og/eller «Kløpet hardt»

De fleste som hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold hadde bare vært utsatt for en av typene. Litt over halvparten av de utsatte jentene og nesten 2/3 av de utsatte guttene hadde bare vært utsatt for en type, og bare litt over 4 % av jentene og under 1 % av guttene hadde vært utsatt for alle fire typene av mindre alvorlige voldshandlinger. Til gjengjeld hadde minst halvparten av de som hadde vært utsatt for de ulike voldsty-

pene vært utsatt mer enn en gang, bortsett fra for lugging. Å bli kløpet hardt var den voldstypen som flest hadde opplevd mer enn en gang.

6.1.1 Relasjon til utøver - mindre alvorlig fysisk vold siste år

De som hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold siste år fikk spørsmål om volden var blitt utøvd av mann eller kvinne.

Tabell 6.2 Voldsutsattes og voldsutøvers kjønn ved mindre alvorlig fysisk vold siste år. Absolutte tall og andeler av de utsatte (N=217).

Utøvers kjønn	Totalt		Voldsutsattes kjønn			
			Jenter		Gutter	
	%	N	%	N	%	N
Mann	41,0	84	24,7	20	51,6	64
Kvinne	42,4	87	59,3	48	31,5	39
Både mann og kvinne	16,6	34	16,0	13	16,9	21

Som det fremgår av tabell 6.2 var det like vanlig å ha blitt utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kvinner som fra menn. Det var imidlertid en forskjell mellom guttene og jentene, ved at det for guttenes del var mest vanlig å bli utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra en mann, mens det for jentenes del var mest vanlig å bli utsatt for slik vold fra en kvinne.

De som hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold siste år ble også spurt hvilke(n) relasjon(er) de hadde til de(n) som hadde utsatt dem for volden. Relasjonene ble gruppert i seks hovedkategorier; partner eller tidligere partner/kjæreste, foreldre/steforeldre/fosterforeldre, andre familiemedlemmer og slektninger, venner og bekjente, autoritetspersoner og fremmede.

Tabell 6.3 Relasjon til utøver(e) ved mindre alvorlig fysisk vold siste år

Relasjon	Totalt	Jenter	Gutter
Partner/kjæreste eller tidligere partner/kjæreste	10	4	6
Familie og slektninger	26	9	17
Venner og bekjente	149	56	93
Autoritetspersoner	1	0	1
Fremmede	7	4	3

Det vanligste var å bli utsatt for vold fra venner og bekjente. En del hadde også vært utsatt for vold fra familie og slekt, mens vold fra kjærester, autoritetspersoner og fremmede var svært uvanlig

6.2 Alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte noen gang.

Ungdommene fikk også spørsmål om de noen gang hadde vært utsatt for mer alvorlige voldshandlinger. Det ble spurt konkret om de hadde opplevd at noen hadde angrepet dem fysisk på følgende måter: slått med knyttneven eller hard gjenstand, blitt sparket, tatt kvelertak på, banket opp, truet med våpen, eller angrepet fysisk på andre måter.

Svaralternativet «Angrepet fysisk på andre måter» på spørsmålet alvorlig vold noen gang representerer et problem ved at vi ikke vet om dette dreier seg om alvorlig vold, eller om det er snakk mindre alvorlig fysisk vold. Det var imidlertid ikke så mange, 16 personer, som kun hadde svart dette alternativet. I og med at spørsmålet om dette blir stilt sammen med en rekke alternativer av mer alvorlige voldshandlinger, og det tidligere er spurt om mindre alvorlige former for vold, har vi likevel valgt å ta dem som har svart dette alternativet med i analysene av utsatte for mer alvorlige voldshandlinger.

Tabell 6.4 Alvorlig fysisk vold noen gang

Type fysisk vold fra andre enn foresatte	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Slått med knyttneve eller hard gjenstand	12,4	255	4,4	44	20,1	211	<0,001
Sparket	10,5	216	4,1	41	16,7	175	<0,001
Tatt kvelertak på	7,0	145	4,1	41	9,9	104	<0,001
Banket opp	3,5	72	1,8	18	5,1	54	<0,001
Truet med våpen	2,9	59	1,3	13	4,4	46	<0,001
Angrepet deg fysisk på andre måter	4,1	84	2,1	21	6,0	63	<0,001
Noen form for alvorlig fysisk vold	18,4	379	7,9	80	28,5	299	<0,001

Nesten en femtedel av ungdommene hadde vært utsatt for minst en av formene for alvorlig fysisk vold. Guttene var mer utsatt (28,5 %) enn jentene (7,9 %). For både jenter og gutter var de vanligste formene for alvorlig vold å bli slått med knyttneven eller hard gjenstand, å bli sparket og å bli tatt kvelertak på.

De fleste som hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold hadde vært utsatt for mer enn en av de konkrete voldsformene, dette gjaldt 58 % av de utsatte jentene og 62 % av de utsatte guttene. 15 % av de utsatte jentene og 16 % av de utsatte guttene hadde vært utsatt for 4 eller flere av de ulike typene alvorlige fysiske voldshandlinger, og i snitt hadde de utsatte av begge kjønn vært utsatt for litt over 2 ulike typer.

I tillegg hadde også mange vært utsatt for gjentatte voldsepisoder. Det var særlig å bli slått med knyttneven eller hard gjenstand, å bli sparket, og for guttenes del også å bli banket opp, hvor de voldsutsatte ungdommene hadde opplevd dette flere ganger.

Tabell 6.5 Aldersgruppe ved første gang utsatt for alvorlig fysisk vold. Andeler av alle utsatte

Alder første gang	Utsatt for alvorlig vold	
	%	N ^a
Under 6 år	2,6	9
6 tom 9 år	25,2	87
10 tom 12 år	26,1	90
13 tom 15 år	34,2	118
16 tom 17 år	11,9	41

a 34 personer hadde ikke oppgitt alder

De som hadde vært utsatt for de ulike formene for alvorlig fysisk vold fikk spørsmål om hvor gamle de var da det skjedde første gang. Alderen varierte mellom 3 og 17 år første gang det skjedde. I snitt hadde de vært litt under 12 år gamle første gang de hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold, lik for begge kjønn.

6.2.1 Relasjon til utøver – alvorlig fysisk vold

De aller fleste som hadde blitt utsatt for alvorlig fysisk vold hadde blitt utsatt for vold fra menn. Bare litt under 15 % hadde blitt utsatt for vold fra kvinner (5 % oppga at det bare hadde vært kvinnelige utøvere mens 10 % oppga at det hadde vært både kvinner og menn blant utøverne). Det var først og fremst jentene som hadde vært utsatt for alvorlig vold fra kvinnelige utøvere, 44,5 % av de jentene som hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold oppga at det hadde vært en kvinnelig utøver, som enten hadde utøvd volden alene (17,3 %) eller sammen med en mann (27,2 %).

Ser vi på hvem som hadde utsatt ungdommene for vold finner vi at det i all hovedsak var venner og bekjente som hadde vært utøvere, særlig for guttenes del. For jentenes del hadde også kjærester og familiemedlemmer og slektninger stått for en del av volden, mens vold fra autoritetspersoner og ukjente var svært uvanlig.

Tabell 6.6 Relasjon til utøver ved alvorlig fysisk vold. Absolutte tall

Utsatt for alvorlig fysisk vold fra:	Totalt	Jenter	Gutter
Partner/kjæreste eller tidligere partner/kjæreste	7	5	2
Annen familie og slekt	25	13	12
Venner/bekjente	299	55	244
Autoritetspersoner	0	0	0
Ukjente	3	0	3

6.2.2 Karakteristika ved hendelsene

Over halvparten av de som hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold oppga at de hadde fått fysiske skader som følge av volden, 64 % av jentene og 48 % av de voldsutsatte guttene oppga dette.

Tabell 6.7 Antall som rapporterer ulike fysiske skader etter alvorlig fysisk vold

Type skade	Jenter N	Gutter N
Skrammer eller blåmerke	47	116
Blått øye	4	17
Sår eller kutt	15	42
Indre skader eller brudd	9	15
Ødelagte tenner	0	1
Andre fysiske skader	8	27

Det var mindre alvorlige skader, i form av skrammer eller blåmerker, som var mest vanlig, men en del hadde også fått mer alvorlige skader i form av sår eller kutt, blått øye, indre skader eller brudd og andre fysiske skader.

Hele 45 % av jentene og nesten 16 % av guttene hadde også vært redd for å bli alvorlig skadet eller drept mens volden pågikk.

Tabell 6.8 Alvorlig fysisk vold i løpet av livet. Karakteristikker ved hendelsene. Andeler av utsatte

Alvorlig fysisk vold	Fikk fysiske skader	Redd for å bli skadet eller drept		Snakket med helsepersonell ^a		Noen gang snakket med andre om hendelsene		
		%	N	%	N	%	N	
Jenter	64,6	51	45,0	36	29,5	23	82,1	64
Gutter	49,0	143	15,7	47	8,5	25	84,0	246

a Snakket med helsepersonell om hendelsen eller om helseproblemer eller bekymring de kan ha som følge av hendelsen.

Til tross for at flere var blitt skadet og mange hadde vært redde for å bli alvorlig skadet eller drept, var det under en tredjedel av jentene og under en tiendedel av guttene som hadde snakket med helsepersonell om helseproblemer eller bekymringer de kunne ha som følge av volden. Nesten en femtedel av begge kjønn hadde heller ikke snakket med noen andre om hendelsene.

6.3 Kjærestevold

6.3.1 Fysisk vold fra nåværende eller tidligere kjæreste

I undersøkelsen har vi flere ulike spørsmål om vold fra tidligere eller nåværende kjæreste. Ungdommene ble både spurt direkte om de noen gang hadde opplevd at en kjæreste eller tidligere kjæreste hadde kløpet, klort, lugget eller slått dem med flat hånd, de som hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold siste år ble spurt om det var en partner eller kjæreste som hadde utøvd volden, og de som noen gang hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold ble også spurt om dette.

I alt var det 3,8 % av ungdommene som hadde vært utsatt for noen form for vold fra kjæresten.

Tabell 6.9 Utsatt for noen form for vold fra kjæresten.

	Totalt		Jenter		Gutter	
	%	N	%	N	%	N
Noen form for fysisk vold fra kjæresten	3,8	79	3,1	31	4,6	48

For de aller fleste var det snakk om mindre alvorlig vold. Av de i alt 79 som oppga at de hadde vært utsatt for kjærestevold, oppga 70 stykker at dette var i form av at de hadde blitt kløpet, klort lugget eller slått med flat hånd.

Tabell 6.10 Utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kjæresten

	Totalt		Jenter		Gutter	
	%	N	%	N	%	N
Noen gang opplevd at partner/kjæreste eller tidligere partner/kjæreste har kløpet, klort, lugget eller slått med flat hånd	3,4	70	2,4	24	4,4	46

De som hadde vært utsatt for mindre alvorlig vold fra partneren/kjæresten ble spurt om kjønn på overgriper. To av jentene og to av guttene svarte ikke på dette, men for de som svarte var overgriperen i samtlige tilfeller av motsatt kjønn enn dem selv.

De som hadde vært utsatt for mindre alvorlig kjærestevold ble også spurt om hvor mange ganger dette hadde skjedd. For guttenes del hadde nesten halvparten av de utsatte bare vært utsatt en gang, mens av de utsatte jentene hadde tre fjerdedeler vært utsatt flere ganger.

Tabell 6.11 Antall ganger utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kjæresten. Andeler av utsatte (N=70)

	Jenter		Gutter	
	%	N	%	N
1 gang	25,0	6	43,5	20
2 ganger	25,0	6	19,6	9
3-4 ganger	16,7	4	15,2	7
5 ganger eller mer	25,0	6	17,4	8
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	8,3	2	4,3	2

Blant dem som hadde svart bekreftende på det generelle spørsmålet om de hadde vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold siste år, oppga fire jenter og seks gutter at det var partneren/kjæresten som hadde stått for denne volden.

Fem av jentene og to av guttene som hadde vært utsatt for mer alvorlig fysisk vold oppga at dette var fra kjæresten. Av disse hadde en av hvert kjønn også vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra kjæresten.

6.3.2 Kjærestevold og kontrollerende atferd

Ungdommene ble også stilt spørsmål om tre former for kontrollerende atferd fra kjæresten: om de noen gang hadde opplevd at en kjæreste eller partner kontrollerte hva de brukte tiden på, at kjæresten eller partneren krevde at de hele tiden måtte redegjøre

for hvor de hadde hvert, eller at kjæresten eller partneren var sjalu eller mistenksom overfor vennene deres.

Mens relativt få hadde vært utsatt for fysisk vold fra kjæresten, og svært få for alvorlig fysisk vold, var det atskillig mer vanlig å oppleve kontrollerende atferd fra kjæresten. I alt var det nesten 18 % som hadde opplevd minst en av de tre formene, like mange av begge kjønn, mens 6,8 % av jentene og 4,4 % av guttene hadde opplevd alle tre formene for kontrollerende atferd fra partneren/kjæresten.

Tabell 6.12 Kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner noen gang

Har du noen gang opplevd at en kjæreste eller partner...	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Kontrollerte hva du brukte tiden på?	8,8	181	9,0	91	8,6	90	0,362
Krevde at du hele tiden måtte redegjøre for hvor du hadde vært	8,3	172	8,7	88	8,0	84	0,849
Var sjalu eller mistenksom overfor vennene dine	15,7	323	17,0	172	14,4	141	0,052
Noen form for kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner	17,8	366	17,8	180	17,8	186	0,995
Alle formene for kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner	5,6	115	6,8	69	4,4	46	0,041

Ser vi bare på de som har opplevd noen form for fysisk vold fra kjæreste eller partner, blir andelen som har opplevd de ulike formene for kontrollerende atferd atskillig større.

Tabell 6.13 Kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner blant utsatte for fysisk kjærestevold (N=79)

Har du noen gang opplevd at en kjæreste eller partner...	Totalt		Jenter		Gutter		χ^2 p-verdi
	%	N	%	N	%	N	
Kontrollerte hva du brukte tiden på?	48,1	38	51,6	16	45,8	22	0,616
Krevde at du hele tiden måtte redegjøre for hvor du hadde vært	55,7	44	61,3	19	52,1	25	0,421
Var sjalu eller mistenksom overfor vennene dine	67,1	53	67,7	21	66,7	32	0,921
Noen form for kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner	74,7	59	71,0	22	77,1	37	0,542

Tre fjerdeparter av både jentene og guttene som hadde vært utsatt for fysisk vold fra kjæreste eller partner hadde også vært utsatt for minst en form for kontrollatferd.

Av jenter utsatt for partner/kjærestevold hadde 45 % også vært utsatt for alle tre typer av kontrollerende atferd. Tilsvarende tall for guttene var 33 %.

Tabell 6.14 Antall typer kontrollerende atferd fra kjæreste eller partner blant utsatte for kjærestevold (N=79)

Antall typer kontrollatferd	Totalt		Jenter		Gutter	
	%	N	%	N	%	N
0	25,3	20	29,0	9	22,9	11
1	16,5	13	6,5	2	22,9	11
2	20,3	16	19,4	6	20,8	10
3	38,0	30	45,2	14	33,3	16

Johnson & Leone (Johnson, 1995; Johnson & Leone, 2005) definerer intimterrorisme blant voksne som å ha vært utsatt for minst tre ulike former for kontrollerende atferd, i tillegg til fysisk vold fra partneren. Som vist i tabell 6.14 hadde i alt 30 av ungdommene, 14 jenter og 16 gutter, tilfredsstilt disse kriteriene. Hvordan dette skal forstås blant ungdommer er usikkert, men det er sannsynlig at disse ungdommene har opplevd kombinasjoner av vold og kontroll i kjæresteforhold som har vart over noe tid.

6.4 Stalking

I undersøkelsen stilte vi fire ulike spørsmål hentet fra et screeninginstrument Tjaden og Thoennes (1998) utviklet til The National Violence against Women Survey. De to første spørsmålene går på fysisk stalking, om de har blitt skremt, irritert eller bekymret fordi noen har fulgt etter eller spionert på dem, eller stått utenfor hjemmet, skolen eller jobben deres. De to andre spørsmålene dreier seg om kommunikasjonsmessige stalking, enten via telefonen eller i form av uønskede brev, eposter eller andre skriftlige beskjeder.

Tabell 6.15 Stalking i løpet av livet

Har noen – mann eller kvinne – noen gang skremt deg, bekymret deg, irritert deg eller gjort deg sint ved å^a	Total		Jenter		Gutter		χ^2 p- verdi
	%	N	%	N	%	N	
..følge etter deg eller spionere på deg?	10,2	211	12,5	127	8,0	84	0,003
..stå utenfor hjemmet ditt, skolen din, eller jobben din?	3,0	61	3,4	34	2,6	27	0,572
<i>Minst en av disse formene for fysisk stalking</i>	11,5	237	13,5	136	9,6	101	0,004
..ta kontakt med deg på telefon, legge igjen beskjeder på svareren din, eller sende deg tekstmeldinger uten at du ønsker det?	10,2	210	12,9	131	7,5	79	<0,001
..sende deg uønskede brev, e-poster, eller andre skriftlige beskjeder?	9,7	199	12,7	129	6,7	70	<0,001
<i>Minst en av disse formene for kommunikasjonsmessig stalking</i>	14,9	307	18,5	187	11,5	120	<0,001
<i>Noen form for stalking</i>	20,2	415	24,1	243	16,4	172	<0,001

- a Hele spørsmålet lyder: Hvis du nå ser bort fra telefonselgere, meningsmålere og andre som har en grunn til å ta kontakt med deg: Har noen – mann eller kvinne – noen gang skremt deg, bekymret deg, irritert deg eller gjort deg sint ved å..

Til sammen hadde over en femtedel av ungdommene, og nesten en fjerdedel av jentene, blitt utsatt for minst en av de formene for stalking det ble spurt om (tabell 6.15). Minst vanlig var at noen hadde stått utenfor hjemmet, skolen eller jobben (3,0 %). For de øvrige typene av atferd lå andelen som hadde vært utsatt på ca. 10 % for begge kjønn samlet, og signifikant høyere for jentene enn for guttene.

7 Alle former for vold og overgrep samlet

Omlag tre av ti jenter og fire av ti gutter bekreftet minst en volds- eller overgrepshendelse (Tabell 7.1). Tabellen viser hvor mange kategorier av vold og overgrep ungdommene har rapportert. De seks kategoriene som er talt opp i tabellen inkluderer noen form for seksuelt overgrep, fysisk vold fra foresatte, psykologisk vold fra foresatte, vitne til vold mellom foresatte, omsorgssvikt og noen form for alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte. Vi gjør oppmerksom på at en kategori kan inneholde flere enkelt-hendelser av samme type (for eksempel telles vold fra foresatte i barndom som «1» i tabellen, selv om volden kan ha skjedd mange ganger). Hos gutter var det å ha blitt utsatt for alvorlig fysisk vold fra andre den vanligste hendelsen (N=299), mens seksuelle overgrep var sjeldne (N=39). Hos jenter var seksuelle overgrep langt vanligere og den vanligste formen for overgrep (N=135). Flere jenter enn gutter hadde også opplevd psykologisk vold fra foresatte og vold mellom foresatte, mens omsorgssvikt var mer likt fordelt mellom jenter (N = 83) og gutter (N = 92).

Tabell 7.1 Antall kategorier (0-6): Omsorgssvikt, fysisk vold fra foresatte, psykologisk vold fra foresatte, vitne til vold mellom foresatte, noen form for seksuelle overgrep og alvorlig fysisk vold fra andre.

Antall kategorier av vold og overgrep før fylte 18	Totalt		Jenter		Gutter	
	%	N	%	N	%	N
0	65,5	1350	70,7	715	60,5	635
1	21,9	452	15,7	159	27,9	293
2	7,8	161	7,2	73	8,4	88
3	2,8	57	3,1	31	2,5	26
4	1,3	27	2,1	21	0,6	6
5 eller 6	0,7	15	1,3	13	0,2	2

7.1 Utsatthet for flere typer hendelser

Om lag 14 % av jentene og 12 % av guttene svarte at de hadde vært utsatt for to til seks kategorier av volds- og overgrepshendelser i sin barndom. Det var signifikant forskjell mellom jenter og gutter ($\chi^2 p < 0,001$), der flere jenter enn gutter hadde opplevd flere typer av vold. Når halvparten av jentene (46,5 %) som hadde opplevd noen form for vold hadde opplevd flere typer vold, mens en 29,4 % av guttene som hadde opplevd vold hadde opplevd flere typer. Signifikant flere jenter enn gutter hadde også opplevd tre eller flere former for vold eller overgrep.

Tabell 7.2 viser sammenhengen mellom ulike volds- og overgrepshendelser i barndommen. Det var stor overlapp mellom de forskjellige voldskategoriene for begge kjønn. Dette innebærer at barn som er utsatt for én type vold har kraftig økt risiko for også å være utsatt for andre volds- eller overgrepsformer. Andelen som hadde vært vitne til vold mellom foreldrene var 11 ganger høyere blant de som var utsatt for fysisk vold fra foresatte sammenliknet med de uten slik erfaring. Likeledes var andelen som hadde blitt utsatt for psykisk vold 8 ganger høyere, omsorgssvikt 3,5 ganger høyere og vold fra andre 2,3 ganger høyere blant de som hadde opplevd fysisk vold fra foresatte.

Tabell 7.2 Sammenheng mellom fysisk vold fra foresatte og andre former for ikke seksuell vold for jenter og gutter

Fysisk vold fra foresatte		Vitne til vold mellom foresatte		Omsorgssvikt		Psykologisk vold fra foresatte		Vold fra andre	
		%	OR	%	OR	%	OR	%	OR
Samlet (N=198)	Nei	1,7	13,83**	6,8	4,41**	3,9	12,03**	16,3	3,16**
	Ja	19,0		24,2		32,7		38,1	
Jenter (N=100)	Nei	2,3	17,58**	5,9	6,49**	5,5	17,88**	5,8	6,00*
	Ja	29,3		29,0		51,0		27,0	
Gutter (N=98)	Nei	1,1	8,55 *	7,6	2,93**	2,3	6,60 **	26,3	2,74**
	Ja	8,3		19,4		13,5		49,5	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$

Det var altså en betydelig andel av de barna som har opplevd fysisk vold fra foreldre/foresatt som også har opplevd andre typer vold. Blant jentene var som hadde opplevd fysisk vold fra foreldre/foresatte rapportert f.eks. halvparten (51,0 %) at de også hadde blitt utsatt for psykologisk vold, og blant guttene rapporterte halvparten (49,5 %) at de også hadde opplevd vold fra andre enn foresatte.

Det var også sterk sammenheng mellom å ha vært utsatt for vold, uansett type, og seksuelle overgrep (Tabell 7,3). Forekomsten av alle typer seksuelle overgrep var signifikant høyere blant dem som var utsatt for ikke seksuell vold i hjemmet, uansett type. Feks. var andelen som var blitt utsatt for voldtekt ved bruk av makt over ca. åtte ganger høyere både blant de som rapporterte psykologisk og fysisk vold hjemme i forhold til de som ikke hadde opplevd dette.

Tabell 7.3 Sammenheng mellom vold i hjemmet og seksuelle overgrep, jenter og gutter samlet

Utsatt for ikke seksuell vold i hjemmet		Utsatt for seksuelle overgrep					
		Seksuell kontakt før 13 år (N=27)		Voldtekt før 18 år (N=37)		Noen form for seksuelle overgrep (N=174)	
		%	OR	%	OR	%	OR
Fysisk vold fra foresatte (N=198)	Nei	0,8	7,94 **	1,1	8,64 **	6,6	5,09**
	Ja	6,1		8,6		26,4	
Vitne til vold mellom foresatte (N=68)	Nei	1,1	5,59**	1,5	7,49**	7,9	3,58**
	Ja	5,9		10,3		23,5	
Psykologisk vold fra foresatte (N=136)	Nei	1,0	5,43 **	1,2	9,45**	6,8	5,93**
	Ja	5,1		10,3		30,4	
Omsorgssvikt (N=175)	Nei	1,0	4,74**	1,2	7,08**	7,2	3,80**
	Ja	4,6		8,0		22,7	

Denne sterke sammenhengen mellom ulike typer av vold i barndommen tilsier at det både i klinikk og forskning er nødvendig å kartlegge voldseksponering bredt. I tillegg kan voldeksponerte ungdommer ha opplevd andre potensielt traumatiserende hendelser som vil ha betydning for deres totale belastning.

7.2 Voldsutsatthet og andre potensielt traumatiserende hendelser

Eksponering for potensielt traumatiserende hendelser er nokså vanlig i den allmenne befolkning, og sannsynligheten for å ha opplevd slike hendelser øker med alder. Blant ungdommene var det totalt 35,1 % (723 personer) som svarte at de hadde opplevd minst én av de seks potensielt traumatiserende hendelsene vi spurte om. I alt svarte

3,6 % av ungdommene at de hadde hatt en livstruende sykdom, 7,0 % at de hadde vært utsatt for en livstruende ulykke, 3,4 % at de hadde vært i en annen situasjon der det var fare for livet, og 8,2 % at de hadde vært vitne til drap/skade/overgrep mot andre. Noen flere rapporterte at de hadde mistet et familiemedlem, partner eller svært nær venn som følge av ulykke, drap eller selvmord (13,9 %), eller opplevd en annen situasjon som var svært skremmende eller dypt rystende eller der personen følte seg svært hjelpeløs (15,0 %).

Tabell 7.4 viser forholdet mellom voldsutsatthet og eksponering for de ulike typene av andre potensielt traumatiserende hendelser. Når det gjaldt livstruende sykdom eller ulykke og vitneopplevelser viste resultatene et litt blandet bilde, der det ikke var noe entydig sammenheng mellom eksponering for vold og andre traumatiske hendelser. Tap av nærstående i drap, ulykke eller selvmord, samt annen alvorlig skade/livsfare og andre svært skremmende hendelser var imidlertid alle signifikant assosiert med alle kategorier av voldsutsatthet. Ungdommer utsatt for vold ser dermed ut til å ha økt risiko for også å oppleve andre potensielt traumatiserende hendelser.

Tabell 7.4 Forholdet mellom voldsutsatthet og eksponering for andre potensielt traumatiserende hendelser

Voldskategori		Livs- truende sykdom	Livs- truende ulykke	Nærstå- ende død i drap, ulykke, selvmord	Vitne til drap, skade, overgrep	Annen alvorlig skade eller livs- fare	Annen svært skrem- mende hendelse
		%	%	%	%	%	%
Alvorlige seksuelle overgrep ^a (N=84)	Nei	3,5	6,6	13,1	8,0	3,2	14,4
	Ja	4,8	14,3*	31,0**	11,9	9,5**	31,0**
Fysisk vold i familien ^b (N=90)	Nei	3,4	6,8	13,2	7,5	3,0	14,2
	Ja	7,8*	11,1	26,7**	18,9**	12,2**	32,2**
Psykologisk vold/ omsorgssvikt (N=194)	Nei	3,3	6,4	13,0	8,0	3,0	13,5
	Ja	6,7*	12,9**	21,6**	8,8	7,7**	29,0**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$,

a Inkluderer seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, og/eller «sovevoldtekt»,

b Inkluderer alvorlig vold fra foresatte og/eller vold mellom foresatte

Tabell 7.5 viser sammenhengen mellom antall voldskategorier ungdommene har opplevd og antallet andre potensielt traumatiserende hendelser de har vært eksponert for. Jo flere kategorier av vold ungdommene rapporterte, jo flere andre potensielt traumatiserende hendelser hadde de også opplevd.

Tabell 7.5 Assosiasjoner mellom antall kategorier av vold og antall andre potensielt traumatiserende hendelser.

Antall voldskategorier ^a	Antall andre potensielt traumatiserende hendelser			
	0 (N=1339)	1 (N=487)	2 (N=166)	3 eller flere (N=70)
	%	%	%	%
0 (N=1774)	67,7	22,7	7,1	2,6
1 (N=201)	52,2	30,3	11,9	5,5
2 (N=52)	40,4	28,8	15,4	15,4
3 eller flere (N=35)	34,3	25,7	22,9	17,1

$p < 0,001$ for alle potensielt traumatiske hendelser

- a Antall rapporterte kategorier av: seksuelt overgrep for 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, «sovevoldtekt», alvorlig vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og/eller omsorgssvikt.

8 Levekår, psykisk helse og alkoholbruk

8.1 Voldsutsatthet og levekår

Nær alle ungdommene som deltok i undersøkelsen oppga at de gikk på skole (99,5 %), og var ugift/ikke samboende (99,5 %). En av tre ungdommer (34,1 %) sa at de ikke visste hvilket utdanningsnivå foreldrene hadde.

De fleste ungdommene mente at de hadde en økonomisk situasjon omtrent som folk flest (65,8 %) eller bedre (29,4 %). Bare en av tjue (4,8 %) mente de hadde dårligere økonomi enn folk flest. Tabell 8.1 viser forholdet mellom økonomisk situasjon og vold. Blant de som oppfattet familieøkonomien som dårlig, var det 24,5 % som hadde opplevd vold fra foreldre, og 32,3 % som hadde opplevd annen fysisk vold. Tabellen viser resultatene sammenslått for gutter og jenter. Dårlig økonomisk situasjon var signifikant forbundet med alvorlig fysisk vold fra andre enn foreldre bare for jenter, ikke for gutter (ikke vist i tabell). Seksuelle overgrep var ikke signifikant assosiert med økonomi verken for gutter eller jenter.

Tabell 8.1 Andel voldsutsatte etter selvopplevd økonomisk situasjon

Selvopplevd økonomisk situasjon: Hvor god råd syns du familien din har i forhold til folk flest?	Vold fra foreldre ^a (%)	Annen fysisk vold ^b (%)	Seksuelt overgrep ^c (%)
Dårligere enn folk flest (n =)	24,5	32,3	11,1
Omtrent som folk flest	8,3	17,2	8,2
Bedre enn folk flest	9,8	19,6	8,3
	p < 0,001	p < 0,001	n.s.

a Inkluderer både mindre alvorlig og alvorlig vold fra foresatte,

b Inkluderer alvorlig vold fra andre enn foreldre,

c Inkluderer alle former for seksuelle overgrep.

Det var ingen signifikante geografiske mønstre i forekomsten av vold og overgrep (Tabell 8.2).

Tabell 8.2 Fysisk vold og seksuelle overgrep etter bostedsregion

Bostedsregion	Vold fra foreldre ^a	Annen fysisk vold ^b	Seksuelt overgrep ^c
	%	%	%
Oslo	11,1	20,3	7,8
Akershus	10,6	17,8	10,6
Østlandet ellers	7,3	18,6	6,9
Agder og Rogaland	10,7	19,2	7,2
Vestlandet	9,6	17,4	8,5
Trøndelag	10,8	21,0	8,0
Nord-Norge	10,3	18,7	11,8

a Inkluderer både mindre alvorlig og alvorlig vold fra foresatte,

b Inkluderer alvorlig vold fra andre enn foreldre,

c Inkluderer alle former for seksuelle overgrep.

Tabell 8.3 viser voldsutsatthet for ungdom med ulike bosituasjoner. De fleste ungdommene rapporterte at de bodde sammen med både mor og far (71,5 %), en av fem (20,7 %) med enten mor eller far, eller delt mellom mor og far, og et mindretall (7,8 %) i andre bosituasjoner. Ungdommer som bodde med både far og mor var vesentlig mindre utsatt for alvorlig fysisk vold fra andre enn fra foreldre og for seksuelle overgrep. Dette gjaldt både gutter og jenter, selv om det ikke er vist i tabellen.

Tabell 8.3 Andel voldsutsatte

Bosituasjon	Vold fra foreldre ^a	Annen fysisk vold ^b	Seksuelt overgrep ^c
	%	%	%
Bor med mor og far	7,9	16,3	6,0
Bor med enten mor eller far	14,6	24,5	11,5
Annen bosituasjon ^d	10,4	24,5	18,8
	p = 0,007	p < 0,001	p < 0,001

a Inkluderer både mindre alvorlig og alvorlig vold fra foresatte,

b Inkluderer alvorlig vold fra andre enn foreldre,

c Inkluderer alle former for seksuelle overgrep.

d Inkluderer å bo alene, med samboer, i bofellesskap, med annen familie, i fosterhjem, og på institusjon.

Ungdommer med foreldre av annen etnisk opprinnelse enn norsk/nordisk rapporterte mer fysisk vold fra foreldre. Det var ingen signifikant forskjell når det gjaldt fysisk vold fra andre enn foreldre eller seksuelle overgrep. Disse funnene bør imidlertid tolkes med forsiktighet på grunn av det lave antallet deltakere med ikke-nordisk bakgrunn.

Tabell 8.4 Andel voldsutsatte etter etnisk bakgrunn

Etnisk bakgrunn	Vold fra foreldre ^a	Annen fysisk vold ^b	Seksuelt overgrep ^c
	%	%	%
Begge foreldre født i Norge eller Norden (N = 1805)	8,8	18,5	8,5
En av foreldre født i Norge eller Norden (N = 148)	16,9	20,3	9,5
Ingen foreldre født i Norge eller Norden (N = 101)	12,9	20,8	5,0
	p = 0,003	n.s.	n.s.

a Inkluderer både mindre alvorlig og alvorlig vold fra foresatte

b Inkluderer alvorlig vold fra andre enn foreldre

c Inkluderer alle former for seksuelle overgrep

8.2 Voldsutsatthet og trygghet i hverdagen

De aller fleste ungdommene som deltok i denne undersøkelsen rapporterte at de følte seg trygge i det daglige: 92,6 % svarte at de ikke var urolige for å bli utsatt for vold eller trusler når de går ute alene på stedet der de bor, 97,9 % svarte at de ikke var urolige for å bli utsatt for vold i forbindelse med arbeidet eller skolen, og 96,0 % at de ikke hadde avstått fra noen aktivitet siste år på grunn av uro for å bli utsatt for overfall. Det var ingen statistisk signifikant forskjell på hvor mange jenter og gutter som var urolige for vold i forbindelse med arbeid/skole (2,1 % for begge kjønn, $p = 0,972$). Men jenter rapporterte i mye høyere grad enn gutter uro for vold/trusler der de bor (jenter = 13,7 %, gutter = 1,4 %, $p < 0,001$) og å ha avstått aktivitet på grunn av uro for overfall (jenter = 7,4 %, gutter = 0,8 %, $p < 0,001$).

Det var en klar sammenheng mellom voldsutsatthet og opplevd trygghet i hverdagen (tabell 8.5). Det var en vesentlig større andel av voldsutsatt ungdom som rapporterte utrygghet for vold i sitt nærmiljø, på arbeid/skole, og som hadde avstått fra aktiviteter på grunn av engstelse for vold. Dette gjaldt for alle voldskategorier.

Tabell 8.5 Opplevd trygghet i hverdagen etter voldsutsatthet

Voldskategori		Uro for vold/ trusler der du bor	Uro for vold på arbeid/ skole	Avstått fra aktivitet pga uro for overfall
		%	%	%
Alvorlige seksuelle overgrep ^a (N=84)	Nei	6,9	1,9	3,3
	Ja	20,5 **	6,2 *	21,4 **
Fysisk vold i familien ^b (N=90)	Nei	6,9	1,8	3,7
	Ja	18,9 **	8,0 **	10,0 **
Psykologisk vold/omsorgssvikt ^c (N=194)	Nei	6,8	1,7	3,6
	Ja	13,5 **	6,3 **	8,3 **

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$. Tabellen er ikke delt på kjønn på grunn av det lave antall gutter som rapporterte uro for vold, men tendensen gikk i samme retning for begge kjønn.

a Inkluderer seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, og/eller «sovevoldtekt»

b Inkluderer alvorlig vold fra foresatte og/eller vold mellom foresatte

c Inkluderer psykologisk vold og/eller ikke følt seg elsket.

Det var også klare sammenhenger mellom antallet rapporterte voldskategorier og trygghet i hverdagen (tabell 8.6). Den volden ungdommene har vært utsatt for ser altså ut til å bidra til utrygghet på viktige livsarenaer. Det er likevel verdt å merke seg at også blant voldsutsatt ungdom rapporterte majoriteten at de opplevde seg trygge.

Tabell 8.6 Opplevd trygghet i hverdagen etter antall rapporterte voldskategorier

	Uro for vold/trusler der du bor	Uro for vold på arbeid/ skole	Avstått fra aktivitet pga uro for overfall
Antall volds kategorier ^a	%	%	%
0 (N=1774)	6,3	1,5	3,1
1 (N=201)	12,6	4,5	8,0
2 (N=52)	17,3	9,8	7,7
3 eller flere (N=35)	22,9	8,8	22,9

p < 0,01 for alle kategorier av uro for vold

a Antall rapporterte kategorier av: seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, «sovevoldtekt», alvorlig vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og/eller omsorgssvikt.

8.3 Skam og skyld

Denne undersøkelsen inkluderer et nytt mål på skam og skyld som ble utviklet spesielt for formålet. Skalaen inkluderer fire spørsmål om skam og fem spørsmål om skyld. Alle spørsmålene besvares «nei», «ja, litt» eller «ja, mye».

Tabellene under viser at vold og overgrep i barndommen er nært forbundet med skam og skyld. Både skam og skyld var spesielt høyt for seksuelle overgrep, men var også sterkt forbundet med fysisk vold i familien og psykologisk vold/omsorgssvikt.

Tabell 8.7 Skam forbundet med vold og overgrep («Ja, litt» og «Ja, mye» sammenslått)

	Bekymret for hva andre kan tenke om deg	Prøvd å skjule det	Skammet deg over det	Sett ned på deg selv
Voldskategori	%	%	%	%
Alvorlige seksuelle overgrep ^a (N=84)	64,6	75,6	72,0	71,9
Fysisk vold i familien ^b (N=90)	40,4	55,0	37,1	41,5
Psykologisk vold/ omsorgssvikt ^c (N=194)	49,7	56,4	42,9	47,8

a Inkluderer seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, og/eller «sovevoldtekt»,

b Inkluderer alvorlig vold fra foresatte og/eller vold mellom foresatte

c Inkluderer psykologisk vold og/eller ikke følt seg elsket

Tabell 8.8 Skyld forbundet med vold og overgrep («Ja, litt» og «Ja, mye» sammenslått)

	Bebreidet deg selv	Skulle ha forhindret det	Skulle ha gjort noe annerledes	Gjorde noe galt	Hatt skyldfølelse
Voldskategori	%	%	%	%	%
Alvorlige seksuelle overgrep ^a (N=84)	56,3	81,7	68,3	51,9	53,7
Fysisk vold i familien ^b (N=90)	39,3	49,4	44,9	39,3	48,3
Psykologisk vold/ omsorgssvikt ^c (N=194)	36,2	57,3	47,0	42,1	39,6

a Inkluderer seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, og/eller «sovevoldtekt»

b Inkluderer alvorlig vold fra foresatte og/eller vold mellom foresatte

c Inkluderer psykologisk vold og/eller ikke følt seg elsket

Både for skam og skyld var det for noen av spørsmålene flere som svarte «ja, mye» enn «ja, litt». For seksuelle overgrep før 13 år var det for eksempel 36,6 % som svarte «ja, mye» og 28,0 % som svarte «ja, litt» på bekymring for hva andre måtte tenke om dem etter det som skjedde.

Jo flere kategorier av voldshendelser ungdommene rapporterte, jo mer skam og skyld hadde de opplevd. Dette var et gjennomgående mønster som gjaldt alle enkeltspørsmålene både for skam og skyld. For eksempel svarte halvparten (51 %) av ungdommene som hadde opplevd minst en alvorlig voldshendelse at de hadde forsøkt å skjule det som hadde skjedd, og denne andelen økte til 82 % for de som rapporterte tre eller flere alvorlige voldshendelser.

Tabell 8.9 Skam relatert til antall voldskategorier rapportert

	Bekymret for hva andre kan tenke om deg	Prøvd å skjule det	Skammet deg over det	Sett ned på deg selv
Antall volds kategorier ^a	%	%	%	%
0 (N=1774)	22,5	22,4	18,0	15,5
1 (N=201)	41,9	51,2	41,9	40,1
2 (N=52)	56,8	58,9	41,1	49,0
3 eller flere (N=35)	64,7	82,4	67,6	79,4

a Antall rapporterte kategorier av: seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, «sovevoldtekt», alvorlig vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og/eller omsorgssvikt.

Tabell 8.10 Skyld relatert til antall voldskategorier rapportert

Antall volds- kategorier ^a	Bebreidet deg selv for det	Skulle ha forhindret det	Skulle ha gjort noe annerledes	Gjorde noe galt	Hatt skyld- følelse for det
	%	%	%	%	%
0 (N=1774)	17,1	31,9	29,4	22,0	21,4
1 (N=201)	34,8	53,8	48,0	34,9	31,8
2 (N=52)	45,1	60,8	45,1	43,1	47,1
3 eller flere (N=35)	50,0	76,5	67,6	61,8	70,6

a Antall rapporterte kategorier av: seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, «sovevoldtekt», alvorlig vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og/eller omsorgssvikt.

Det forekom også skam og skyld relatert til hendelser som vi ikke betegnet som «alvorlig vold» (null-kategoriene i tabellene over). Dette kan ha vært knyttet til andre belastninger, som for eksempel psykisk lidelse i familien, fysisk vold fra andre enn foresatte, eller andre former for seksuelle overgrep eller krenkelser enn de vi har regnet som mest alvorlige.

8.4 Psykisk helse

I denne undersøkelsen inkluderte vi to forskjellige mål på psykisk helse: Ett som måler angst og depresjon (HSCL-10) og ett som måler posttraumatiske reaksjoner (PCL-6). Tabell 8.11 viser gjennomsnittsskårer på HSCL (varierer fra 1 til 4) og PCL (varierer fra 0 til 4) i ulike grupper av volds- og overgrepsutsatte.

Det var en klar opphopning av psykiske helseproblemer for ungdommer som var utsatte for vold og seksuelle overgrep sammenlignet med de som ikke var utsatt. Dette gjaldt både gutter og jenter.

Den nederste delen av tabell 8.11 viser også at økende antall voldskategorier sammenfalt med jevnt økende psykiske helseproblemer. Forskjellene mellom gruppene var etter vår vurdering ikke bare statistisk signifikante, men også klinisk relevante.

Tabell 8.11 Gjennomsnittlig skåre for angst/depresjon (HSCL-10) og posttraumatiske reaksjoner (PCL-6) i ulike eksponeringsgrupper

Voldsutsatthet		Angst/depresjon (1-4)	Posttraumatiske reaksjoner (0-4)
Alvorlige seksuelle overgrep ^a	Nei	1,24	0,30
	Ja	1,73**	1,11**
Fysisk vold i familien ^b	Nei	1,24	0,30
	Ja	1,64**	0,98**
Psykologisk vold/omsorgssvikt	Nei	1,21	0,27
	Ja	1,68**	0,94**
Antall kategorier ^c	0	1,20	0,25
	1	1,52**	0,66**
	2 eller flere	1,86**	1,29**

a Inkluderer seksuelt overgrep for 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, og/eller «sovevoldtekt»,

b Inkluderer alvorlig vold fra foresatte og/eller vold mellom foresatte,

c Inkluderer seksuelt overgrep for 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, «sovevoldtekt», alvorlig vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og/eller omsorgssvikt,

p < 0,05, ** p < 0,01, signifikanstesten gjelder 0 versus 1 og 1 versus 2 eller flere

I kapittelet over (8.3) beskrev vi sammenhengen mellom voldsutsatthet, skam og skyld. Tabellene 8.12 og 8.13 viser hvordan voldsutsatthet, skam og skyld henger sammen med psykiske helseproblemer (angst/depresjon og posttraumatiske stressreaksjoner). Vi ser av tabellene at både skam og skyld var sterkt og signifikant assosiert med psykiske helseproblemer (både angst/depresjon og posttraumatiske stressreaksjoner), også når voldsutsatthet var justert for. Dette indikerer støtte for en hypotese om at skam og skyld etter voldshendelser kan bidra vesentlig til utvikling av eller forsterkning av psykiske helseproblemer hos ungdom.

I tillegg viser analysene at styrken på sammenhengen mellom voldsutsatthet og psykiske helseproblemer reduseres vesentlig når det justeres for skam og skyld. Dette er i overensstemmelse med en hypotese om at skam og skyld er vesentlige veier fra vold til psykisk uhelse.

I tabellene fremgår det at skam og skyld begge forblir signifikant assosiert med psykiske helseproblemer også når de er justert for hverandre. Skam og skyld er to beslektede men forskjellige fenomener, og dette indikerer at skam og skyld kan representere to selvstendige og ulike veier til psykisk uhelse.

Tabell 8.12 Assosiasjoner mellom voldsutsatthet, skam, skyld og angst/depresjon, lineær regresjonsanalyse

Voldsutsatthet, skyld og skam	Ujustert		Justert ^b	
	Regresjons-koeffisient	95 % konfidens-intervall	Regresjons-koeffisient	95 % konfidens-intervall
Antall voldskategorier ^a (ref = 0):				
1	0,32	0,27-0,37**	0,13	0,06-0,19**
2 eller flere	0,66	0,58-0,74**	0,30	0,21-0,39**
Skyld gjennomsnitt (0-2)	0,46	0,41-0,51**	0,24	0,18-0,31**
Skam gjennomsnitt (0-2)	0,45	0,40-0,49**	0,18	0,11-0,24**

a Inkluderer samme voldskategorier som i tabellen over,

b variablene i tabellen justert for hverandre og for kjønn

Tabell 8.13 Assosiasjoner mellom voldsutsatthet, skam, skyld og posttraumatiske stressreaksjoner, lineær regresjonsanalyse

Voldsutsatthet, skyld og skam	Ujustert		Justert ^b	
	Regresjons-koeffisient	95 % konfidens-intervall	Regresjons-koeffisient	95 % konfidens-intervall
Antall voldskategorier ^a (ref = 0):				
1	0,42	0,34-0,49**	0,11	0,03-0,20**
2 eller flere	1,04	0,94-1,15**	0,48	0,36-0,60**
Skyld gjennomsnitt (0-2)	0,70	0,64-0,77**	0,38	0,29-0,46**
Skam gjennomsnitt (0-2)	0,67	0,62-0,73**	0,30	0,21-0,39**

a Inkluderer samme voldskategorier som i tabellen over,

b variablene i tabellen justert for hverandre og for kjønn

8.5 Vold og forhold til andre mennesker

Det var en vesentlig minoritet av ungdommene som bekreftet at andre mennesker hadde trukket seg vekk fra dem etter det som skjedde. Dette gjaldt alle former for vold (se tabellen under). En andel av ungdommene hadde også opplevd at andre hadde bebreidet dem for det som hadde skjedd. Noen av de voldseksponeerte ungdommene rapporterte også at de ofte eller alltid følte seg sviktet av noen de trodde ville støttet dem. Over en tredjedel av ungdommene svarte at de ofte eller alltid følte seg ensomme.

Tabell 8.14 Aspekter ved forhold til andre mennesker relatert til vold og overgrep

Voldskategori	Andre bebreidet deg % ja litt/mye	Andre trukket seg vekk % ja litt/mye	Andre sviktet deg % ofte/alltid	Ensomhet % ofte/alltid
Alvorlige seksuelle overgrep ^a (N=84)	26,8	18,3	16,7	41,6
Fysisk vold i familien ^b (N=90)	27,0	20,2	21,3	37,1
Psykologisk vold/ omsorgssvikt ^c (N=194)	30,4	20,8	19,6	34,1

a Inkluderer seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, og/eller «sovevoldtekt»,

b Inkluderer alvorlig vold fra foresatte og/eller vold mellom foresatte

c Inkluderer psykologisk vold og å ikke føle seg elsket

Alle disse mulige vanskene i forholdet til andre mennesker viste en gradvis økning med antallet rapporterte voldshendelser. Opplevd sosial støtte viste derimot en gradvis reduksjon med økende antall kategorier av vold. Disse resultatene viser at voldsutsatthet henger sammen med tilbaketrekning og bebreidelser fra andre mennesker, ensomhet og manglende sosial støtte.

Tabell 8.15 Aspekter ved forhold til andre mennesker relatert til antall voldskategorier

Antall voldskategorier	Andre bebreidet deg ^a	Andre trukket seg vekk	Andre sviktet deg	Ensomhet	Sosial støtte
	ja litt/mye %	ja litt/mye %	ofte/alltid %	ofte/alltid %	gj.snitt
0 (N=1774)	12,9	7,5	3,8	5,1	3,6
1 (N=201)	20,2	11,7	12,0	21,5	3,2
2 (N=52)	27,4	17,7	15,3	44,2	3,1
3 eller flere (N=35)	47,0	35,3	42,9	65,7	2,8

a Antall rapporterte kategorier av: seksuelt overgrep før 13 år av en person minst 5 år eldre, voldtekt ved bruk av vold eller trusler om vold, «sovevoldtekt», alvorlig vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og/eller omsorgssvikt.

Disse aspektene av sosial støtte, og mangel på sosial støtte, var signifikant forbundet med i hvor stor grad ungdommene rapporterte skam og skyld. Det å oppleve at andre hadde trukket seg bort fra dem etter det som skjedde var signifikant assosiert med både skam ($r = 0,34$, $p < 0,001$) og skyld ($r = 0,31$, $p < 0,001$). Det at andre hadde bebreidet dem for det som skjedde var også signifikant assosiert både med skam ($r = 0,37$, $p < 0,001$) og skyld ($r = 0,37$, $p < 0,001$). Tilsvarende var det å oppleve seg sviktet av noen som de trodde ville ha støttet dem forbundet med skam ($r = 0,34$, $p < 0,001$) og skyld ($r = 0,31$, $p < 0,001$). Det samme gjaldt ensomhet (ensomhet og skam: $r = 0,39$, $p < 0,001$; ensomhet og skyld: $r = 0,37$, $p < 0,001$). Opplevd positiv sosial støtte var derimot signifikant assosiert med mindre skam ($r = -0,24$, $p < 0,001$) og skyldfølelse ($r = -0,20$, $p < 0,001$). Sosial støtte i denne undersøkelsen inkluderer spørsmål om i hvor stor grad man har noen som er villige til å lytte når man har behov for å snakke, i hvor stor grad man kan snakke om sine tanker og følelser, om folk viser sympati og støtte, og om noen kan gi praktisk hjelp når det trengs. Disse resultatene tyder på at andre personers holdninger til volden, hvem som skal klandres, og hvordan det sosiale nettverket støtter, inkluderer og ekskluderer, kan få betydning for utviklingen av skam og skyld, og i neste omgang psykisk helse hos voldsutsatte.

8.6 Fysisk vold, seksuelle overgrep og alkoholbruk

En rekke undersøkelser har påvist en klar sammenheng mellom alkoholkonsum og vold og seksuelle overgrep, både som risikofaktor og konsekvens (T. Haaland, S.-E. Clausen, & B. Schei, 2005; H. Pape & K. Stefansen, 2004; Pedersen & Skrondal, 1996). Vi stilte ungdommene tre ulike spørsmål om alkoholbruk: Om de hadde drukket alkohol i løpet av det siste året, hvis ja, omtrent hvor mange ganger de hadde drukket i

løpet av året, og hvis de hadde drukket minst en gang, hvor mange av gangene de hadde vært beruset.

I alt var det 61 % av ungdommene som hadde drukket alkohol siste år, 63 % av jentene og 59 % av guttene. Storparten av de som hadde drukket hadde drukket mindre enn 10 ganger i løpet av det siste året, og bare litt over en tiendedel av begge kjønn hadde drukket mer enn en gang i måneden. Omtrent halvparten av ungdommene hadde vært beruset siste år, litt flere av jentene enn av guttene. For de fleste av dem hadde det skjedd mindre enn fem ganger, men litt over 4 % hadde vært beruset oftere enn en gang i måneden det siste året.

Ser vi på dem som har vært utsatt for enten fysisk vold fra foreldre, grov vold fra andre enn foreldre, eller noen form for seksuelt overgrep i løpet av livet (22,7 % av jentene og 34,4 % av guttene) finner vi signifikant større andeler som har drukket siste år, 78,3 % av jentene og 69,0 % av guttene, mot henholdsvis 58,8 % og 53,3 % blant de som ikke hadde vært utsatt.

Tabell 8.16 Alkoholbruk og utsatthet for vold og seksuelle overgrep

	Jenter				Gutter			
	Utsatt ^a		Ikke utsatt		Utsatt		Ikke utsatt	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Drukke alkohol siste år	78,3	180	58,8	460	69,0	249	53,3	367
Drikker mer enn en gang i måneden	18,2	42	8,8	69	16,7	60	8,5	59
Beruset oftere enn en gang i måneden	6,5	16	2,6	20	7,7	28	3,7	26

a Utsatt for enten fysisk vold fra foreldre, grov vold fra andre enn foreldre, eller noen form for seksuelt overgrep i løpet av livet

Likeledes er andelene som drikker mer enn en gang i måneden og andelene som hadde vært beruset mer enn en gang i måneden vesentlig større blant de utsatte enn blant de ikke utsatte, for begge kjønn.

Vi finner altså en klar sammenheng mellom utsatthet for vold og overgrep og alkoholbruk, både med om en har drukket alkohol i det hele tatt, hvor ofte en drikker og hvor ofte en har vært beruset. Dette gir imidlertid ikke noe svar på om alkoholbruken har vært en risikofaktor for å utsettes for vold og seksuelle overgrep, eller om den har vært en reaksjon på det ungdommene har opplevd, eller om den har både vært en risikofaktor og en konsekvens.

I og med at vi verken har opplysninger om debutalder for alkoholbruken, eller har spurt om beruselse ved selve volds- eller overgrepshendelsen, har vi ikke mulighet til å si noe om alkohol som risikofaktor for å utsettes for vold og seksuelle overgrep.

I og med at vi har spurt om alkoholbruk siste år, og har informasjon om respondentens alder når siste volds- eller overgrepshendelse inntraff, har vi mulighet for å undersøke om vold og overgrep som ungdommene var utsatt for tidligere i livet har noen sammenheng med alkoholbruk siste 12 måneder. En slik sammenheng betyr ikke at alkoholbruken er forårsaket av eventuelle volds- eller overgrepsopplevelser, bare at volden og overgrepene går tidsmessig forut for alkoholbruken. Vi har derfor sett på alkoholbruk siste år hos dem som var utsatt for enten fysisk vold fra foreldre, grov vold fra andre enn foreldre, eller noen form for seksuelt overgrep første gang før de fylte 15 år. I alt var det 20 % av ungdommene, 14 % av jentene og 29 % av guttene som hadde opplevd dette.

Også blant de som hadde vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep før 15 år var det en signifikant større andel som hadde drukket alkohol siste år, 68 % blant de utsatte mot 59 % blant dem som ikke hadde vært utsatt (75 % av de utsatte jentene og 64 % av de utsatte guttene). Det er også en signifikant høyere andel blant de utsatte enn blant de ikke utsatte som har drukket oftere enn en gang i måneden, 15 % mot 10 %. Vi finner også en beskjeden, men signifikant, høyere andel blant de utsatte som har vært beruset oftere enn en gang i måneden siste år, 6 %, mot 4 % blant de som ikke hadde vært utsatt.

Å ha vært utsatt for alvorlig vold eller seksuelle overgrep før 15 år hadde altså en signifikant sammenheng med alkoholbruk på et senere tidspunkt, både når det gjelder å ha drukket alkohol eller ikke, hvor ofte en drikker og hvor ofte en er beruset.

9 Erfaringer med rettsapparatet

9.1 Voldtekt

I undersøkelsen fikk alle som hadde vært utsatt for voldtekt etter fylte 13 år spørsmål om de hadde anmeldt overgrepet til politiet, og hvis ikke; om andre hadde anmeldt det, eller om politiet hadde fått kjennskap til saken på andre måter. I alt var det 64 av ungdommene, 56 jenter og 8 gutter, som oppga at de hadde blitt voldtatt etter de fylte 13, enten ved bruk av makt eller trusler eller at de hadde vært for beruset til å motsette seg overgrepet.

Tabell 9.1 *Anmeldte voldtekter^a N=64*

Samlet kjent for politiet		Anmeldte selv		Andre anmeldte		Politiet kjennskap til på annen måte	
%	N	%	N	%	N	%	N
20,4	13	18,8	12	1,6	1	0	0

a Inkluderer voldtekt ved makt eller trusler og ved bevisstløs tilstand, men ikke overgrep før 13 år.

Under en femtedel av de utsatt hadde selv anmeldt overgrepet. Blant de 12 som anmeldte var det 11 jenter og en gutt. I tillegg oppga en gutt at andre hadde anmeldt overgrepet, slik at i alt 13 ungdommer oppga at overgrepene var kjent av politiet.

De som ikke hadde anmeldt ble også bedt om å angi hva som var grunnene til at de hadde valgt ikke å anmelde. 11 ulike alternativer ble oppgitt, og respondentene kunne velge så mange av de ulike alternativene de ønsket.

Det ser imidlertid ut til at vi har truffet relativt dårlig med de foreslåtte alternativene, i og med at de fleste, 33 stykker, har valgt det lite spesifikke alternativet; «andre årsaker». Ni av disse hadde imidlertid også valgt minst en av de mer spesifikke årsakene.

Tabell 9.2 Grunner til å ikke anmelde voldtekt. N =54^a

Grunner til ikke å anmelde	N
Det var for bagatellmessig, ikke verd å anmelde	11
Det var en familiesak, ikke noen politisak	2
Du mente de ikke kunne hjelpe noe særlig	5
Du fryktet de ikke ville tro på deg	5
Du trodde de ikke ville være noe særlig imøtekommende	3
Politiet anbefalte deg ikke å anmelde	0
Du liker ikke/er redd politiet	0
Du var redd det bare ville føre til mer vold/overgrep	2
Du orker ikke flere ydmykelser	4
Du ville ikke det skulle bli rettssak	3
Det hadde andre årsaker	33
Husker ikke	0
Vil ikke svare	3

a Antallet oppgitte grunner er høyere enn antallet respondenter ettersom det var mulig å velge flere alternativer

Av de oppgitte spesifikke grunnene til ikke å anmelde var det alternativet «det var for bagatellmessig, ikke verd å anmelde», som ble valgt av de fleste. De som oppga at overgrepene var kjent av politiet fikk også spørsmål om saken hadde blitt etterforsket, om den i så fall hadde kommet for retten, om overgriperen var blitt dømt og om respondenten hadde fått erstatning. 10 av ungdommene oppga at sakene ble etterforsket og 6 av disse kom for retten. I 5 av sakene saken ble overgriperen dømt og i 3 saker fikk den voldtatte erstatning.

9.2 Alvorlig fysisk vold

Også de som hadde blitt utsatt for alvorlig fysisk vold ble spurt om de, eller noen andre, hadde anmeldt saken, eller om politiet hadde fått kjennskap til saken på annen måte.

Tabell 9.3 Anmeldelse alvorlig fysisk vold

Utsatt for alvorlig fysisk vold	Samlet kjent for politiet		Anmeldte selv		Andre anmeldte		Politiet kjennskap til på annen måte	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Jenter (N= 86)	11,6	10	9,3	8	1,2	1	1,2	1
Gutter (N= 301)	10,0	30	5,6	17	1,7	5	2,7	8
Samlet (N= 387)	10,3	40	6,5	25	1,6	6	2,3	9

Svært få, under en tiendedel av de utsatte jentene og litt over en tyvendedel av de utsatte guttene, oppga at de selv hadde anmeldt volden til politiet. I tillegg hadde et fåtall saker blitt anmeldt av andre og noen hadde politiet fått kjennskap til på annen måte, slik at litt over 10 % av de utsatte, omtrent likt for begge kjønn, oppga at volden var kjent av politiet. Av de i alt 40 respondentene som svarte at volden var kjent av politiet var det syv, fire gutter og tre jenter, som oppga at det dreide seg om vold i nære relasjoner.

De som ikke selv hadde anmeldt volden fikk også spørsmål om hvorfor de ikke hadde anmeldt. Relativt mange, over halvparten av de voldutsatte guttene, oppga at årsaken til at de ikke hadde anmeldt volden var at saken var for bagatellmessig og ikke verd å anmelde. Også her har vi truffet dårlig med de forhåndsdefinerte alternativene for hvorfor de hadde valgt ikke å anmelde, nesten halvparten av jentene og en fjerdedel av guttene som fikk spørsmålet valgte alternativet «andre grunner». 13 av de 44 jentene og 24 av de 76 guttene som valgte dette alternativet hadde imidlertid også oppgitt minst en annen grunn til at de ikke hadde anmeldt.

Tabell 9.4. Grunner til ikke å anmelde alvorlig fysisk vold. N= 362^a

Grunner til ikke å anmelde	Jenter	Gutter
Det var for bagatellmessig, ikke verd å anmelde	20	157
Det var en familiesak, ikke noen politisak	5	7
Du mente de ikke kunne hjelpe noe særlig	3	15
Du fryktet de ikke ville tro på deg	3	1
Du trodde de ikke ville være noe særlig imøtekommende	0	0
Politiet anbefalte deg ikke å anmelde	0	1
Du liker ikke/er redd politiet	0	1
Du var redd det bare ville føre til mer vold/overgrep	7	8
Du orker ikke flere ydmykelser	4	0
Du ville ikke det skulle bli rettssak	2	0
Det hadde andre årsaker	44	76
Husker ikke	1	6
Vil ikke svare	2	1

a Antallet oppgitte grunner er litt høyere enn antallet respondenter ettersom det var mulig å velge flere alternativer

De respondentene som svarte at saken var kjent av politiet fikk også spørsmål om saken var blitt etterforsket, om saken hadde kommet for retten, og i så fall om overgriperen var blitt dømt. 21 av de 40 som oppga at saken var kjent for politiet oppga også at politiet hadde etterforsket, 6 av disse svarte at saken var kommet for retten, i 5 av sakene ble utøveren dømt og i en sak hadde utøveren fått erstatning.

Del III: Drøfting og oppsummering

10 Diskusjon

Denne rapporten bygger på data fra ungdomsutvalget i undersøkelsen «Trygghet, vold og livskvalitet i Norge». Resultatene fra voksenundersøkelsen er publisert i rapporten «Vold og voldtekt i Norge – En nasjonal forekomststudie i et livsløpsperspektiv» (NKVTS rapport nr. 1 2014) (Thoresen & Hjemdal, 2014). Ungdomsundersøkelsen er gjennomført på samme måte som voksenundersøkelsen med telefonintervju som inneholder direkte og handlingspesifikke spørsmål om vold og overgrep.

Er forekomsten av vold og overgrep underestimert i denne studien?

Forekomsten av vold og overgrep blant 16- og 17-åringene i denne studien var betraktelig lavere enn forekomstene vi fant blant de yngre aldersgruppene i studien av voksne (18 – 74 år) (Vedlegg 4). Forekomsten blant 16- og 17-åringene var også vesentlig lavere enn forventet ut fra sammenlignbare studier tidligere i Norge og i andre nordiske land.

En årsak til at vi fant lavere forekomsttall i ungdomsutvalget i forhold til voksenutvalget er at voksne rapporterer hendelser helt fram til fylte 18 år, mens ingen av ungdommene hadde fylt 18 år enda. Det er derfor mulighet for at flere vil oppleve vold eller overgrep i tiden fram til de fyller 18 år. Dette vil særlig kunne gi utslag for seksuelle overgrep hvor det er kjent at mange blir utsatt i eldre ungdomsår, men vil i liten grad gjøre seg gjeldene for vold fra foresatte som oftest starter langt tidligere. Denne forklaringen kunne vi imidlertid undersøke for variabler der deltakeren har oppgitt alder for utsatthet, og vi fant at dette ikke var tilstrekkelig til å forklare de observerte forskjellene i forekomst mellom ungdommer og voksne. Forskjellen kan ellers forklares på tre måter: a) Det har vært en brå reduksjon i forekomst av vold og overgrep i Norge; b) Tidligere studier har overestimert forekomsten av vold og overgrep, eller c) Denne studien underestimerer forekomsten av vold og overgrep. Disse tre mulige forklaringene er ikke gjensidig utelukkende.

Hvilke faktorer taler for (a) at det har vært en brå reduksjon i forekomst av vold og overgrep i Norge? Det har i Norge, i motsetning til i Sverige, ikke vært gjennomført jevnlig undersøkelser med samme metodikk som har hatt til hensikt å overvåke utviklingen av vold mot barn over tid. Vi har derfor ikke sikker informasjon om utviklingen de senere år i Norge. Resultater fra Sverige tyder på at det har vært en jevn reduksjon av vold mot barn siden 60-tallet, med en avflatning etter år 2000. (Janson et al., 2011) De svenske tallene fra 2011 er likevel vesentlig høyere enn tallene observert i denne undersøkelsen som ble gjennomført i 2013. Rapporten «Vold og voldtekt i Norge» - voksendelen av denne studien – viste at eldre deltakere rapporterte mer fysisk vold enn yngre deltakere, noe som passer med voldsreduksjonen observert i Sverige. Også i USA og EU har man indikasjoner på en reduksjon i forekomsten av vold mot barn de siste årtiene (David Finkelhor, 2008; FRA, 2014). Barnelovens innskjerping skjedde i 2010, og kom for sent til å kunne påvirke fysisk vold fra foreldre blant deltakerne i denne studien. Fysisk vold fra foreldre oppstår oftest første gang i barnehage/småskolealder, og deltakerne i denne studien var gjennomsnittlig 14 år i 2010. Alt i alt tyder disse funnene på en jevn reduksjon av fysisk vold fra foreldre, men at det er ingen indikasjoner på at en brå endring skal ha skjedd.

Hvilke faktorer taler for at (b) tidligere studier har overestimert forekomsten av vold og overgrep i Norge? De tidligere forekomstundersøkelsene i Norge er gjort med ulike utvalgsstørrelser og ulik metodikk. På tross av dette er resultatene ikke vesensforskjellige på tvers av undersøkelser (se nærmere beskrivelse i rapporten om voksenutvalget: Vold og voldtekt i Norge). I voksenrapporten ga ikke vektning av data noen vesentlige endringer i resultatene. Antagelsen om at voldsutsatte kan ha vært mer villige til å svare på undersøkelsen ble ikke understøttet av våre analyser av hvor mange oppringninger som skulle til for å få kontakt med voldsutsatte versus ikke-utsatte. Det er mulig at det har skjedd systematisk skjev rekruttering til slike studier uavhengig av metodikk, for eksempel ved at personer som er berørt av vold er mer villige til å delta fordi de oppfatter slike undersøkelser som mer relevant. Tidligere studier peker imidlertid på at slike befolkningsstudier generelt vil resultere i underestimerer, og det kan ha tre årsaker: Voldshendelser (særlig i svært tidlig alder) kan ha blitt glemt, respondenter kan være motvillige til å rapportere tabubelagte hendelser, og særlig sårbare grupper er vanskelige å nå ut til (som for eksempel alvorlig syke, institusjonsbeboere, rusmisbrukere).

Hvilke faktorer taler for at (c) denne studien underestimerer forekomsten av vold og overgrep blant ungdom? Introduksjonsbrevet og telefonintroduksjonen i ungdomsstudien skiller seg fra voksenstudien på ett punkt, og det gjelder meldeplikten. Både voksne og ungdommer ble informert om at det var et oppfølgingstilbud knyttet til undersøkelsen for de som ønsket det. I tillegg ble følgende setning føyd til i ungdomsundersøkelsen: «Hvis det i intervjuet kommer frem at noen for tiden utsettes for vold

fra noen i familien, vil de bli kontaktet for videre oppfølging og hjelp.» Dette kan ha ført til at voldsutsatte ungdommer har latt være å delta av frykt for mulige konsekvenser. Det er også mer vanlig at 16- og 17-åringer bor hjemme ennå, i motsetning til eldre ungdom og unge voksne. Lojalitet i forhold til foreldre kan ha redusert viljen til å delta i en studie med dette som tema, kanskje spesielt for voldsutsatt ungdom. Informasjonskrivet kan ha vært tilgjengelig for foresatte, og det er mulig at foresatte til voldsutsatt ungdom i større grad enn ikke-utsatt ungdom, kan ha påvirket ungdommen til ikke å delta i undersøkelsen. I forhold til seksuelle overgrep som har skjedd utenfor hjemmet, kan ungdommene fortsatt ønske å holde overgrep hemmelig, kanskje spesielt for foreldrene, og flere kan ha vært redde for at det å delta i studien kan bidra til at overgrep blir kjent.

Videre antydte vår gjennomgang av rekrutteringen til studien at det var noen systematiske forskjeller mellom ungdomsutvalget og voksenutvalget. De ungdommer intervjuet fikk tak i på telefonen var i større grad enn voksne villige til å delta i undersøkelsen. Men ungdommene var vanskeligere å fremskaffe telefonnummer til og oppnå kontakt på telefonen sammenlignet med de voksne. Det kan derfor være at fremgangsmåten i denne studien kan ha bidratt til at vi i hovedsak har nådd fram til ungdom som lever under stabile forhold, og at det er enda vanskeligere enn blant voksne å nå frem til sårbare grupper. Når vi undersøker prevalenstillene mellom ungdomsstudien og voksenstudien, var forskjellene størst for gutter, og var mest uttalt for forekomst av fysisk vold fra foresatte, vitne til vold mellom foresatte og seksuell kontakt før fylte 13 år (vedlegg 4). Vitne til vold mellom foreldre er et forhold som bør være relativt jevnt fordelt mellom barn av begge kjønn. I voksendelen rapporterte omlag 10 % både av kvinnene og mennene om vold mellom foreldre, mens prosentandelen i ungdomsdelen var om lag 5 % av jentene og 2 % av guttene.

Vi konkluderer med at det er en vesentlig lavere rapportering av vold og overgrep i ungdomsutvalget sammenlignet med voksenundersøkelsen, også når det gjelder de yngste deltakerne i voksenutvalget. Vi kan ikke med sikkerhet si hvordan denne forskjellen kan forklares. Det er likevel noen faktorer som tyder på en viss underrapportering av vold og overgrep i ungdomsutvalget. Fremtidig forskning vil kunne belyse hvilke mekanismer som kan medføre under- og overrapportering i ulike aldersgrupper. Vår anbefaling er å tolke forekomstillene i ungdomsundersøkelsen med stor forsiktighet, med en foreløpig antagelse om at forekomstene kan være underestimert.

På grunn av denne usikkerheten vil ikke forekomstillene bli diskutert nærmere for de enkelte formene for vold og overgrep. Når det gjelder sammenhenger mellom voldsutsatthet og andre variabler, har vi ikke observert vesentlige forskjeller mellom dette ungdomsutvalget og undersøkelsen av voksne (Thoresen & Hjemdal, 2014). Det har ikke fremkommet noen grunn til å ta spesielle forbehold når det gjelder de ungdom-

mene som rapporterer voldsutsatthet, og selv om forekomstestimatene er usikre er det grunn til å tro at sammenhengen med andre variable og karakteristika blant de voldsutsatte er mindre sårbare for eventuelle skjevheter i utvalget.

10.1 Fysisk vold fra foresatte

Forekomsten av vold fra foresatte er lavere enn i sammenliknbare undersøkelser.

Like mange gutter som jenter rapporterte fysisk vold.

Far står for en den største andel av vold mot barn, men mange blir også utsatt fra mor.

1 av 5 voldsutsatte barn blir utsatt fra begge foreldrene.

En av ti respondenter oppga at de hadde opplevd noen form for fysisk vold fra foresatte i oppveksten, og 1,7 % av respondentene oppga at de hadde opplevd alvorlig vold. De aller fleste som hadde opplevd alvorlig vold hadde i tillegg opplevd mindre alvorlig vold. Jenter og gutter hadde opplevd fysisk vold i like stor grad. Foresattes fysiske vold mot barn startet ofte i tidlig alder, og mange hadde vanskelig for å oppgi når volden startet.

Mannlig foresatt var noe oftere rapportert som eneste utøver av fysisk vold enn kvinnelig foresatt. Forskjellen var størst for alvorlig fysisk vold mot gutter (61,5 % vs. 15,5 %), mens det var mindre forskjell for mindre alvorlig fysisk vold, og da spesielt mot jenter der kvinnelig foresatt nesten like ofte var oppgitt som utøver alene (40,2 % vs. 45,5 %). Det var også en gruppe som oppgir å ha blitt utsatt for fysisk vold både fra kvinnelig og mannlig foresatt: 13,9 % ved kun mild vold og 22,1 % ved alvorlig vold. For hjelpeapparatet og rettsvesenet er det derfor viktig å huske at både mor og far kan utøve vold mot barn, og at det må spørres åpent om dette.

Vold og overgrep er et kontinuum fra hårdhendt behandling frem til dødelig vold. I dette spennet finner vi mange ulike voldshandlinger og situasjoner der mange aspekt vil avgjøre hvor alvorlig volden er for den utsatte. Vår inndeling i mindre alvorlig og alvorlig vold er basert på selve den fysiske handlingen og dens potensiale for fysisk skade. Det psykologiske skadepotensialet avgjøres imidlertid også av andre faktorer enn objektiv risiko for fysisk skade. Det er solid grunn til å tro at vold er spesielt alvorlig når den foregår i en foreldre-barn relasjon. Trygg tilknytning til omsorgsgi-

vere er fundamentalt for barnets utvikling, og danner grunnlaget når barnet skal møte omverden og lære å regulere egne følelser og reaksjoner (Bowlby, 1979). Dermed kan vold fra omsorgsgivere være mer skadelig for et barns utvikling enn vold utøvd av andre (Bowlby, 1979; Herman, 1992; Stern, 1985). Videre skjer denne volden oftest i hjemmet som burde være et sted der man vernes for omverdenen og kan føle seg trygg og kan slappe av (Øverlien, 2012). Et annet mål for alvorlighet er hvor mange ganger eller over hvor langt tidsrom volden skjer. Resultatene viste at to tredjedeler av de som hadde opplevde vold fra foresatte opplevde dette flere ganger. For noen kan volden prege hele oppveksten og virke inn på barnets utvikling i mange stadium. Det vi har karakterisert som mindre alvorlig vold kan altså representere skremmende og krenkende hendelser for barnet med betydelig risiko for negativ påvirkning på utvikling og mental helse.

10.2 Psykologisk vold

Jenter rapporterer psykologisk vold i oftere enn gutter.

Færre gutter enn jenter rapporterte å ha opplevd vold mellom foreldrene.

Totalt rapporterte 6,6 % av ungdommene at de hadde blitt utsatt for psykologisk vold fra foresatte. Mens fysisk vold var likt fordelt mellom kjønnene, var det flere jenter (10,0 %) enn gutter (3,2 %) som rapporterte psykisk vold. Det kan skyldes at foresatte i større grad utsetter jenter for slike krenkelser, men kan også skyldes at jenter og gutter opplever og rapporterer slik adferd forskjellig. Resultatene her tyder på at jenter ofte opplever psykologisk vold, og at hjelpere derfor må være spesielt oppmerksomme på slike krenkelser hos jenter, samtidig som det kan være nødvendig å spørre gutter tydelig og grundig om de opplever aspekter av psykologisk vold for å få frem slik belastning hos dem.

Nyere forskning har vist at psykologisk vold fra foresatte er en alvorlig belastning for barn på linje med fysisk og seksuell vold (Norman et al., 2012; Spertus, Yehuda, Wong, Halligan, & Seremetis, 2003; Teicher, Samson, Polcari, & McGreenery, 2006; Thoresen, Myhre, Wentzel-Larsen, Aakvaag, & Hjemdal, 2015). Alvorlighetsgraden av psykisk vold vil avhenge av graden av opplevd krenkelse, varighet og hyppighet. På samme måte som for fysisk vold vil det at foreldrene utøver volden bidra til å øke risikoen for langvarige negative psykologiske konsekvenser (Bowlby, 1979). I denne undersøkelsen har vi derfor spesifisert at dette skulle foregå over lengre tid, slik at det skulle dreide seg om et mønster i omsorgsrelasjonen hvor ungdommen gjentatte ganger hadde blitt

gjort narr av, ydmyket eller ignorert. En begrensning ved undersøkelsen er at vi ikke har spurt om psykologisk vold fra andre enn foresatte.

10.3 Omsorgssvikt

Nesten like mange ungdommer rapporterte omsorgssvikt (8,5 %) som fysisk vold (9,6 %).

Like mange gutter som jenter hadde opplevd omsorgssvikt.

Forekomsten av omsorgssvikt har vært lite undersøkt i Norge og Norden tidligere (Kloppen et al., 2014). Også internasjonalt er omsorgssvikt mindre studert enn andre former for vold, og i de studiene som finnes er det brukt mange ulike mål slik at det er vanskelig å trekke sammenlikninger til andre studier (R. Gilbert et al., 2009). I denne undersøkelsen har vi lagt vekt på emosjonell og fysisk omsorgssvikt. Det finnes også andre former for omsorgssvikt som f.eks. å unnlate å sørge for at barnet får skolegang og mulighet til læring og kognitiv utvikling eller tilgang til nødvendig helsehjelp (WHO, 2002). Med emosjonell omsorgssvikt menes her at barnets grunnleggende behov for å føle seg elsket og betydningsfull ikke ble tilfredsstilt. Med hensyn til fysisk omsorgssvikt spurte vi om de hadde fått nok å spise og om de hadde måttet gå med skitne klær.

Total 8,5 % rapporterte å ha opplevd noen form for omsorgssvikt, noen gang eller oftere. Det var ingen forskjell i andelen jenter og gutter som rapporterte verken fysisk eller emosjonell omsorgssvikt. Det var flere som rapporterte emosjonell omsorgssvikt enn fysisk omsorgssvikt. Alle barn har behov for å føle seg elsket, føle at de er verdifulle, og erfare at noen er i stand til å beskytte dem og tilfredsstille deres grunnleggende behov. Tidligere forskning fra andre land viser at emosjonell omsorgssvikt kan være like utslagsgivende for utvikling og helse som fysisk og seksuell vold (Norman et al., 2012; Wright, Crawford, & Del Castillo, 2009). Et tankekors er altså at det i Norge i dag er flere barn som ikke føler seg elsket enn de som må gå hjemmefra med skitne klær, og tallene peker på at omsorgssvikt i dagens velferdsstat har andre uttrykk enn tidligere. Hvis man ønsker å kartlegge barns oppvekstmiljø og livssituasjon, er det derfor viktig å kartlegge omsorgssvikt i tillegg til psykologisk vold, fysisk vold og seksuelle overgrep. Man må derfor huske å spørre, ikke bare om hva barnet blir utsatt for, men også hva de har opplevd å mangle i for hold til omsorg, trygghet, støtte og kjærlighet.

10.4 Vold mellom foresatte

Det å oppleve vold mellom foreldrene betraktes av mange forskere som psykologisk vold mot barn (Øverlien, 2012). Det er ikke full enighet om hvordan denne typen opplevelse bør klassifiseres, men det er enighet om at dette er en belastning som påføres barnet på linje med andre overgrep. Flere nyere studier har funnet at det å oppleve vold mellom foreldre kan være en like stor belastning som det å selv bli utsatt for vold (Øverlien, 2010).

Blant våre respondenter rapporterte 3,3 % å ha opplevd vold mellom foresatte. Flere andre studier fra Norden har funnet forekomster rundt 10 % (Annerbäck, Wingren, Svedin, & Gustafsson, 2010; Heimer et al., 2014; Janson et al., 2011; Mossige & Stefansen, 2007). Det var her en betydelig forskjell mellom kjønnene ved at jenter rapporterte å ha opplevd vold mellom foresatte nesten tre ganger så ofte som gutter (4,5 % vs. 1,7 %). Dette lar seg vanskelig forklare ut ifra en fenomenologisk betraktning, og andre studier har ikke funnet like stor kjønnsforskjell selv om også Mossige og Stefansen fant samme tendens (Mossige & Stefansen, 2007). Funnet underbygger at man må være forsiktig med å tolke den lave forekomsten som en tydelig nedgang i andelen av barn og ungdom som opplever vold mellom foresatte, og indikerer at guttene i vår studie kan ha hatt en tendens til å underrapportere vold i hjemmet eller at eksponerte gutter har vært mindre villige til å delta.

10.5 Seksuelle overgrep

Forekomsten av seksuelle overgrep er lavere enn i sammenliknbare undersøkelser.

Ungdomsskole alder fremstår som en sårbar periode der risikoen for både voldtekt og andre seksuelle overgrep er stor.

Jenter utsettes langt hyppigere enn gutter, og overgriper er oftest en mannlig bekjent eller venn.

Nesten en fjerdedel har aldri fortalt noen om voldtekten.

Veldig få seksuelle overgrep blir anmeldt, nesten ingen fører til dom.

Resultatene fra denne undersøkelsen stemmer overens med tidligere forskning i det at jenter utsettes langt hyppigere enn gutter for alle former for seksuelle overgrep. Dette har vist seg å være et stabilt trekk i mange forskjellige land og kulturer, og over tid (R. Gilbert et al., 2009; Kruse, Strandmoen, & Skjørten, 2013; Steine et al., 2012; WHO, 2002). Den typen av overgrep som hyppigst ble rapportert av gutter var uønsket seksuell kontakt når en var så beruset at man ikke kunne samtykke eller stoppe det som skjedde (1,8 %).

Også i denne undersøkelsen oppga jenter alt overveiende mannlig overgriper (97,5 %), som oftest en bekjent eller venn/kjæreste. Utover dette fant vi at seksuelle overgrep mot jenter skjer i mange forskjellige relasjoner, men hovedbildet er at den utsatte ofte kjenner overgriper uten å være i nær familie med vedkommende. Om lag en fjerdedel oppga kun ukjent overgriper. Det at så mange har en relasjon til overgriper kan bidra til at overgrepet blir holdt skjult, og forsterke psykiske problemer etter overgrepet (Lawyer, Ruggiero, Resnick, Kilpatrick, & Saunders, 2006). Forebyggende tiltak bør ta høyde for det sammensatte bildet som tegnes av i hvilke relasjoner overgrep kan forekomme. I denne undersøkelsen var det for få gutter som rapporterte voldtekt ved bruk av makt eller trusler til at vi kan si noe om mønsteret med hensyn til kjønn og relasjon til overgriper. For seksuell kontakt før 13 år rapporterte også guttene hovedsakelig mannlig overgriper, mens for seksuell kontakt i beruset/bevistløs tilstand og andre overgrep rapporterte to av tre gutter kvinnelig overgriper. Dette er en høyere andel kvinnelige utøvere enn i flere andre studier (Briere & Elliott, 2003; Heimer et al., 2014; Mossige & Stefansen, 2007), men kan skyldes at vi har spurt detaljert om disse formene for overgrep, mens andre undersøkelser har slått sammen flere former seksuelle overgrep når de har spurt om overgriper.

Undersøkelsen bekrefter at barn og ungdom blir utsatt for alvorlige seksuelle overgrep, og at mange utsettes i ung alder. Dette gjelder for både jenter og gutter. En gjennomgang av norsk forskning (Kruse et al., 2013) har oppsummert at aldersgruppen 15 – 24 år er den største risikogruppen når det gjelder voldtekt, og at denne gruppen utgjør 55 til 60 % av anmeldte voldtekter. Denne undersøkelsen understøtter imidlertid funnene blant de voksne respondentene i «Vold og voldtekt i Norge» om at også ungdomsskolealder er en sårbar periode der risikoen for både voldtekt og andre seksuelle overgrep er betydelig. I tillegg blir noen utsatt enda tidligere. Denne undersøkelsen peker derfor på at forebyggende tiltak i større grad også må rettes mot barn før de begynner på ungdomsskolen.

Oppfølgingsspørsmål til de ungdommene som rapporterte seksuelle overgrep bekrefter at det de forteller om, er alvorlige hendelser. Nær en tredjedel av de som ble utsatt for voldtekt ved bruk av makt eller trusler, var redd for å bli alvorlig skadet eller drept, og nær en tredjedel fikk fysiske skader. Til tross for dette er det noen som aldri har fortalt

om hendelsen(e) før denne intervjuundersøkelsen (22 %). Denne undersøkelsen tyder derfor på at hvis man ønsker å avdekke voldtekt og andre seksuelle overgrep hos barn og unge, kan det være nyttig å spørre direkte om de har vært utsatt for overgrep.

Omlag halvparten av dem som var blitt voldtatt ved bruk av makt eller trussel om skade, hadde snakket med helsepersonell om voldtekten eller om helseproblemer eller bekymringer de kan ha hatt som følge av voldtekten (51,4 %). Andelen som har snakket med helsepersonell kan være lav tatt i betraktning at det er høy risiko for helseplager som følge av en voldtekt (L. P. Chen et al., 2010; Dahle et al., 2010; Paras et al., 2009), og svarene antyder at helsetilbudet i Norge ikke når ut til overgrepsutsatt ungdom.

10.6 Alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte

En av 10 jenter og tre av 10 gutter har vært utsatt for alvorlig fysisk vold fra andre enn foresatte.

Nesten to tredjedeler av de utsatte jentene og halvparten av guttene hadde fått fysiske skader.

Nesten halvparten av de utsatte jentene og en sjettedel av guttene hadde vært redd for å bli fysisk skadet eller drept.

Det var venner og bekjente som sto for mesteparten av volden, både mot guttene og jentene, men for jentenes del var de fleste utøverne av motsatt kjønn.

Blant våre respondenter opplyste 9 % av jentene og 29 % av guttene at de noen gang hadde vært utsatt for minst en av de voldsformene vi betegnet som alvorlig fysisk vold. Av dem som hadde opplevd dette hadde nesten to tredjedeler av jentene og nesten halvparten av guttene fått fysiske skader, i hovedsak skrammer, blåmerker, sår eller kutt. Nesten halvparten av jentene og en sjettedel av de utsatte guttene hadde vært redd for å bli fysisk skadet eller drept av den volden de hadde vært utsatt for.

Ulike spørsmålstillinger i ulike undersøkelser gjør det vanskelig å finne direkte sammenlignbare tall fra andre undersøkelser, som kan si noe om hvorvidt dette er høye eller lave andeler relativt sett.

Både for guttene og jentene er det i all hovedsak venner og bekjente som står for den alvorlige fysiske volden. For jentenes del står også kjærester og familie og slekt (utenom

foreldre) for en del av volden, nesten en tredjedel av de utsatte jentene oppgir det. Vold fra personer en har en fjernere relasjon til, autoritetspersoner og ukjente, forekommer nesten ikke, ingen jenter og bare tre gutter oppgir det.

Den typiske alvorlige volden som guttene hadde vært utsatt for var i form av knyttneveslag og spark fra en mannlig venn eller bekjent. Vi vet ikke hvor ofte dette er episoder med ensidig voldsbruk bare fra den oppgitte utøverens side, eller om det er snakk om mer gjensidig voldsbruk mellom venner og bekjente, i form av kringling som ender opp i en mer likeverdig slåsskamp.

For jentenes del er bildet mer sammensatt, riktignok står andre jenter for en del av den volden de utsettes for, men mer en halvparten av de voldsutsatte jentene oppga at utøveren var en gutt/mann. Slåsskamper mellom venninner og bekjente jenter ser derfor ut til bare å være en mindre del av den volden jentene utsettes for. Dette understøttes også av at en mye større andel av de voldsutsatte jentene enn av de voldsutsatte guttene, hadde vært redde for å bli alvorlig skadet eller drept av den volden de hadde opplevd, og det var også en større andel av jentene som hadde fått fysiske skader av volden.

Både blant de utsatte jentene og de utsatte guttene hadde de fleste vært utsatt for gjentatte voldsepisoder, mange hadde vært utsatt for ulike typer voldshandlinger, og en del, særlig blant jentene, hadde også vært utsatt for andre former for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. For mange er derfor den fysiske volden de utsettes for fra venner og bekjente en del av et større problemkompleks og en samlet belastning.

Selv om en større andel av guttene enn av jentene har vært utsatt for alvorlig vold, kan det altså virke som om den volden jentene har vært utsatt for har vært av en mer alvorlig karakter enn det guttene har opplevd. Flere jenter har vært redde for å bli alvorlig skadet eller drept, flere var blitt skadet og, i motsetning til for guttenes del, var det fleste utøverne av motsatt kjønn.

10.7 Alle former for vold sett samlet

Omlag tre av ti jenter og fire av ti gutter bekreftet minst en volds- eller overgrepshendelse.

Hos gutter var det å ha blitt utsatt for alvorlig vold fra andre enn foresatte den vanligste formen for vold, mens seksuelle overgrep var sjeldne. Hos jenter var seksuelle overgrep langt vanligere og den vanligste formen for vold.

Nær halvparten av jentene som hadde opplevd vold, hadde opplevd flere former for vold, mens vel en fjerdedel av guttene som hadde opplevd vold hadde opplevd flere former.

Ungdom som hadde vært utsatt for vold hadde også oftere opplevd andre potensielt traumatiske hendelser.

Som i andre studier fant vi en tydelig kjønnsforskjell i mønsteret av eksponering (David Finkelhor, 2008; R. Gilbert et al., 2009). Det å ha blitt utsatt for alvorlig vold fra andre enn foresatte var den vanligste formen for vold blant gutter, mens seksuelle overgrep var sjeldne. Hos jenter var seksuelle overgrep langt vanligere og den vanligste formen for vold. Den høyere forekomsten av seksuelle overgrep er også hovedårsaken til at jenter totalt sett har en høyere voldsbelastning.

Det at mange har opplevd flere former for vold tilsier at det både i klinikk og forskning er nødvendig å kartlegge voldseksponering bredt for å få et bilde av barnets totalbelastning. Det er etter hvert solid vitenskapelig grunnlag for at det er et dose- responsforhold mellom mengden av voldsbelastning, og senere problemer på en rekke områder i livet (Felitti et al., 1998; Ford et al., 2010). Sannsynligheten for å få problemer senere øker altså med antall typer av vold en har opplevd, og for å kunne gi god nok hjelp er det nødvendig å ha kjennskap til totalbelastningen.

10.7.1 Overlapp mellom ulike former for vold

Det var stor overlapp mellom de forskjellige voldskategoriene for begge kjønn.

Flere jenter enn gutter hadde opplevd tre eller flere former for vold eller overgrep.

For jenter var det en sterk sammenheng mellom det å ha vært utsatt for vold uansett type og seksuelle overgrep.

Flere studier fra ulike deler av verden har studert forekomst av ulike typer av vold i barndommen og hvordan disse forekommer sammen (D. Finkelhor, Ormrod, & Turner, 2007; Långberg et al., 2007a; Mossige & Stefansen, 2007). Dette har det siste tiåret gitt robust kunnskap om at barn som utsettes for vold, ofte utsettes for flere ulike former for vold både samtidig og på ulike tidspunkt. Det bekreftes også i denne undersøkelsen. Vi fant tydelig overlapp mellom ulike typer av voldseksponering. Dermed fremstår det å bli utsatt for en type av overgrep som en risikofaktor for å oppleve også andre typer overgrep. Dette inkluderer både at et barn blir utsatt for flere typer overgrep samtidig og i samme tidsperiode, og at samme barn opplever flere typer av overgrep på ulike tidspunkt i oppveksten, fra ulike overgripere og på ulike arenaer i livet.

Noen former for vold var spesielt sterkt knyttet sammen. Andelen ungdom som hadde opplevd psykologisk vold fra foreldrene var for eksempel over åtte ganger høyere blant ungdom som hadde opplevd fysisk vold fra foreldrene sammenliknet med ungdom som ikke hadde opplevd dette. Det er forståelig også ut fra en fenomenologisk betraktning; det er vanskelig å forestille seg gjentatt eller alvorlig fysisk mishandling uten at elementer av psykologisk mishandling er tilstede. Det er i tillegg mulig at foreldre som bruker fysisk vold mot sine barn har en større tendens til å ydmyke og krenke barna sine verbalt også i andre sammenhenger enn når volden inntreffer.

På samme måte var andelen som hadde opplevd vold mellom foreldrene elleve ganger høyere blant de som hadde opplevd fysisk vold fra foreldrene enn bland de andre respondentene. Også denne sammenhengen er funnet i flere nyere studier (Annerback et al., 2012; R. Gilbert et al., 2009). Det er rimelig å tenke seg at foreldre som bruker vold mot hverandre også oftere kan ty til vold mot barna i familien. Også når det gjelder omsorgssvikt og fysisk vold fra foresatte, kan man tenke seg at det er noen felles kjennetegn ved foreldrenes omsorgsevne som kan resultere i begge fenomener.

Men, det er andre former for vold som også synes å henge tett sammen, som det ikke er like umiddelbart enkelt å forstå. Hvorfor skulle for eksempel unge som opplever fysisk

vold fra foreldre være mer utsatt for seksuelle overgrep fra bekjente? I voksendelen av denne undersøkelsen (Thoresen & Hjemdal, 2014) var det også tydelig at vold og overgrep i barndom hang tett sammen med vold og overgrep i voksen alder. Det er altså ikke bare slik at visse voldsfenomener er del av samme hendelse og opptrer samtidig. Barn og unge som opplever en form for vold synes å bære med seg en risiko for å oppleve både samme og andre former for vold senere i barndom/ungdomstid og også senere i voksenlivet. Noen få prospektive studier har bekreftet slike sammenhenger (Barnes, Noll, Putnam, & Trickett, 2009; Desai, Arias, Thompson, & Basile, 2002; Koenen & Widom, 2009).

Hvordan dette kan forklares, er foreløpig usikkert. Det ligger sannsynligvis kompliserte mekanismer bak disse sammenhengene. Det er særlig to hovedgrupper av faktorer som har blitt undersøkt som mulige forklaringer på slik «reviktimiseringsrisiko» (Arata, 2000; Fergusson, Horwood, & Lynskey, 1997; Orcutt, Cooper, & Garcia, 2005). Den ene gruppen av faktorer handler om miljøbetingelser. Sosiale og økonomiske betingelser som fattigdom, ustabilitet i familiestrukturer, og dårlig emosjonelt klima mellom barn og voksne gir økt risiko for vold og seksuelle overgrep for barn og ungdom på mange arenaer. Den andre gruppen av faktorer handler om psykologiske reaksjoner på overgrepene. Skyld, skam, lav selvfølelse og andre negative affekter samt angst, depresjon og PTSD symptomer kan gi økt sårbarhet og bidra til risikoatferd som vil øke sannsynlighet for nye overgrep. Men inntil videre vet vi lite sikkert om hvilke av disse mulige mekanismene som er de viktigste.

Kunnskapen om at vold henger sammen med vold er viktig av flere grunner, selv om vi i dag ikke helt forstår hvorfor det er slik. For det første er det av stor betydning å være klar over at en vesentlig andel av voldsutsatte barn har opplevd/opplever nå også andre former for vold, ikke nødvendigvis fra samme person. For det andre er det vesentlig å forsøke å beskytte disse barna fra framtidige voldshendelser. Da er det viktig å vite at risikoen for framtidige voldshendelser går «på tvers» av voldsformer. For eksempel vil en jente utsatt for seksuelle overgrep i barndommen ha større risiko for å utsettes for et voldelig parforhold senere.

10.7.2 Voldsutsatte og andre potensielt traumatiserende hendelser

Polyviktimisering benyttes ofte for å beskrive utsatthet for flere typer av interpersonlig vold. Polytraumatisering er et videre begrep som også inkluderer hendelser som ikke nødvendigvis trenger å ha med vold å gjøre, slik som livstruende ulykker og traumatiske tap av noen som står deg nær (Zayfert, 2012). Våre resultater tyder på at ungdom som har vært utsatt for vold også har økt sannsynlighet for å oppleve andre potensielt traumatiserende hendelser. Det var ikke en entydig sammenheng mellom alle former for vold og alle former for traumer, blant annet var det ikke en signifikant assosiasjon

sjon mellom seksuelle overgrep og livstruende sykdom. Likevel var det klart høyere forekomst av flere typer traumer blant voldsutsatte unge, og en tydelig sammenheng mellom antall voldskategorier og antall traumer.

Begrepet «potensielt traumatiserende hendelser» benyttes for å understreke at en slik hendelse, for eksempel en alvorlig bilulykke, ikke nødvendigvis skaper sterke følelsesmessige reaksjoner. Majoriteten som eksponeres for potensielt traumatiserende hendelser, vil ikke utvikle noen psykiske vansker. Men opphopning av flere slike hendelser øker risikoen for negativ utvikling (Cloitre et al., 2009). Derfor er det viktig å være klar over, og eventuelt kartlegge, andre vesentlige belastninger hos voldsutsatte unge.

10.8 Vold, psykisk helse, skyld og skam

Jo flere typer vold og overgrep ungdommene hadde vært utsatt for, jo dårligere psykisk helse.

Psykologisk vold og følelsesmessig omsorgssvikt er like viktig som fysisk vold og seksuelle overgrep.

10.8.1 Psykisk helse

Våre resultater viser en klar sammenheng mellom utsatthet for alvorlig vold og psykiske helseproblemer hos ungdommene. Dette gjaldt både for seksuelle overgrep, fysisk vold i familien og psykologisk vold/omsorgssvikt. Dette er ikke et overraskende funn. En rekke studier fra andre land har dokumentert at seksuelle overgrep og vold er knyttet til økt risiko for psykiske helseproblemer. Dette gjelder alle typer overgrep og vold, og er funnet både i tverrsnittsstudier og i longitudinelle studier (Laura P Chen et al., 2010a; Perepletchikova & Kaufman, 2010; Resnick et al., 1993; Uher et al., 2011). Norsk forskning har vist tilsvarende resultater (Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen, & Berit Schei, 2005; Hjemdal, Sogn, & Schau, 2012a; Hjemmen, Dalgard, & Graff-Iversen, 2002; Mossige & Stefansen, 2007).

Det er viktig å legge merke til at psykologisk vold/omsorgssvikt var like nært forbundet med psykiske helseproblemer som fysisk vold og seksuelle overgrep. Psykologisk vold og følelsesmessig omsorgssvikt handler blant annet om ydmykelser, latterliggjøring, fravær av oppmerksomhet, eller det ikke å føle seg elsket av omsorgspersoner i oppvek-

sten. Noen tidligere studier har understreket den spesielle betydningen disse fenomenene kan ha for psykisk helseutvikling (R. Gilbert et al., 2009; Norman et al., 2012; Teicher et al., 2006). Psykologisk vold og omsorgssvikt kan ha spesielt skadelig virkning fordi det ikke gjenspeiler avgrensede episoder, men heller reflekterer et emosjonelt klima som varer over tid. Det er grunn til å forstå psykologisk vold og omsorgssvikt som like alvorlige fenomener som fysisk vold og seksuelle overgrep.

Psykisk helse var i denne studien relatert til antallet volds- og overgrepstyper man hadde vært utsatt for. Mange tidligere studier har dokumentert lignende kumulative effekter av vold og overgrep (negative konsekvenser øker med antall voldshendelser og antallet ulike typer av vold personen har opplevd) (Caspi et al., 2003; Andrea Danese et al., 2009; Kessler, 2000).

Dette er en tverrsnittsstudie (det vil si en studie med ett måletidspunkt), og det innebærer at vi ikke kan si noe sikkert om årsaksforhold. Det kan for eksempel være at ungdommer med psykiske helseproblemer har høyere risiko for å bli utsatt for vold og overgrep, eller at negative livshendelser huskes bedre når man har nedsatt stemningsleie. Imidlertid er tilsvarende resultater funnet også i prospektive studier (Uher et al., 2011). Det er derfor rimelig å anta at alvorlig vold og seksuelle overgrep har negative konsekvenser for ungdommers helse.

I denne studien har vi undersøkt noen aspekter ved psykisk helse, angst/depresjon og posttraumatiske reaksjoner. Begge disse aspektene ved psykisk helse viste klar sammenheng med utsatthet for alvorlig vold og voldtekt hos ungdom. Andre studier har vist at vold og overgrep også er knyttet til andre former for psykiske helseproblemer (Laura P Chen et al., 2010b; Jewkes, Sen, & Garcia-Moreno, 2002), suicidalitet (Dube et al., 2001), somatiske helseproblemer (Campbell, 2002), overvekt (S. O. Stensland et al., 2014), medikamentbruk (Stene, Dyb, Tverdal, Jacobsen, & Schei, 2012) og tidlig død (Williamson, Thompson, Anda, Dietz, & Felitti, 2002). Det er rimelig å anta at vold og overgrep påvirker et bredt spekter av livsområder relatert til psykisk og somatisk helse slik som funksjonsnivå, arbeidsevne, sosiale relasjoner og livskvalitet.

10.8.2 Skam og skyld

Mange voldsutsatte unge føler skam og skyld for det som skjedde.

En vesentlig undergruppe av voldsutsatte unge har opplevd at andre har trukket seg vekk fra dem etter det som skjedde, eller bebreidet dem for det som skjedde.

Både skam og skyld øker med antall kategorier av voldshendelser.

Både skam og skyld etter voldshendelser er forbundet med psykiske helseproblemer.

Skam og skyld er ubehagelige følelser som er nært beslektet, men likevel mulig å skille fra hverandre. Både skam og skyld har å gjøre med relasjoner til andre mennesker, og handler om selv-evaluering. Skamfølelse er ofte knyttet til en negativ vurdering av seg selv (globalt), og er gjerne forbundet med å skjule seg selv eller det som har skjedd for andre. Skyldfølelse er i større grad knyttet til en avgrenset handling eller hendelse, og er relatert til forsøk på reparasjon eller selvbekreftelser (Gilbert, 1997; Tangney & Dearing, 2002). Både skyld og skam antas å ha viktige regulerende funksjoner i forholdet mellom mennesker, men urimelig grad, særlig av skam, antas å bidra til psykiske helseproblemer og redusert selvfølelse og livskvalitet.

Flere studier har funnet skam og skyld-reaksjoner hos personer som har vært utsatt for traumatiske hendelser (B. Andrews, Brewin, Rose, & Kirk, 2000; E. S. Kubany et al., 1996; Street & Arias, 2001). Forskning har også vist at skam forbundet med traumatiske hendelser er assosiert med depresjon (Kim, Thibodeau, & Jorgensen, 2011), sosial angst (Gilbert, 2000) og posttraumatiske stressreaksjoner (E. S. Kubany, 1994). Spørsmålet om hvorvidt skyld også bidrar til psykisk uelse har vært mer diskutert, og forskningsfunnene er blandet. En ny studie av overlevende fra Utøya etter terrorhandlingene 22. juli 2011 viste imidlertid at både skam og skyld bidro unikt til psykiske helseplager (Aakvaag, Thoresen, Wentzel-Larsen, Roysamb, & Dyb, 2014).

Resultatene viste at voldsutsatt ungdom rapporterte høy grad av skam og skyld knyttet til disse hendelsene. Selv om både skam og skyld var særlig høyt for seksuelle overgrep, var det også sterkt forbundet med andre voldsformer, som fysisk vold fra foresatte, vold mellom foresatte, psykologisk vold og følelsesmessig omsorgssvikt. Alle våre enkeltspørsmål, både om skam og skyld, økte jevnt med økende antall kategorier av volds-eksponering ungdommen rapporterte. For ungdom som hadde opplevd mange former for vold var skam og skyld noe som preget de fleste. Voldsutsatte barn sier altså for

eksempel at de har bebreidet seg selv for det som skjedde, de føler at de har gjort noe galt, de har sett ned på seg selv og prøvd å skjule volden for andre, og de har bekymret seg for hva andre måtte tenke om dem. Dette er vonde følelser som kanskje kan få negative ringvirkninger både for ungdommenes forhold til andre mennesker og for den unges psykiske helse.

10.8.3 Forholdet mellom skam, skyld og psykisk helse

Våre resultater viste at både skyld og skam var signifikant forbundet med psykiske helseproblemer (angst/depresjon og posttraumatiske stressreaksjoner). Skam og skyld er ubehagelige følelser i seg selv, men dette understreker også at skam og skyld som oppstår etter voldshendelser synes å bidra vesentlig til utvikling av eller forsterkning av psykiske helseproblemer hos de unge. Ifølge Ehlers og Clarks (Ehlers & Clark, 2000) kognitive traumemodell er det vesentlig for den psykiske helseutviklingen hvordan man tenker om det som har skjedd og hvilken mening man tillegger hendelsen. Selvbebreidelser og selvnedvurderinger kan på den måten være vesentlige bidragsyttere til en negativ helseutvikling.

I våre analyser forble både skam og skyld signifikant assosiert med psykiske helseproblemer også når de var justert for hverandre. Dette antyder at skyld relatert til voldsopplevelser er vesentlig forskjellig fra den skammen som oppstår, og at begge elementer er sykdomsfremmende på hver sin måte. Hvordan disse prosessene potensielt skjer vet vi lite om. Noen forskere har foreslått at skyld gjør minner mer smertefulle og dermed vanskeligere å glemme, eller fører til stor grad av grubling og repeterende tanker (Ehlers & Clark, 2000; Edward S. Kubany & Manke, 1995). Skam, derimot, representerer tap av sosial attraktivitet og at man prøver å skjule det som har skjedd, noe som kan redusere følelsen av samhørighet med andre, og hindre at man får hjelp og sosial støtte (Lee, Scragg, & Turner, 2001).

En undergruppe av voldsutsatte rapporterte at andre mennesker hadde trukket seg vekk fra dem etter det som skjedde (18 – 20 %), og/eller at andre hadde bebreidet dem for det som hadde skjedd (27 – 30 %). Det var også sterke sammenhenger mellom det at andre gjorde dette, og i hvilken grad personen selv følte skam og skyld for det som hadde skjedd. Dette kan gjenspeile at andres reaksjoner på voldshendelsene kan bidra til å utvikle eller intensivere følelser av skam og skyld. Eller motsatt: At andre mennesker ved å ikke «forsvinne», og ved ikke å klandre, kan bidra til at skam og skyld får dårligere vekstvilkår.

«Avskamming»

De ubehagelige følelsene som skam og skyld representerer, er følelser som oppstår i en sosial kontekst. Det er sannsynlig at enkeltpersoner skammer seg for ting som vi i vårt

samfunn ser ned på eller forakter, og at skyldfølelse har sammenheng med handlinger og hendelser som samfunnet fordømmer. Hvilke egenskaper eller hendelser det er som samfunnet fordømmer og forakter kan forandre seg over tid. For eksempel har vi hatt en vesentlig endring i det norske samfunnet de senere tiår når det gjelder hvordan samfunnet forholder seg til det å få barn utenfor ekteskapet, og det å være aleneforelder. Derfor oppstår ikke lenger skam hos individet som er i en slik livssituasjon i 2014, mens skam ville oppstått hos mange individer på 50-tallet. Forebyggende arbeid mot skam og skyld – og psykisk uhelse – knyttet til vold, kan gå gjennom å skape samfunnsendringer som resulterer i et samfunn der forakt og fordømmelse ikke utdeles til voldens ofre. Det kan være en effektiv måte å forebygge at skam og skyld oppstår i individet. Parallelt må man arbeide for å redusere forekomst av vold mot ungdom og negative konsekvenser på individnivå.

10.9 Kontakt med rettsapparat og helsevesen

Under en femtedel av de voldtektsutsatte, og under en tiendedel av dem som hadde vært utsatt for alvorlig vold, anmeldte overgrepet.

Bare en av fire voldtektsutsatte var til medisinsk behandling eller undersøkelse den første tiden etterpå.

Bare halvparten av de voldtatte og under en tredjedel av de voldsutsatte har snakket med helsepersonell om sine opplevelser.

Flere tidligere undersøkelser, både norske og fra andre land, har vist at mye av den volden og de overgrepene folk utsettes for er skjult for hjelpeinstanser og rettsapparat (FRA, 2014; NCK, 2014; H. Pape & K. Stefansen, 2004). I NKVTS sin undersøkelse av respondenter over 18 år kom det frem at bare 10 % av kvinnene og 17 % av mennene som hadde vært utsatt for voldtekt hadde selv anmeldt det til politiet, og at litt over en fjerdedel av begge kjønn hadde selv anmeldt alvorlig vold (Thoresen & Hjemdal, 2014).

Også blant 16- og 17-åringene holdes mye av volden og de seksuelle overgrepene skjult, og mange av de utsatte søker verken kontakt med hjelpeapparatet eller rapporterer det de hadde vært utsatt for til politiet, selv av de alvorligeste overgrepene.

Av de i alt 56 jentene og 8 guttene som hadde vært utsatt for voldtekt etter at de fylte 13 år, hadde kun 11 av jentene og en av guttene anmeldt voldtekten. Det var svært få overgrep, bare for en av jentene og en av guttene, som var anmeldt av andre enn den

utsatte selv. Dette betyr ikke nødvendigvis at de unge har stått for anmeldelsene på egen hånd. Normalt vil barn og unge bistås av foreldre, foresatte eller andre voksne de har tillit til i kontakten med politiet. Dette går bl.a. frem av påtaleinstruksens § 8-12, «Når et barn under 16 år avhøres som vitne, bør barnets foreldre, en foresatt eller en annen som barnet har tillit til gis anledning til å være til stede under avhøret. Det gjelder ikke dersom vedkommende selv er anmeldt i saken eller andre grunner taler mot det. Er mistenkte i saken en av barnets foreldre eller foresatte, bør det som regel sørges for at det oppnevnes midlertidig verge (setteverge) for å bistå barnet ved avhøret».

I undersøkelsen ble de som ikke hadde anmeldt stilt spørsmål om hvorfor de ikke hadde gjort det. Spørsmålet ble formulert slik at det ble stilt spørsmål om en rekke konkrete mulige årsaker, og et av alternativene var at det hadde andre årsaker. Dette alternativet ble valgt av de fleste, i alt 33 av de 52 ungdommene som ikke selv hadde anmeldt svarte dette. Noen av disse hadde imidlertid også valgt andre alternativer, slik at det i alt er 23 ungdommer som bare svarte at det var andre årsaker. Av de 29 ungdommene som hadde valgt noen av de spesifikke årsakene til ikke å anmelde var det flest, 11 stykker, som oppga at overgrepet hadde vært for bagatellmessig, og at det ikke hadde vært noen grunn til å anmelde. Sett på bakgrunn av at det her er snakk om eksplisitte voldtektsaker er dette relativt bemerkelsesverdig. Nest vanligst årsak til ikke å anmelde var at de ikke trodde det ville hjelpe noe særlig, fem stykker valgte dette alternativet, og like mange valgte også at de fryktet at politiet ikke ville tro dem. Selv om tallmaterialet her er svært lite, kan dette tolkes som en manglende tillit til politiet. Mange presseoppslag de senere år om belastninger ved å anmelde, og at anmeldelsene svært sjelden fører til at overgriperen blir dømt, kan ha vært medvirkende til dette.

I alt hadde 27 % av de voldtatte ungdommene blitt undersøkt eller fått medisinsk behandling i løpet av de første dagene eller ukene etter overgrepet, og halvparten (51,4 %) hadde senere snakket med helsepersonell om helseplager eller bekymringer som følge av overgrepene.

Det ser ut til at en større andel av de voldtatte ungdommene har vært i kontakt med politi og helsevesen enn hva en fant var tilfelle med dem over 18 år i undersøkelsen av den voksne befolkningen (Thoresen & Hjemdal, 2014). Våre data gir ikke noe konkret svar på hvorfor det er slik. En mulighet kan være at voldtekter oppleves som mer alvorlig, både som lovbrudd og helsemessig belastning, når den utsatte er en ungdom, og at flere vil anmelde og søke helsehjelp av den grunn. En annen mulig årsak kan være at en større andel av de voldtektene som rapporteres av ungdommene har skjedd i de senere år. For de voksne, som var opp til 74 år gamle, kan voldtekten som rapporteres ha skjedd for flere tiår siden. Et økt fokus på seksuelle overgrep, også på andre typer enn såkalte overfallsvoldtekter, kan medføre at flere etter hvert har blitt tilbøyelige til å anmelde. Våre data gir imidlertid ikke noen mulighet til å teste en slik hypotese.

En tredje mulighet kan være at vi har et skjevt utvalg av 16- og 17-åringene. Sammenlikning med de yngste aldersgruppene blant dem over 18 år tyder på at vi har en mindre andel eksponerte både for voldtekt og for alvorlig vold blant ungdommene enn vi hadde forventet. Det er derfor en mulighet for at ungdommer som har vært utsatt for voldtekt, men som ikke har anmeldt eller søkt hjelp, heller ikke har deltatt i undersøkelsen.

Av de 387 ungdommene, 301 gutter og 86 jenter, som oppga at de hadde vært utsatt for noen av de mer alvorlige formene for vold, hadde bare litt over 6 % selv anmeldt volden, litt over 9 % av jentene og litt under 6 % av guttene. I tillegg hadde noen opplevd at andre hadde anmeldt eller at politiet hadde fått kjennskap til det på annen måte, slik at i alt 10 % av de utsatte ungdommene opplyste at saken var kjent for politiet.

Blant 16- og 17-åringene var det altså en mindre andel av de utsatte som hadde anmeldt alvorlig vold enn som hadde anmeldt voldtekt. Også her ble de som ikke hadde anmeldt selv spurt om hvorfor, og også her var det mange som hadde valgt alternativet «andre årsaker». I alt 120 av de 362 utsatte ungdommene som ikke hadde anmeldt hadde valgt dette alternativet. Av disse var det 18 som også hadde valgt noen av de spesifikke alternativene. Blant dem som hadde valgt et av de oppgitte alternativene for ikke å anmelde, var det at «det var for bagatellmessig, ikke verd å anmelde», som ble valgt av de fleste. I alt 177 av ungdommene valgte dette, 20 jenter og hele 157 gutter. For guttenes del var dette den hyppigst valgte årsaken. At så mange gutter valgte dette alternativet kan ha sammenheng med at den alt overveiende delen av den mer alvorlige volden guttene ble utsatt for var fra venner og kjente, og kanskje mer hadde karakter av slåsskamp enn av voldsepisoder med et klart skille mellom utøver og utsatt. En annen mulig grunn til at volden ikke hadde ført til politianmeldelse kan være at de utsatte heller hadde vært i kontakt med barnevernet. Særlig blant dem som hadde blitt utsatt for alvorlig vold fra foresatte, var dette tilfellet, nesten halvparten av disse hadde vært i kontakt med barnevernet.

Som følge av en feil i spørreskjemaet fikk ikke alle ungdommene som hadde vært utsatt for alvorlig vold spørsmål om de hadde vært til medisinsk undersøkelse de første dagene eller ukene etter at det skjedde. Vi hadde derfor ikke mulighet for å se på andelen som hadde fått medisinsk oppfølging.

Vi ser imidlertid at relativt få av ungdommene, bare litt over 13 %, noen gang har snakket med helsepersonell om volden eller helseproblemer som følge av volden. Her var det også klare kjønnsforskjeller, 31 % av jentene mot bare 8 % av guttene oppga dette. Denne kjønnsforskjellen stemmer godt overens med de forskjeller i volden de har vært utsatt for som jentene og guttene gir uttrykk for. Mens nesten to tredjedeler av de voldsutsatte jentene oppgir at de har fått fysiske skader av volden, er det samme tilfelle for under halvparten av guttene. Tilsvarende er det nesten tre ganger så mange jenter,

44 %, som gutter, 16 %, som oppgir at de var redd for å bli skadet eller drept av volden. Selv om altså mye av den alvorlige volden har frembrakt alvorlig frykt hos den utsatte, særlig for jentenes del, er det relativt få som har snakket med helsepersonell om dette. Dette kan tyde på at mange voldsutsatte ungdommer ikke har fått noen psykososial oppfølging. Med tanke på de til dels alvorlige emosjonelle og helsemessige følger av volden vi har påvist i denne undersøkelsen, er dette svært bekymringsfullt.

10.10 Vold og levekår

Fysisk vold fra foreldre forekom oftere hos ungdommer i familier med dårlig råd.

Fysisk vold fra foreldre forekom oftere i familier med annen opprinnelse enn norsk/nordisk.

Både fysisk vold og seksuelle overgrep forekom oftere hos ungdommer som ikke bodde med begge foreldrene.

De fleste ungdommene som deltok i denne studien oppfattet familiens økonomi som alminnelig eller bedre. Ungdommer med relativt svak familieøkonomi rapporterte oftere enn andre både vold fra foreldre og fysisk vold fra andre enn foreldre. Dette gjaldt begge kjønn. Det at fysisk vold forekommer oftere hos personer og familier med dårlig økonomi er velkjent fra en rekke studier både fra Norge (Mossige & Dyb, 2009a; Hilde Pape & Kari Stefansen, 2004; Schou et al., 2007) og fra andre land (D. Finkelhor & Jones, 2006; Gillham et al., 1998). I Oslo har det blant annet blitt demonstrert sammenheng mellom voldsforekomst og sosioøkonomiske forskjeller mellom bydeler (Schou, Dyb & Thoresen, 2009).

Det er viktig å legge merke til at risiko for vold er knyttet til dårlig økonomi. Det ser imidlertid ikke ut til å være spesielt lav risiko hos familier med svært god økonomi sammenlignet med alminnelige økonomiske forhold. Tvert imot antyder resultatene at fysisk vold kanskje forekommer noe oftere i familier med økonomi over gjennomsnittet. Dette stemmer overens med en tidligere norsk studie (Schou et al., 2007).

Hvorvidt det er noen årsakssammenheng mellom økonomi og vold er usikkert. Bakenforliggende faktorer, slik som helseproblemer, arbeidsledighet, kriminalitet og alkoholbruk kan påvirke både økonomi og voldsrisiko. Samtidig er det rimelig å anta at

dårlig økonomi kan være en tilleggsbelastning som øker frustrasjonsnivået i familien. Bedrede økonomiske kår har blitt antatt å være en av flere viktige forklaringer på hvorfor det har vært en reduksjon i vold mot barn i USA (D. Finkelhor & Jones, 2006). Familieøkonomi er nært knyttet til utdanning. Blant våre deltakere kunne en av tre (34,1 %) ungdommer ikke besvare spørsmålet om foreldrenes utdanningsnivå. Denne studien kunne derfor dessverre ikke belyse forholdet mellom voldsutsatthet og foreldres utdanning eller sette dette i relasjon til hverandre.

Fysisk vold mot barn og unge samvarierer altså med dårlig økonomi og andre sosio-økonomiske forhold. Når det gjelder seksuelle overgrep har forskningen ikke funnet tilsvarende mønstre (D. Finkelhor & Baron, 1986). Vi fant heller ikke i denne studien noen sammenheng mellom seksuelle overgrep og familieøkonomi, verken for gutter eller jenter. Det ser altså ut til å være noen viktige forskjeller når det gjelder risikofaktorer for fysisk vold og seksuelle overgrep mot barn og unge.

Noen risikofaktorer ser imidlertid ut til å være felles for både fysisk vold og seksuelle overgrep mot unge. Det å bo sammen med både mor og far var i denne studien assosiert med lavere forekomst av vold fra foreldre, vold fra andre og seksuelle overgrep. En beskyttende effekt av det å bo sammen med begge foreldre er også støttet av tidligere forskning (Daly & Wilson, 1985; Schou et al., 2007). Hva disse sammenhengene kommer av er vanskelig å si sikkert. I en del tilfeller kan forekomst av fysisk vold eller overgrep eller andre belastningsfaktorer ha bidratt til at foreldre ikke lenger bor sammen. Foreldre som bor hver for seg kan også ha en vanskeligere livssituasjon, eller det kan være mer krevende eller praktisk vanskelig å samarbeide om å være beskyttende foreldre for den unge. Foreldrenes nye partnere kan også ha vært den som har utøvd volden. Uansett er det viktig å merke seg den vesentlig økte risikoen både for fysisk vold og seksuelle overgrep hos unge med andre bosituasjoner.

Våre resultater viste at ungdommer med foreldre av annen etnisk opprinnelse enn norsk/nordisk var mer utsatt for fysisk vold fra foreldre, mens det ikke var noen vesentlig forskjell på forekomsten av fysisk vold fra andre eller seksuelle overgrep. Dette stemmer godt med tidligere norske undersøkelser (Mossige & Stefansen, 2007; Schou et al., 2007).

Vi fant ikke store geografiske variasjoner i forekomsten av fysisk vold eller seksuelle overgrep. Tidligere forskning i Norge på geografiske forskjeller, vold og overgrep spriker. En tidligere studie konkluderer med vesentlige forskjeller både i forekomst av fysisk vold og seksuelle overgrep mellom fylker (Schou et al., 2007). En annen studie peker på at geografiske variasjoner kunne forklares med levekår (Mossige & Stefansen, 2007). Det kan være store forskjeller innad i regioner, og sprik mellom studier kan være knyttet til hvilke geografiske områder som er studert.

Veldig få av ungdommene som deltok i denne studien rapporterte at de var urolige for vold i sitt nærmiljø eller på arbeid/skole, eller at de avsto fra aktiviteter på grunn av uro for vold. Det var likevel en klar sammenheng mellom voldsutsatthet og utrygghet for vold i hverdagen. Dette gjaldt alle former for vold og økte med antall kategorier ungdommen hadde vært utsatt for. Disse resultatene kan fortolkes slik at det å bli utsatt for vold kan lære ungdommer at de bør være på vakt. En slik frykt og beredskap for nye voldshendelser kan for noen resultere i innsnevring i bevegelsesfrihet eller redusert livskvalitet. En alternativ fortolkning er at en andel av ungdommene som tidligere har opplevd vold står i en faktisk utsatt posisjon for nye voldshendelser. De fleste voldsutsatte ungdom rapporterte ikke at de var urolige for vold nå for tiden. Likevel er det viktig å være oppmerksom på at noen voldsutsatte ungdommer ikke føler seg trygge i hverdagen.

11 Veien videre

11.1 Veien videre – forskning

For å følge utviklingen av vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom over tid, er det nødvendig å gjennomføre forekomst undersøkelser med lik metode med jevne mellomrom.

For å kunne sammenlikne resultater fra ulike studier bør det arbeides for mer like operasjonaliseringer av vold.

For å få ytterligere kunnskap om sammenhenger mellom vold og overgrep og andre sosiale parametere vil det være hensiktsmessig å knytte fremtidige undersøkelser nærmere opp mot dataregistre. Dette vil også gjøre det lettere å vurdere resultater og eventuelle systematiske skjevheter knyttet til utvalget.

For å få mer samtidig informasjon om vold og overgrep mot barn bør det gjennomføres undersøkelser av vold og overgrep av barn i lavere aldersgrupper. Metoden må tilpasses barnas alder.

Gjennomføre tilpassede studier av spesielt utsatte grupper og barn og ungdom som det kan være vanskelige å nå ut til. Eksempler er barn under omsorg av barnevernet, barn i psykisk helsevernstiltak, barn av foreldre med psykiske lidelser eller rusproblemer, barn med funksjonshemming, m.fl.

Vold og overgrep mot barn og unge forekommer i mange ulike sosiale relasjoner. Det bør derfor også gjennomføres undersøkelser med fokus på karakteristika ved utøvere og/eller voldssituasjoner. Det bør vurderes å gjennomføre forekomstundersøkelser av utøvelse av vold og overgrep, der unge menn og foreldre kan være viktige grupper å studere.

Det er behov for forskning som avdekker årsaker til at voldsutsatte i så liten grad oppsøker medisinsk hjelp og anmelder forholdene.

Det bør gjennomføres systematiske evalueringer av tiltak som er rettet mot å begrense volden barn utsettes for og tiltak som rettes mot å begrense konsekvensene av den volden barn utsettes for. Eventuelle positive og negative effekter av volds-screening av barn bør også gjennomføres.

Det bør gjennomføres forskning som kartlegger langtidskonsekvenser av barns volds-utsatthet. Det er viktig å få mer kunnskap om hvilke mekanismer som bidrar til positiv versus negativ langsiktig utvikling.

11.2 Veien videre – praksisfeltet

Psykisk vold og emosjonell omsorgssvikt har stor betydning for utvikling av helseplager, og må tas med i vurderingen av livsbelastninger og årsak til plager.

Vold og overgrep påvirker også fysisk helse, og bør kartlegges ved utredning og oppfølging av en rekke somatiske tilstander.

Barn og ungdom er ofte utsatt for ulike typer av vold og overgrep samtidig. Dersom en får kjennskap til at et barn har blitt utsatt for en type vold eller overgrep, må det avklares om hun/han har vært utsatt for andre typer i tillegg.

Barn og ungdom som har opplevd vold og overgrep har økt risiko for å oppleve slike hendelser i fremtiden. Dette betyr at det er viktig med langsiktig oppfølging, og at oppfølgingen tar høyde for dette slik at denne risikoen kan reduseres.

Skyld og skam synes å ha stor betydning for utviklingen av psykiske problemer, og reduksjon av dette bør inngå i terapi og annen oppfølging. Mye tyder også på at voldsutsatte barn har dårlig sosial støtte og ofte føler seg ensomme. Sosial støtte er en svært viktig faktor for psykisk helse generelt, og kanskje spesielt for voldsutsatte barn.

11.3 Veien videre – forebygging

Mange barn blir utsatt i ung alder, og alderstilpasset informasjon om vold og overgrep bør bli gitt regelmessig til barn fra førskole alder og til videregående skole er avsluttet.

Det er mye som tyder på at vold og seksuelle overgrep er knyttet til hemmelighold, stigmatisering, forakt, skam og skyld, og at dette bidrar til utvikling av psykiske problemer. «Avskamming» kan derfor være en langsiktig helsefremmende strategi. Det kan handle

både om holdningsskapende arbeid rettet mot å fjerne tabuer, arbeid for å plassere ansvar for vold hos voldsutøver, og styrking av voldsutsattes rettigheter.

Denne studien viser at volds- og overgrepsutsatt ungdom i liten grad bruker akutte helsetjenester, politi og rettsapparat. Det må være et mål for samfunnet å tilby et hjelpeapparat som når frem til utsatte, og er til nytte for det de utsatte strever med

Gjøre hjelpeapparat og rettsvesen mer tilgjengelige, helhetlige og langsiktige for å forhindre at ofre blir utsatt for ny vold senere i livet.

Vedlegg 1

Informasjonsbrev

Nasjonalt kunnskapssenter

om vold og traumatisk stress u/s

Postadr.: Pb 181 Nydalen,
N-0409 Oslo
Besøksadr.: Gullhaugveien 1-3, Oslo
Tlf.: +47 22 59 55 00
e-post: postmottak@nkvt.no

Org.nr. 986 304 096

Invitasjon til å delta i forskningsprosjekt

Vi inviterer deg til å delta i en stor, nasjonal undersøkelse av personlig trygghet og livskvalitet i Norge. Du er blant 2000 ungdommer i alderen 16 – 17 år som er tilfeldig trukket ut til å delta. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) står bak undersøkelsen, og det er Justisdepartementet som har bedt oss om å gjennomføre studien. NKVTS er et forskningssenter tilknyttet Universitetet i Oslo.

Hensikten med undersøkelsen er å få kunnskap om ungdommers opplevelse av trygghet, helse og livskvalitet. Vi vil kartlegge hvor mange som bekymrer seg for vold eller overfall, og hvor mange som har erfaringer med vold, trakassering, trusler, tap, og andre alvorlige hendelser. Undersøkelsen vil gi verdifull kunnskap om omfanget av slike hendelser i Norge, og hvordan hendelsene virker inn på helse og livskvalitet. Enkelte spørsmål er ganske direkte. Det er nødvendig å spørre så direkte for å få mest mulig nøyaktig informasjon. Resultatene av undersøkelsen vil brukes av myndighetene til planlegging av forebyggende arbeid, og inngår også i Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

Jo flere som svarer, desto større tiltro kan vi ha til resultatene. Hver deltaker er like viktig, uansett om de har god eller dårlig helse, eller om de har hatt opplevelser med vold eller ikke.

Du vil om kort tid bli ringt opp av en intervjuer fra Ipsos MMI, som er de som gjennomfører undersøkelsen for oss. Intervjuet vil normalt ta 15-20 minutter. Dersom intervjueren ringer på et tidspunkt som passer dårlig, kan dere avtale et nytt tidspunkt.

Det er frivillig å delta. Når du blir ringt opp, vil du bli spurt om du ønsker å være med i studien. Dersom du ikke ønsker å bli kontaktet, kan du på forhånd reservere deg ved å sende en epost til operations.centre@ipso.com eller ringe Tlf:22954600. Du kan trekke deg fra studien i løpet av intervjuet eller etter at intervjuet er gjennomført. Alle innsamlede opplysninger blir da slettet. De som har behov for å snakke med noen etter intervjuet vil få tilbud om dette under samtalen. Hvis det i intervjuet kommer frem at noen for tiden utsettes for vold fra noen i familien vil de bli kontaktet for videre oppfølging og hjelp.

Undersøkelsen er godkjent av Regional etisk komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk. Intervjuerne og forskerne har taushetsplikt, og ingen vil senere se hva akkurat du har svart, for svarene dine blir ikke oppbevart sammen med navnet ditt.

Mer informasjon om undersøkelsen finner du på baksiden av dette brevet eller på www.nkvt.no.

Vi håper du vil hjelpe oss ved å delta i denne undersøkelsen!

Med vennlig hilsen

Inger Elise Birkeland
Direktør NKVTS

www.nkvt.no

Utdypende opplysninger om undersøkelsen

Om temaet

Undersøkelsen er en del av Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner og Justis- og beredskapsdepartementet har gitt NKVTS i oppdrag å gjennomføre den.

De som deltar blir intervjuet over telefon om utsatthet for vold og overgrep i barndommen og som ungdom, eller de fyller ut et tilsvarende spørreskjema over Internett. Også andre belastende hendelser blir tatt opp, samt psykisk helse, bruk av helse- og støttetjenester og eventuell kontakt med politi og rettsvesen for dem som har vært utsatt for vold eller overgrep.

Om utvalget

Respondentene trekkes tilfeldig fra Folkeregisteret. Navn og adresse kobles deretter med telefonnummer. Vi kontakter de som er trukket ut inntil vi har intervjuet 2000 personer i alderen 16-17 år – like mange av hvert kjønn. Enkelte som har mottatt dette brevet vil oppleve at de ikke blir oppringt. Det kan skyldes at vi ikke har fått riktig telefonnummer eller andre praktiske årsaker. For de som ikke svarer vil vi ikke oppbevare andre opplysninger enn alder, kjønn, sivilstatus og bosted, dette for å få et best mulig bilde av frafallet .

Om innhold i intervjuet

Intervjuet vil ta opp følgende temaer:

- Bakgrunnsopplysninger om den som blir intervjuet (kjønn, alder, utdanning mv.)

- Utsatthet for vold og overgrep og andre belastninger i løpet av livet

- Andre belastende hendelser

- Psykisk helse: - Posttraumatiske stressreaksjoner - Angst og depresjon

For de som har opplevd vold, seksuelle overgrep eller andre belastende hendelser spør vi også om:

- Bruk av helsetjenester i forbindelse med de belastende hendelsene

- Kontakt med politi og strafferettsapparat

- Følelsesmessige og sosiale reaksjoner

Om nytten av studien

Den enkelte deltager vil ikke ha direkte nytte av undersøkelsen. Den viktigste grunnen til at du skal delta er at du gir et bidrag som kan hjelpe andre i fremtiden. Tidligere studier har vist at folk stort sett synes det går greit å få spørsmål om vold og overgrep, og flertallet av deltakere i slike studier opplever at det er positivt å delta.

Undersøkelsen vil si noe om hvor mange ungdommer som er utsatt for vold og andre alvorlige hendelser.

Resultatene vil brukes av Justisdepartementet. I dag har vi begrenset med kunnskap om hvor mange som er utsatt for vold og overgrep. Denne undersøkelsen vil derfor være viktige når myndighetene skal legge strategier for å forebygge og behandle vold.

Om bruk av resultatene

Resultatene fra undersøkelsen vil brukes for å legge til rette for forebygging av vold og seksuelle overgrep i fremtiden. Oppdatert informasjon om omfang og helsekonsekvenser av vold og overgrep kan komme framtidige utsatte til gode for eksempel ved at helsemessige- sosiale- og rettslige hjelpetilbud blir bedre tilpasset. Per i dag vet vi svært lite om dem som har vært utsatt for vold og overgrep, men som ikke har fortalt om det til helsepersonell eller politi/rettsystem, og mer kunnskap om dem vil være viktig for å møte og ivareta dem på en god måte i fremtiden.

Om konfidensialitet og behandling av personopplysninger

NKVTS mottar navn og adresser til dem som er trukket fra Folkeregisteret. Deretter finner vi telefonnummer til de fleste i telefonselskapenes nummerregister. Navnet ditt og adressen din, som er hentet fra Folkeregisteret, vil kun bli brukt for å komme i kontakt med deg, og blir oppbevart atskilt fra opplysningene fra studien. Når vi ringer deg for intervju, registreres et tilfeldig løpenummer som din identifikasjon, og ditt navn og adresse vil ikke oppbevares sammen med svarene du gir. Intervjuerne og alle andre som arbeider med studien har taushetsplikt. Forskerne vil ikke ha tilgang til navn eller annen personidentifiserbar informasjon. Når resultatene offentliggjøres vil ingen enkeltpersoner kunne gjenkjennes.

Vedlegg 2:

Spørreskjema

NKVTS - VOLD I NÆRE RELASJONER 16-17 ÅR

Prosjekt	1302521001
Skjemanummer	

1 Starttid total Starttidspunkt	3 Dato Dato
2 Intervjuernr. Registreres automatisk	4 SMSid SMS id
5 Kommunenr. Kommune nr	
6 <u>Ved fasttelefon:</u> God dag, det er. . . ., jeg ringer fra Ipsos MMI. Kan jeg få snakke med <u>Ved mobiltelefon:</u> God dag, det er. . . ., jeg ringer fra Ipsos MMI. Snakker jeg med Ikke gå videre før rette vedkommende er i telefonen. Vi gjennomfører for tiden en stor undersøkelse om personlig trygghet og livskvalitet blant ungdom i Norge. Undersøkelsen utføres for Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress på oppdrag fra Justisdepartementet, og vi vil blant annet spørre om utsatthet for vold. For å få best mulige resultater er det viktig at flest mulig svarer på spørsmålene, uansett hva man har opplevd eller hvor trygg man føler seg. Dine svar er viktige, så vi håper du vil ta deg tid til å svare. Hvis det i intervjuet kommer frem at noen for tiden utsettes for vold fra noen i familien vil de bli kontaktet for videre oppfølging og hjelp Undersøkelsen tar ca. 15 minutter. Svarene dine behandles konfidensielt og ingen resultater av undersøkelsen vil kunne knyttes til enkeltpersoner. Noen av spørsmålene i undersøkelsen er ganske direkte, vi ønsker derfor at du besvarer undersøkelsen uten at andre personer kan høre hva du sier. Har du anledning til å gjøre det nå? Hvis det ikke passer, eller du trenger mer tid for å bestemme deg for om du vil delta eller ikke, kan vi godt ringe deg tilbake på et annet tidspunkt. <u>Hvis ønsker å svare nå:</u> Du kan når som helst stoppe intervjuet og kan også be om at svarene dine blir strøket. <u>Hvis annet tidspunkt:</u> Hvis ikke nå, avtal annet tidspunkt – foreslå mulige tidspunkt (dagtid, kveldstid, klokkeslett) Noter og gjenta tidspunkt for avtale i QTS. <u>Hvis ønsker ikke å svare:</u> Kunne du tenke deg å besvare undersøkelsen elektronisk? I så fall kan jeg sende deg en link til undersøkelsen og du kan besvare den når det passer. Dine svar vil selvfølgelig fremdeles bli behandlet konfidensielt, og resultatene vil ikke bli koblet til din e-postadresse.	
Ta intervju nå ☐ 1 Ta intervju på annet tidspunkt ☐ 2 Vil besvare på web (⇒ 224) ☐ 3	

7 Utvalgsliste	
Fasttelefon	☐ 1
Mobiltelefon	☐ 2

8 Kjønn	
Registrer	
Mann	☐ 1
Kvinne	☐ 2

9 Hva er din alder?	
Noter antall år	

10 Alder * 10	
Alder ganger 10	

11 Hva er det du gjør for tiden, går du på skole, jobber du eller gjør du noe annet?	
LES EVT. OPP:	
Skoleelev/student	☐ 1
Jobber	☐ 2
Trygdet/ uførepensjon	☐ 4
I militæret	☐ 5
Annet (arbeidsløs/ hjemmевærende etc.)	☐ 6
Ikke les opp	Vil
ikke svare	☐ 7

12 Hvordan synes du at du har det for tiden, er du	
....	
Les opp	
Meget fornøyd	☐ 1
Ganske fornøyd	☐ 2
Hverken fornøyd eller misfornøyd	☐ 3
Litt misfornøyd	☐ 4
Meget misfornøyd	☐ 5
Ikke les opp	
Vet ikke/vil ikke svare	☐ 6

13	Nå kommer noen spørsmål som handler om bekymring for vold og fysiske angrep fra andre mennesker.
Har du den siste tiden vært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når du går ute alene på stedet der du bor?	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 3
14	Har du – i løpet av det siste året – vært urolig for å bli utsatt for vold i forbindelse med arbeidet ditt eller skolen din?
☆	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 3
15	Har det - i løpet av det siste året - hendt at du har avstått fra noen aktivitet, for eksempel å gå tur, gå på kino eller å møte noen, fordi du har vært urolig for å bli utsatt for overfall?
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke	☐ 3
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 4

16 Nå kommer noen spørsmål om hva du selv har opplevd i din egen BARNDOM. Det vil si frem til nå.	
I din barndom, var det sjelden eller ofte slik at...?	
Les opp skala	
	Aldri Sjelden Noen ganger Ofte Veldig ofte eller alltid Ikke les
	Ønsker ikke å svare
Du hadde nok å spise	1 2 3 4 5 6
Du hadde for lite å spise	1 2 3 4 5 6
Du visste at det var noen som kunne ta vare på deg og beskytte deg ..	1 2 3 4 5 6
Du måtte gå med skitne klær	1 2 3 4 5 6
Det var noen i familien din som fikk deg til å føle at du betydde noe for dem	1 2 3 4 5 6
Du følte deg elsket	1 2 3 4 5 6

17 Opplevde du at en av foreldrene dine eller andre voksne hjemme hadde psykiske problemer?	
Ja	1
Nei	2
Vet ikke/ønsker ikke å svare	3

18 Skjedde det at foreldre eller foresatte gjentatte ganger gjorde narr av deg, ydmyket deg, ignorerte deg eller fortalte deg at du ikke fikk til noe ting?	
Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: Ignorerte kan bety «overså deg fullstendig» eller «brydde seg ikke om hva du sa eller mente eller gjorde»	
Ja	1
Nei	2
Vet ikke	3

19 Skjedde det at en av foreldrene dine eller andre foresatte ...?	
Les opp	
Lugget eller kløp deg	1.
Ristet eller dyttet deg voldsomt	2.
Slo deg med flat hånd	3.
Slo deg med knyttneven eller hard gjenstand	4.
Sparket deg	5.
Banket deg opp	6.
Angrep deg fysisk på andre måter	7.
Ikke les opp	
Ingen av disse	(⇒ 35) 8.
Vet ikke/ønsker ikke å svare	(⇒ 35) 9.

20 Du har nå fortalt at det hendte at foreldre eller foresatte svar fra 19.A	
Har (noe av) dette skjedd mer enn én gang, altså ved mer enn ett tidspunkt?	
Kun én gang	1
Minst én av hendelsene har skjedd mer enn én gang	2

Hvis én hendelse:	
21 Omtrent hvor gammel var du da det skjedde?	
Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5	
Vet ikke = ubesvart	
Oppgi alder	1
Hvis flere hendelser:	
22 Omtrent hvor gammel var du første gang det skjedde?	
Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5	
Vet ikke = ubesvart	
Oppgi alder	1

23 Omtrent hvor gammel var du siste gang det skjedde?
 Noter middelerverdi - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5
 Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder 1

SKJEDD FLERE GANGER:

24 Var det samme person som gjorde dette begge/alle gangene?
 Samme person 1
 Mer enn en person 2

25 Var det en mann eller kvinne som utførte dette?
 Mann 1
 Kvinne 2
 Både mann og kvinne 3
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 4
 Til alle som har opplevd

Nå kommer noen spørsmål om det som skjedde. Ikke alle spørsmålene vil passe for alle. Det er likevel viktige at jeg kan stille alle spørsmålene.

Hvis én eller flere hendelser

26 Var du noen gang redd for at du kom til å bli alvorlig skadet eller drept mens dette skjedde?
 Ja 1
 Nei 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 3
 Hvis én hendelse

27 Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av denne hendelsen?
 Ja 1
 Nei (⇒ 30) 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare (⇒ 30) 3
 Hvis flere hendelser:

28 Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av noen av disse hendelsene?
 Ja, en gang 1
 Ja, flere ganger 2
 Nei (⇒ 30) 3
 Vet ikke/ønsker ikke å svare (⇒ 30) 4

29 Hva slags skader fikk du?
 Noter alle skader som nevnes

Skrammer eller blåmerke 1.
 Blått øye 2.
 Sår eller kutt 3.
 Indre skader eller brudd 4.
 Ødelagte tenner 5.
 Andre fysiske skader 6.
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 7.

30 Var du til medisinsk undersøkelse eller behandling i forbindelse med det som skjedde?
 Ja 1
 Nei 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 3

31 Tror du at den som undersøkte deg var klar over hva du hadde vært utsatt for?
 Ja 1
 Nei 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 3

32 Har du noen gang snakket med helsepersonell om denne/disse hendelsen(e) eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av dette?
 Ja 1
 Nei 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 3
 Hvis én hendelse

33 Har du noen gang snakket om denne hendelsen med noen andre?
 Ja 1
 Nei 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 3
 Hvis flere hendelser:

34 Har du noen gang snakket om disse hendelsene med noen andre?
 Ja om noe av det 1
 Ja om alt 2
 Nei 3
 Vet ikke/ønsker ikke å svare 4

35 Så eller hørte du noen gang at en av dine foreldre eller foresatte ...?

Les opp

Slo den andre med flat hånd ☐ 1,
 Slo den andre med knyttneven eller hard gjenstand ☐ 2,
 Sparket den andre ☐ 3,
 Tok kvelertak på den andre ☐ 4,
 Angrep den andre fysisk på annen måte ☐ 5,
 Ikke les
 Nei, ingen av disse ☐ 6,
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 7.

36 Visste du at noe av dette foregikk mellom foreldrene dine, uten at du så eller hørte det direkte?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

37 Vi vil nå stille deg noen spørsmål om seksuelle handlinger som kan skje i barndommen. Noen ganger kan barn bli lurt, belønnet eller truet til seksuelle handlinger som de ikke forstår eller ikke er i stand til å stoppe.

Før du fylte 13 år: hadde noen som var minst 5 år eldre enn deg noen form for seksuell kontakt med deg?

Ja ☐ 1
 Nei (⇒ 56) ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare (⇒ 56) ☐ 3

38 Involverte dette forsøk på eller gjennomført...?

Les opp

	Ja	Nei	Ønsker ikke å svare
Inntrenging i skjedden	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Oralsex	☐	☐	☐
Analsex	☐	☐	☐

Hvis ikke inntrenging i skjedden, oralsex eller analsex

39 Involverte dette at de befalte kjønnsorganene dine eller fikk deg til å beføle sine kjønnsorganer?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

40 Skjedde det en eller flere ganger?

1 gang ☐ 1
 Flere ganger ☐ 2
 Hvis én gang:

41 Omtrent hvor gammel var du da det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Alder ,

Hvis flere ganger:

42 Omtrent hvor mange ganger tror du at det skjedde før du fylte 13 år?

2-3 ganger ☐ 1
 4-10 ganger ☐ 2
 Mer enn 10 ganger ☐ 3

Hvis flere ganger:

43 Omtrent hvor gammel var du første gang det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder ,

+

Hvis flere ganger:

44 Omtrent hvor gammel var du siste gang det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

☆

Oppgi alder

Hvis flere ganger:

45 Var det samme person som gjorde dette begge/alle gangene?

☆

Samme person ☐ 1

Mer enn en person ☐ 2

46 Var det en mann eller kvinne som utførte dette?

☆

Mann ☐ 1

Kvinne ☐ 2

Både mann og kvinne ☐ 3

Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 4

+

Til alle som har opplevd:

47 Hva var ditt forhold til denne/disse personen(e) da det skjedde?

Ektefelle, samboer, partner ☐ 01.

Tidligere ektefelle, samboer, partner ☐ 02.

Kjæreste ☐ 03.

Tidligere kjæreste ☐ 04.

Far, stefar, fosterfar ☐ 05.

Mor, stemor, fostermor, fostermor ☐ 06.

Fars kjæreste ☐ 07.

Mors kjæreste ☐ 08.

Bror, stebor, adoptivbror ☐ 09.

Søster, stesøster etc ☐ 10.

Bestemor ☐ 11.

Bestefar ☐ 12.

Andre voksne slektninger ☐ 13.

Egne barn ☐ 14.

Stebarn ☐ 15.

Andre slektninger som er barn ☐ 16.

Venner ☐ 17.

Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk, ☐ 18.

Trener ☐ 19.

Lærer, annet skolepersonale ☐ 20.

Elever, andre kjente barn/ungdom ☐ 21.

Lege, psykolog, helsepersonale ☐ 22.

Religiøs leder, for eksempel prest, imam ☐ 23.

Sosialarbeider ☐ 24.

Nabo ☐ 25.

Bekjente ☐ 26.

Kollega ☐ 27.

Leder ☐ 28.

Kunde, klient, pasient ☐ 29.

Andre, ukjente voksne ☐ 30.

Andre, ukjente barn ☐ 31.

Usikker ☐ 32.

Ønsker ikke å svare ☐ 33.

48 Var du noen gang redd for at du kom til å bli alvorlig skadet eller drept?

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 3

49 Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av denne/disse hendelsen(e)?

Ja ☐ 1

Nei (⇒ 51) ☐ 2

Vet ikke/ ønsker ikke å svare (⇒ 51) ☐ 3

50	Hva slags skader fikk du?
Skrammer eller blåmerke	☐ 01.
Blått øye	☐ 02.
Sår eller kutt	☐ 03.
Indre skader eller brudd	☐ 04.
Ødelagte tenner	☐ 05.
Genitale skader (skader på kjønnsorganer)	☐ 06.
Kjønns sykdom	☐ 07.
Uønsket graviditet	☐ 08.
Andre fysiske skader	☐ 09.
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 10.
51	Var du til medisinsk undersøkelse eller behandling i forbindelse med det som skjedde?
Instruks til intervjuer: Du kan eksemplifisere med: «Besøke legen», «dra på legevakt». Skal bare gjøres hvis respondenten spør eller det er åpenbart at respondenten ikke forstår.	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 3
52	Tror du at den som undersøkte deg var klar over hva du hadde vært utsatt for?
☆	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/husker ikke	☐ 3
53	Har du noen gang snakket med helsepersonell om denne hendelsen eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av denne hendelsen?
Har du noen gang snakket med helsepersonell om noen av disse hendelsene eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av noen av dem?	
Instruks til intervjuer: Du kan eksemplifisere med: Lege, tannlege, sykepleier, psykolog. Skal bare gjøres hvis respondenten spør eller det er åpenbart at respondenten ikke forstår.	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 3
Hvis én hendelse:	
54	Har du noen gang snakket om denne hendelsen med noen andre?
☆	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 3

Hvis flere hendelser:

55	Har du noen gang snakket om disse hendelsene med noen andre?
☆	
Ja om noe av det	☐ 1
Ja om alt	☐ 2
Nei	☐ 3
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 4

56	De neste spørsmålene handler om uønskede seksuelle hendelser som du kan ha opplevd på noe tidspunkt i livet, enten som barn eller ungdom. Personer som utfører slike handlinger kan være en fremmed, men kan også være en man kjenner godt. Spørsmålene er ganske direkte. Det er fordi det gir best informasjon. Hvis det er noen spørsmål du ikke vil svare på, kan du si ifra, så kan vi gå videre til neste spørsmål
-----------	---

Har noen noen gang tvunget deg til å ha samleie ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg eller noen som står deg nær?

Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 3

57	Har noen – mann eller kvinne – noen gang tvunget deg til å ha oralsex ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg eller noen som står deg nær?
-----------	--

Instruks til intervjuer: Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: Oralsex betyr «munnssex»

Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 3

58	Har noen – mann eller kvinne – noen gang tvunget deg til å ha analsex ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg eller noen som står deg nær?
-----------	--

Instruks til intervjuer: Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: Analsex betyr «sex i endetarmen»

Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 3

59 Har noen – mann eller kvinne – mot din vilje noen gang puttet fingre eller objekter inn i din vagina eller anus ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg?

Har noen – mann eller kvinne – mot din vilje noen gang puttet fingre eller objekter inn i anus ved å bruke fysisk makt eller ved å true med å skade deg?

Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: Vagina er det kvinnelige kjønnsorganet, anus er «endetarmsåpningen»

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

Hvis ja i Q13, Q14, Q15 eller Q16.

60 Nå har vi stilt noen spørsmål om tvang til seksuelle handlinger. Nå kommer noen oppfølgingsspørsmål.

Skjedde dette én eller flere ganger?

1 gang ☐ 1
 Flere ganger ☐ 2
 Hvis en gang:

61 Omtrent hvor gammel var du da det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder ,

62 De hendelsene som du nå har fortalt om:

Var dette del av samme hendelse eller var det ulike hendelser som har skjedd på ulike tidspunkt?

Del av samme hendelse ☐ 1
 Ulike hendelser på ulike tidspunkt ☐ 2
 Hvis mer enn en HENDELSE:

63 Hvor mange ganger til sammen har dette skjedd deg i løpet av livet?

2-3 ganger ☐ 1
 4-10 ganger ☐ 2
 Mer enn 10 ganger ☐ 3

64 Omtrent hvor gammel var du første gang det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder ,

65 Omtrent hvor gammel var du siste gang det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder ,

Hvis mer enn én gang:

66 Var det samme person eller personer som gjorde dette begge/alle gangene?

Samme person ☐ 1
 Mer enn en person ☐ 2
 Hvis én eller flere ganger:

67 Var det en mann eller kvinne som utførte dette?

Mann ☐ 1
 Kvinne ☐ 2
 Både mann og kvinne ☐ 3
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 4

68 Hva var ditt forhold til disse personene?

Ektefelle, samboer, partner	☐ 01.
Tidligere ektefelle, samboer, partner	☐ 02.
Kjæreste	☐ 03.
Tidligere kjæreste	☐ 04.
Far, stefar, fosterfar	☐ 05.
Mor, stemor, fostermor	☐ 06.
Fars kjæreste	☐ 07.
Mors kjæreste	☐ 08.
Bror, stebror, adoptivbror	☐ 09.
Søster, stesøster etc	☐ 10.
Bestemor	☐ 11.
Bestefar	☐ 12.
Andre voksne slektninger	☐ 13.
Egne barn	☐ 14.
Stebarn	☐ 15.
Andre slektninger som er barn	☐ 16.
Venner	☐ 17.
Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk,	☐ 18.
Trener	☐ 19.
Lærer, annet skolepersonale	☐ 20.
Elever, andre kjente barn/ungdom	☐ 21.
Lege, psykolog, helsepersonale	☐ 22.
Religiøs leder, for eksempel prest, imam	☐ 23.
Sosialarbeider	☐ 24.
Nabo	☐ 25.
Bekjente	☐ 26.
Kollega	☐ 27.
Leder	☐ 28.
Kunde, klient, pasient	☐ 29.
Andre, ukjente voksne	☐ 30.
Andre, ukjente barn	☐ 31.
Usikker	☐ 32.
Ønsker ikke å svare	☐ 33.

Hvis én gang eller utført flere ganger av samme person:

69 Hva var ditt forhold til denne personen?

Ektefelle, samboer, partner	☐ 01.
Tidligere ektefelle, samboer, partner	☐ 02.
Kjæreste	☐ 03.
Tidligere kjæreste	☐ 04.
Far, stefar, fosterfar	☐ 05.
Mor, stemor, fostermor	☐ 06.
Fars kjæreste	☐ 07.
Mors kjæreste	☐ 08.
Bror, stebror, adoptivbror	☐ 09.
Søster, stesøster etc	☐ 10.
Bestemor	☐ 11.
Bestefar	☐ 12.
Andre voksne slektninger	☐ 13.
Egne barn	☐ 14.
Stebarn	☐ 15.
Andre slektninger som er barn	☐ 16.
Venner	☐ 17.
Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk,	☐ 18.
Trener	☐ 19.
Lærer, annet skolepersonale	☐ 20.
Elever, andre kjente barn/ungdom	☐ 21.
Lege, psykolog, helsepersonale	☐ 22.
Religiøs leder, for eksempel prest, imam	☐ 23.
Sosialarbeider	☐ 24.
Nabo	☐ 25.
Bekjente	☐ 26.
Kollega	☐ 27.
Leder	☐ 28.
Kunde, klient, pasient	☐ 29.
Andre, ukjente voksne	☐ 30.
Andre, ukjente barn	☐ 31.
Usikker	☐ 32.
Ønsker ikke å svare	☐ 33.

Til alle som har opplevd:

70 Var du noen gang redd for at du kom til å bli alvorlig skadet eller drept?

Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 3

+

Hvis én gang:

71 Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av denne hendelsen?

Ja ☐ 1
 Nei (⇒ 74) ☐ 2
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare (⇒ 74) ☐ 3

Hvis flere ganger:

72 Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av noen av disse hendelsene?

Ja, en gang ☐ 1
 Ja, flere ganger ☐ 2
 Nei (⇒ 74) ☐ 3
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare (⇒ 74) ☐ 4

Hvis fysiske skader:

73 Hva slags skader fikk du?

Noter alle skader som nevnes

Skrammer eller blåmerke ☐ 01,
 Blått øye ☐ 02,
 Sår eller kutt ☐ 03,
 Indre skader eller brudd ☐ 04,
 Ødelagte tenner ☐ 05,
 Genitale skader (skader på kjønnsorganer) ☐ 06,
 Kjønnssykdom ☐ 07,
 Uønsket graviditet ☐ 08,
 Andre fysiske skader ☐ 09,
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 10.

74 Var du til medisinsk undersøkelse eller behandling i løpet av de første dagene eller ukene etter at det skjedde?

Instruks til intervjuer: Du kan eksemplifisere med: «Besøke legen», «dra på legevakt». Skal bare gjøres hvis respondenten spør eller det er åpenbart at respondenten ikke forstår.

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 3

Hvis mottatt medisinsk behandling:

75 Var den som undersøkte deg klar over hva du hadde vært utsatt for?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/husker ikke ☐ 3

+

Hvis én hendelse:

76 Har du noen gang snakket med helsepersonell om denne hendelsen eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av denne hendelsen?

Instruks til intervjuer: Du kan eksemplifisere med: Lege, tannlege, sykepleier, psykolog. Skal bare gjøres hvis respondenten spør eller det er åpenbart at respondenten ikke forstår.

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 3

Hvis flere hendelser:

77 Har du noen gang snakket med helsepersonell om noen av disse hendelsene eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av disse hendelsene?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 3

Hvis én hendelse:

78 Har du noen gang snakket om denne hendelsen med noen andre?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 3

Hvis flere hendelser:

79 Har du noen gang snakket om disse hendelsene med noen andre?

Ja om noe av det ☐ 1
 Ja om alt ☐ 2
 Nei ☐ 3
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 4

80 I tillegg til det du allerede har fortalt meg om:

Har du noen gang opplevd uønsket seksuell kontakt mens du var så beruset at du ikke kunne samtykke eller ikke kunne stoppe det som skjedde?

Instruks til intervjuere: Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: «Samtykke» betyr «gi tillatelse til», «si deg enig i»

Registreres ikke dersom dette er samme hendelse som tidligere

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

81 Involverte dette inntrenging i skjeden, oralsex eller analsex?

Involverte dette oralsex eller analsex?

Instruks til intervjuere: Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: Oralsex betyr «munnsex». Analsex betyr «sex i endetarmen»

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

82 I tillegg til det du allerede har fortalt meg om:

Har noen – mann eller kvinne – noen gang berørt eller befølt kjønnsorganene dine eller fått deg til å berøre deres kjønnsorganer ved å bruke makt eller ved å true med å skade deg?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

83 I tillegg til det du allerede har fortalt meg om:

Har du noen gang opplevd å bli presset til seksuelle handlinger?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

84 Involverte dette inntrenging i skjeden, oralsex eller analsex?

Involverte dette oralsex eller analsex?

Instruks til intervjuere: Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: Oralsex betyr «munnsex». Analsex betyr «sex i endetarmen»

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

85 Har du opplevd andre former for seksuelle krenkelser eller overgrep enn de jeg har spurt om til nå?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 3

Hvis opplevd noe i Q18, Q19, Q20 eller Q22

86 Du sa du hadde vært utsatt for seksuelle krenkelser eller overgrep.

Har dette skjedd en eller flere ganger?

1 gang ☐ 1
 Flere ganger ☐ 2

SKJEDD ÉN GANG:

87 Omtrent hvor gammel var du da det skjedde?

Noter middelverdi - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder , 1

SKJEDD FLERE GANGER:

88 De hendelsene som du nå har fortalt om:

Var dette del av samme hendelse eller var det ulike hendelser som har skjedd på ulike tidspunkt?

Del av samme hendelse ☐ 1
 Ulike hendelser på ulike tidspunkt ☐ 2

SKJEDD FLERE GANGER, OG MER ENN EN HENDELSE:

89 Mer enn en hendelse:

Hvor mange ganger til sammen har dette skjedd deg i løpet av livet?

2-3 ganger ☐ 1
 4-10 ganger ☐ 2
 Mer enn 10 ganger ☐ 3

SKJEDD FLERE GANGER:

90 Omtrent hvor gammel var du første gang det skjedde?

Noter middelverdi - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder , 1

SKJEDD FLERE GANGER:

91 Omtrent hvor gammel var du siste gang det skjedde?

Noter middelverdi - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

Oppgi alder , 1

SKJEDD FLERE GANGER:

92 Var det samme person som gjorde dette begge/alle gangene?

Samme person ☐ 1
 Mer enn en person ☐ 2

93 Var det en mann eller kvinne som utførte dette?	
☆	
Mann	☐ 1
Kvinne	☐ 2
Både mann og kvinne	☐ 3
Vet ikke/ønsker ikke å svare	☐ 4
94 Hva var ditt forhold til disse personene?	
☆	
Ektefelle, samboer, partner	☐ 01,
Tidligere ektefelle, samboer, partner	☐ 02,
Kjæreste	☐ 03,
Tidligere kjæreste	☐ 04,
Far, stefar, fosterfar	☐ 05,
Mor, stemor, fostermor	☐ 06,
Fars kjæreste	☐ 07,
Mors kjæreste	☐ 08,
Bror, stebror, adoptivbror	☐ 09,
Søster, stesøster etc	☐ 10,
Bestemor	☐ 11,
Bestefar	☐ 12,
Andre voksne slektninger	☐ 13,
Egne barn	☐ 14,
Stebarn	☐ 15,
Andre slektninger som er barn	☐ 16,
Venner	☐ 17,
Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk,	☐ 18,
Trener	☐ 19,
Lærer, annet skolepersonale	☐ 20,
Elever, andre kjente barn/ungdom	☐ 21,
Lege, psykolog, helsepersonale	☐ 22,
Religiøs leder, for eksempel prest, imam	☐ 23,
Sosialarbeider	☐ 24,
Nabo	☐ 25,
Bekjente	☐ 26,
Kollega	☐ 27,
Leder	☐ 28,
Kunde, klient, pasient	☐ 29,
Andre, ukjente voksne	☐ 30,
Andre, ukjente barn	☐ 31,
Usikker	☐ 32,
Ønsker ikke å svare	☐ 33,

SKJEDD ÉN GANG ELLER SKJEDD FLERE GANGER MED SAMME PERSON :	
95 Hva var ditt forhold til denne/disse personene?	
☆	
Ektefelle, samboer, partner	☐ 01,
Tidligere ektefelle, samboer, partner	☐ 02,
Kjæreste	☐ 03,
Tidligere kjæreste	☐ 04,
Far, stefar, fosterfar	☐ 05,
Mor, stemor, fostermor	☐ 06,
Fars kjæreste	☐ 07,
Mors kjæreste	☐ 08,
Bror, stebror, adoptivbror	☐ 09,
Søster, stesøster etc	☐ 10,
Bestemor	☐ 11,
Bestefar	☐ 12,
Andre voksne slektninger	☐ 13,
Egne barn	☐ 14,
Stebarn	☐ 15,
Andre slektninger som er barn	☐ 16,
Venner	☐ 17,
Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk,	☐ 18,
Trener	☐ 19,
Lærer, annet skolepersonale	☐ 20,
Elever, andre kjente barn/ungdom	☐ 21,
Lege, psykolog, helsepersonale	☐ 22,
Religiøs leder, for eksempel prest, imam	☐ 23,
Sosialarbeider	☐ 24,
Nabo	☐ 25,
Bekjente	☐ 26,
Kollega	☐ 27,
Leder	☐ 28,
Kunde, klient, pasient	☐ 29,
Andre, ukjente voksne	☐ 30,
Andre, ukjente barn	☐ 31,
Usikker	☐ 32,
Ønsker ikke å svare	☐ 33,
SKJEDD ÉN GANG	
96 Har du noen gang snakket om denne hendelsen med noen andre?	
☆	
Ja	☐ 1
Nei	☐ 2
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐ 3

SKJEDD FLERE GANGER:

97 Har du noen gang snakket om disse hendelsene med noen andre?

- Ja om noe av det ☐ 1
 Ja om alt ☐ 2
 Nei ☐ 3
 Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 4

98 De neste spørsmålene handler om fysiske angrep fra andre mennesker. Se bort fra utilsiktede angrep, for eksempel i forbindelse med lek eller sport.

Har du, i løpet av det siste året - altså de 12 siste månedene - opplevd at noen har...

Les opp

	Ja	Nei	Ønsker ikke å oppgi
Slått deg med flat hånd	☐ 1	☐ 2	☐ 3
Lugget deg	☐	☐	☐
Klort deg	☐	☐	☐
Kløpet deg hardt	☐	☐	☐

99 Fysiske angrep - hjelpeboks

- slo deg med flat hånd ☐ 1,
 lugget deg ☐ 2,
 klorte deg ☐ 3,
 kløp deg hardt ☐ 4.

100 Hvor mange ganger de siste 12 måneder har du opplevd at noen har ...?

	1 gang	2 ganger	3-4 ganger	5 ganger eller mer	Vet ikke/ husker ikke
slått deg med flat hånd	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
lugget deg	☐	☐	☐	☐	☐
klort deg	☐	☐	☐	☐	☐
kløpet deg hardt	☐	☐	☐	☐	☐

101 Var det en mann eller en kvinne som gjorde følgende?

	Mann	Kvinne	Både mann og kvinne	Vet ikke/ husker ikke
slo deg med flat hånd	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
lugget deg	☐	☐	☐	☐
klorte deg	☐	☐	☐	☐
kløp deg hardt	☐	☐	☐	☐

102 De hendelsene som du nå har fortalt om:

Var dette del av samme hendelse eller var det ulike hendelser som har skjedd på ulike tidspunkt?

- Del av samme hendelse ☐ 1
 Ulike hendelser på ulike tidspunkt ☐ 2

103 Hva var ditt forhold til den (de) som svar fra 99.A ?

- Ektefelle, samboer, partner ☐ 01,
 Tidligere ektefelle, samboer, partner ☐ 02,
 Kjæreste ☐ 03,
 Tidligere kjæreste ☐ 04,
 Far, stefar, fosterfar ☐ 05,
 Mor, stemor, fostermor ☐ 06,
 Fars kjæreste ☐ 07,
 Mors kjæreste ☐ 08,
 Bror, stebor, adoptivbror ☐ 09,
 Søster, stesøster etc ☐ 10,
 Bestemor ☐ 11,
 Bestefar ☐ 12,
 Andre voksne slektninger ☐ 13,
 Egne barn ☐ 14,
 Stebarn ☐ 15,
 Andre slektninger som er barn ☐ 16,
 Venner ☐ 17,
 Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk, ☐ 18,
 Trener ☐ 19,
 Lærer, annet skolepersonale ☐ 20,
 Elever, andre kjente barn/ungdom ☐ 21,
 Lege, psykolog, helsepersonale ☐ 22,
 Religiøs leder, for eksempel prest, imam ☐ 23,
 Sosialarbeider ☐ 24,
 Nabo ☐ 25,
 Bekjente ☐ 26,
 Kollega ☐ 27,
 Leder ☐ 28,
 Kunde, klient, pasient ☐ 29,
 Andre, ukjente voksne ☐ 30,
 Andre, ukjente barn ☐ 31,
 Usikker ☐ 32,
 Ønsker ikke å svare ☐ 33.

104 Forekom dette samtidig med noe du har opplevd som vi allerede har snakket om?

- Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke/ husker ikke ☐ 3

105

Har du, NOEN GANG opplevd at en KJÆRESTE eller TIDLIGERE KJÆRESTE har kløpet, klørt, lugget eller slått deg med flat hånd?

Ja

Nei

Vet ikke/ ønsker ikke å svare

☐ 1
☐ 2
☐ 3

106

Hvor mange ganger til sammen har dette skjedd deg i løpet av livet?

1 gang

2 ganger

3-4 ganger

5 ganger eller mer

Vet ikke/ ønsker ikke å svare

☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4
☐ 5

Hvis én gang

107

Omtrent hvor gammel var du da det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

1

2

Oppgi alder

Hvis mer enn én gang

108

Hvor gammel var du første gang det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

1

2

Oppgi alder

109

Hvor gammel var du siste gang det skjedde?

Noter middelvei - f.eks. hvis svar 4-5 år, noter 4,5

Vet ikke = ubesvart

1

2

Oppgi alder

SKJEDD FLERE GANGER:

110

Var det samme person som gjorde dette begge/alle gangene?

Samme person

Mer enn en person

☐ 1
☐ 2

111

Var det en mann eller kvinne som utførte dette?

Mann

Kvinne

Både mann og kvinne

Vet ikke/ønsker ikke å svare

☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4

112

Har du noen gang snakket med noen om dette?

Ja

Nei

Vet ikke/ ønsker ikke å svare

☐ 1
☐ 2
☐ 3

113

Har du noen gang opplevd at noen har angrepet deg fysisk på følgende måter?

Les opp

Ja

Nei

Vet ikke/ ønsker ikke å svare

Slått deg med knyttneven eller hard gjenstand

Sparket deg

Tatt kvelertak på deg

Banket deg opp

Truet deg med våpen

Angrepet deg fysisk på andre måter

1

2

3

☐
☐
☐

☐
☐
☐

☐
☐
☐

☐
☐
☐

☐
☐
☐

☐
☐
☐

114

Fysiske angrep 2 - hjelpeboks

slo deg med knyttneven eller hard gjenstand

sparket deg

tok kvelertak på deg

banket deg opp

truet deg med våpen

angrep deg fysisk på andre måter

☐ 1,
☐ 2,
☐ 3,
☐ 4,
☐ 5,
☐ 6.

20©15 MI Pro

014

137

115 Hvor mange ganger har du opplevd at noen har ...?					
	1 gang	2 ganger	3-4 ganger	5 ganger eller mer	Vet ikke/ husker ikke
Slått deg med knyttneven eller hard gjenstand	☐	☐	☐	☐	☐
Sparket deg ..	☐	☐	☐	☐	☐
Tatt kvelertak på deg	☐	☐	☐	☐	☐
Banket deg opp	☐	☐	☐	☐	☐
Truet deg med våpen	☐	☐	☐	☐	☐
Angrepet deg fysisk på andre måter	☐	☐	☐	☐	☐
Hvis én gang:					

116 Hvor gammel var du da du ble...?					
Les opp					
Vet ikke = ubesvart					
Slått med knyttneven eller hard gjenstand					
Sparket					
Tatt kvelertak på					
Banket opp					
Truet med våpen					
Angrepet fysisk på andre måter					
Hvis flere ganger:					

117 Hvor gammel var du FØRSTE gang du ble...?					
Les opp					
Vet ikke = ubesvart					
Slått med knyttneven eller hard gjenstand					
Sparket					
Tatt kvelertak på					
Banket opp					
Truet med våpen					
Angrepet fysisk på andre måter					

118 Hvor gammel var du SISTE GANG du ble...?					
Les opp					
Vet ikke = ubesvart					
Slått med knyttneven eller hard gjenstand					
Sparket					
Tatt kvelertak på					
Banket opp					
Truet med våpen					
Angrepet fysisk på andre måter					

119 Var det en mann eller kvinne som ...?					
Les opp					
	Mann	Kvinne	Både mann og kvinne	Vet ikke/ ønsker ikke å svare	
Slo med knyttneven eller hard gjenstand ...	☐	☐	☐	☐	1
Sparket deg	☐	☐	☐	☐	2
Tok kvelertak på deg ..	☐	☐	☐	☐	3
Banket deg opp	☐	☐	☐	☐	4
Truet deg med våpen ..	☐	☐	☐	☐	5
Angrep deg fysisk på andre måter	☐	☐	☐	☐	6

120	Hva var ditt forhold til den (de) som svar fra 114.A ?	☆
Ektefelle, samboer, partner	☐ 01.	
Tidligere ektefelle, samboer, partner	☐ 02.	
Kjæreste	☐ 03.	
Tidligere kjæreste	☐ 04.	
Far, stefar, fosterfar	☐ 05.	
Mor, stemor, fostermor	☐ 06.	
Fars kjæreste	☐ 07.	
Mors kjæreste	☐ 08.	
Bror, stebror, adoptivbror	☐ 09.	
Søster, stesøster etc	☐ 10.	
Bestemor	☐ 11.	
Bestefar	☐ 12.	
Andre voksne slektninger	☐ 13.	
Egne barn	☐ 14.	
Stebarn	☐ 15.	
Andre slektninger som er barn	☐ 16.	
Venner	☐ 17.	
Voksen leder i ungdomsaktivitet, for eksempel ungdomsklubb, kor, sjakk,	☐ 18.	
Trener	☐ 19.	
Lærer, annet skolepersonale	☐ 20.	
Elever, andre kjente barn/ungdom	☐ 21.	
Lege, psykolog, helsepersonale	☐ 22.	
Religiøs leder, for eksempel prest, imam	☐ 23.	
Sosialarbeider	☐ 24.	
Nabo	☐ 25.	
Bekjente	☐ 26.	
Kollega	☐ 27.	
Leder	☐ 28.	
Kunde, klient, pasient	☐ 29.	
Andre, ukjente voksne	☐ 30.	
Andre, ukjente barn	☐ 31.	
Usikker	☐ 32.	
Ønsker ikke å svare	☐ 33.	

TIL ALLE SOM HAR OPPLEVD VOLD I SPM: Q26:

121	Var du noen gang redd for at du kom til å bli alvorlig skadet eller drept mens dette skjedde?	☆
Ja	☐ 1	
Nei	☐ 2	
Vet ikke/ønsker ikke å oppgi	☐ 3	

HVIS FLERE HENDELSER:

122	Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av noen av disse hendelsene?	☆
Ja, en gang	☐ 1	
Ja, flere ganger	☐ 2	
Nei	☐ 3	
Vet ikke/ønsker ikke å oppgi	☐ 4	

HVIS EN HENDELSE TOTALT: 123 Fikk du fysiske skader, enten små eller alvorlige, som følge av denne hendelsen? ☆ Ja ☐ 1 Nei (⇒ 125) ☐ 2 Vet ikke/ønsker ikke å oppgi (⇒ 125) ☐ 3 TIL ALLE SOM FIKK SKADER: 124 Hva slags skader fikk du? ☆ Skrammer eller blåmerke ☐ 1, Blått øye ☐ 2, Sår eller kutt ☐ 3, Indre skader eller brudd ☐ 4, Ødelagte tenner ☐ 5, Andre fysiske skader ☐ 6, Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 7. 125 Var du til medisinsk undersøkelse eller behandling i løpet av de første dagene eller ukene etter at det skjedde? ☆ Instruks til intervjuer: Du kan eksemplifisere med: «Besøke legen», «dra på legevakst». Skal bare gjøres hvis respondenten spør eller det er åpenbart at respondenten ikke forstår. Ja ☐ 1 Nei ☐ 2 Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 3 Hvis ja på forrige spørsmål: 126 Var den som undersøkte deg klar over hva du hadde vært utsatt for? ☆ Ja ☐ 1 Nei ☐ 2 Vet ikke/husker ikke ☐ 3	Hvis en hendelse: 127 Har du noen gang snakket med helsepersonell om denne hendelsen eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av denne hendelsen? ☆ Instruks til intervjuer: Du kan eksemplifisere med: Lege, tannlege, sykepleier, psykolog. Skal bare gjøres hvis respondenten spør eller det er åpenbart at respondenten ikke forstår. Ja ☐ 1 Nei ☐ 2 Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 3 128 Har du noen gang snakket om denne hendelsen med noen andre? ☆ Ja ☐ 1 Nei ☐ 2 Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 3 Hvis flere hendelser: 129 Har du noen gang snakket med helsepersonell om noen av disse hendelsene eller om helseproblemer eller bekymringer du kan ha hatt som følge av disse hendelsene? ☆ Ja ☐ 1 Nei ☐ 2 Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 3 130 Har du noen gang snakket om disse hendelsene med noen andre? ☆ Ja om noe av det ☐ 1 Ja om alt ☐ 2 Nei ☐ 3 Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 4
--	--

Nå kommer noen spørsmål om noen andre typer hendelser som man kan ha opplevd når som helst i livet.

131	Jeg vil nå stille deg noen spørsmål om uønsket kontakt eller trakasserende atferd du kan ha opplevd. Inkluder hendelser som involverte fremmede, bekjente, venner, slektninger, og også kjæreste og tidligere kjæreste.			
Hvis du nå ser bort fra telefonselgere, meningsmålere og andre som har en grunn til å ta kontakt med deg : Har noen – mann eller kvinne – NOEN GANG skremt deg, bekymret deg, irritert deg eller gjort deg sint ved å... Les opp				
	Ja	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare	
	1	2	3	
Følge etter deg eller spionere på deg?	☐	☐	☐	1
Sendte deg uønskede brev, e-poster, eller andre skriftlige beskjeder?	☐	☐	☐	2
Ta kontakt med deg på telefon, legge igjen beskjeder på svareren din, eller sende deg tekstmeldinger uten at du ønsker det?	☐	☐	☐	3
Stå utenfor hjemmet ditt, skolen din, eller jobben din?	☐	☐	☐	4
132	Har du noen gang opplevd at en kjæreste eller partner...?			
Les opp				
	Ja	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare	
	1	2	3	
Kontrollerte hva du brukte tiden på	☐	☐	☐	1
Krevde at du hele tiden måtte gjøre rede for hvor du hadde vært	☐	☐	☐	2
Var sjalu eller mistenksom overfor vennene dine	☐	☐	☐	3
133	Andre belastende hendelser			
	Ja	Nei	Ønsker ikke å svare	
	1	2	3	
Har du noen gang hatt en livstruende sykdom?	☐	☐	☐	1
Har du noen gang vært utsatt for en livstruende ulykke?	☐	☐	☐	2
Har et nært familiemedlem, en partner eller en svært nær venn dødd som et resultat av ulykke, drap eller selvmord?	☐	☐	☐	3
Har du noen gang vært til stede da en annen person ble drept? Alvorlig skadet? Utsatt for seksuelt eller fysisk overgrep?	☐	☐	☐	4
Har du noen gang vært i en annen situasjon der du ble alvorlig skadet, eller der det var fare for livet ditt (f.eks. deltatt i krigshandlinger eller bodd i en krigssone)?	☐	☐	☐	5
Har du noen gang vært i en annen situasjon som var svært skremmende eller dypt rystende, eller i en situasjon der du følte deg svært hjelpeløs, som du ikke har nevnt tidligere?	☐	☐	☐	6

134 Nå følger noen spørsmål om problemer og plager som man kan ha etter alvorlige hendelser.						
Kan du si hvor mye du har vært berørt av hvert av de følgende problemene i løpet av den siste måneden						
	Ikke i det hele tatt	Litt	Noe	Ganske mye	Veldig mye	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
Gjentatte, ubehagelige minner, tanker eller bilder om en alvorlig hendelse du har opplevd	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
Intenst psykisk ubehag når noe minnet deg om en alvorlig hendelse du har opplevd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det å ha unngått aktiviteter eller situasjoner, fordi de minnet deg om en alvorlig hendelse du har opplevd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Følelsen av å være fjern fra eller fremmed for andre mennesker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Følt deg irritabel eller hatt sinneutbrudd ..	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hatt vanskeligheter med å konsentrere deg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
135 Hendelser						
Registreres automatisk						
Vold i familien						☐ 1.
Seksuelle overgrep						☐ 2.
Fysisk vold						☐ 3.
Andre belastende hendelser						☐ 4.
-						☐ 5.

+
+

Hvis én hendelse:

136 Du har nå fortalt meg om en hendelse du har opplevd, vi skal nå stille noen spørsmål om reaksjoner man kan ha etter slike hendelser.

Les opp

INFO TIL INTERVJUER: I.O. har opplevd **sva fra 135.A**

	Nei	Ja, litt	Ja, mye	Vet ikke/ ønsker ikke å svare	
	1	2	3	4	
Har du bekymret deg over hva andre mennesker kan tenke om deg etter det som skjedde?	☐	☐	☐	☐	1
Har du forsøkt å skjule det som skjedde, eller noe av det?	☐	☐	☐	☐	2
Har du opplevd at andre har trukket seg vekk fra deg etter det som skjedde?	☐	☐	☐	☐	3
Har du skammet deg over noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐	4
Har du sett ned på deg selv etter det som skjedde?	☐	☐	☐	☐	5
Har du bebreidet deg selv for noe av det som skjedde?					
Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: «Bebreidet» kan bety «klandre deg selv», «legge skylden på deg selv»	☐	☐	☐	☐	6
Har du opplevd at noen andre har klandret deg for noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐	7
Har du hatt plagsomme tanker om noe du kunne ha gjort annerledes for å hindre at det skjedde?	☐	☐	☐	☐	8
Har du hatt plagsomme tanker om at du skulle ha gjort noe annerledes da det skjedde? ..	☐	☐	☐	☐	9
Har du følt at du gjorde noe galt?	☐	☐	☐	☐	10
Har du hatt skyldfølelse for noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐	11

Hvis flere hendelser:

137 Du har fortalt meg om noen hendelser du har opplevd. Vi skal nå stille noen spørsmål om reaksjoner man kan ha etter slike hendelser. Ta utgangspunkt i den hendelsen du synes var den verste...

Les opp

INFO TIL INTERVJUER: I.O. har opplevd svar fra 135.A

	Nei	Ja, litt	Ja, mye	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
Har du bekymret deg over hva andre mennesker kan tenke om deg etter det som skjedde?	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
Har du forsøkt å skjule det som skjedde, eller noe av det?	☐	☐	☐	☐
Har du opplevd at andre har trukket seg vekk fra deg etter det som skjedde?	☐	☐	☐	☐
Har du skammet deg over noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐
Har du sett ned på deg selv etter det som skjedde?	☐	☐	☐	☐
Hvis respondenter nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: «Bebreidet» kan bety «klandre deg selv», «legge skylden på deg selv»				
Har du bebreidet deg selv for noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐
Har du opplevd at noen andre har klandret deg for noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐
Har du hatt plagsomme tanker om noe du kunne ha gjort annerledes for å hindre at det skjedde?	☐	☐	☐	☐
Har du hatt plagsomme tanker om at du skulle ha gjort noe annerledes da det skjedde? ..	☐	☐	☐	☐
Har du følt at du gjorde noe galt?	☐	☐	☐	☐
Har du hatt skyldfølelse for noe av det som skjedde?	☐	☐	☐	☐

138 Nå følger noen spørsmål om hvordan du har det nå for tiden

Hvordan er helsen din nå? Vil du si den er...

Les opp

Dårlig ☐ 1

Ikke helt god ☐ 2

God ☐ 3

Svært god ☐ 4

Ikke les

Vet ikke/ønsker ikke å svare ☐ 5

139 Nå følger noen spørsmål om bruk av alkohol.

Har du drukket alkohol i løpet av det siste året?

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 3

140 Omtrent hvor mange ganger har du drukket alkohol i løpet av det siste året (siste 12 mnd)?

☆

Ingen ganger ☐ 1

1-4 ganger ☐ 2

5-10 ganger ☐ 3

Omtrent 1 g. i mnd. ☐ 4

2-3 ggr i måneden ☐ 5

1-2 ggr i uka ☐ 6

Oftere ☐ 7

Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 8

141 Omtrent hvor mange ganger har du vært beruset / tydelig beruset / full i løpet av det siste året (siste 12 mnd)?

☆

Ingen ganger ☐ 1

1-4 ganger ☐ 2

5-10 ganger ☐ 3

Omtrent 1 g. i mnd. ☐ 4

2-3 ggr i måneden ☐ 5

1-2 ggr i uka ☐ 6

Oftere ☐ 7

Vet ikke/ønsker ikke å oppgi ☐ 8

Hvis utsatt for vold i familien eller seksuelle overgrep før fylte 13 år.

142 Du har fortalt meg om ubehagelige ting du opplevde i barndommen. Meldte du dette til politiet?

INFO TIL INTERVJUER:
I.O. har opplevd: **svar fra 19.A svar fra 37.A**

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Ikke aktuelt å anmelde (⇒ 155) ☐ 5

Hvis nei i Q38A

143 Kan du si noe om hva som var grunnen til at du ikke anmeldte hendelsen?

Hjelp eventuelt til

☆

Det var for bagatellmessig, ikke verd å anmelde .. ☐ 01.

Det var en familiesak, ikke noen politisak ☐ 02.

Du mente de ikke kunne hjelpe noe særlig ☐ 03.

Du fryktet de ikke ville tro på deg ☐ 04.

Du trodde ikke de ville være særlig imøtekommende ☐ 05.

Politiet anbefalte meg å ikke anmelde ☐ 06.

Du liker ikke/er redd politiet ☐ 07.

Du var redd det bare ville føre til mer vold/overgrep ☐ 08.

Du orker ikke flere ydmykelser ☐ 09.

Du ville ikke at det skulle bli rettsak ☐ 10.

Det hadde andre årsaker ☐ 11.

Ikke les opp

Husker ikke ☐ 12.

Vil ikke svare ☐ 13.

144 Var det noen andre som anmeldte?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis nei i Q40A:

145 Fikk politiet kjennskap til det på annen måte?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q38A, Q40A eller Q41A:

146 Ble saken etterforsket?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q38A:

147 På en skala fra 1 – 5 hvor 1 er veldig misfornøyd og 5 er veldig fornøyd – hvor fornøyd er du med kontakten med politiet i denne saken?

☆

1 - Veldig misfornøyd ☐ 1

2 ☐ 2

3 ☐ 3

4 ☐ 4

5 - Veldig fornøyd ☐ 5

Vet ikke ☐ 6

Vil ikke svare ☐ 7

+

Hvis ja i Q42A:

148 Kom saken for retten? ☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q44A:

149 På en skala fra 1 – 5 hvor 1 er veldig misfornøyd og 5 er veldig fornøyd – hvor fornøyd er du med måten du ble behandlet på i retten? ☆

1 - Veldig misfornøyd ☐ 1

2 ☐ 2

3 ☐ 3

4 ☐ 4

5 - Veldig fornøyd ☐ 5

Vet ikke ☐ 6

Vil ikke svare ☐ 7

150 Ble noen eller de som hadde begått volden dømt? ☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q46A:

151 Har du mottatt noen erstatning fra den som begikk volden? ☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis nei i Q47A:

152 Har du søkt voldsoffererstatning? ☆

Instuks til intervjuer: Dette er en statlig erstatningsordning der ofre for vold kan kreve erstatning for fysiske og psykiske skader.

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

+

Hvis ja i Q48A:

153 Har du fått innvilget erstatning? ☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

154 TIL INTERVJUER - REGISTRER UTEN Å SPØRRE

Gjaldt anmeldelsen nære relasjoner?

Med nære relasjoner menes partner/tidligere partner, (ste-)foreldre, (ste-)søsken, (ste-)barn, eller besteforeldre.

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Usikker ☐ 3

Hvis utsatt for seksuelle overgrep:

155 Du har fortalt meg om ubehagelige seksuelle hendelser du har opplevd etter fylte 13 år. Meldte du dette til politiet? ☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Ikke aktuelt å anmelde (⇒ 168) ☐ 5

Hvis nei i Q38B:

156 Kan du si noe om hva som var grunnen til at du ikke anmeldte hendelsen? ☆

Hjelp eventuelt til

Det var for bagatelmessig, ikke verd å anmelde .. ☐ 01,

Det var en familiesak, ikke noen politisak ☐ 02,

Du mente de ikke kunne hjelpe noe særlig ☐ 03,

Du fryktet de ikke ville tro på deg ☐ 04,

Du trodde ikke de ville være særlig imøtekommende ☐ 05,

Politiet anbefalte meg å ikke anmelde ☐ 06,

Du liker ikke/er redd politiet ☐ 07,

Du var redd det bare ville føre til mer vold/overgrep ☐ 08,

Du orker ikke flere ydmykelser ☐ 09,

Du ville ikke at det skulle bli rettsak ☐ 10,

Det hadde andre årsaker ☐ 11,

Ikke les opp

Husker ikke ☐ 12,

Vil ikke svare ☐ 13.

+

+

157

Var det noen andre som anmeldte?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis nei i Q40B:

158

Fikk politiet kjennskap til det på annen måte?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q38B, Q40B eller Q41B:

159

Ble saken etterforsket?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q38B:

160

På en skala fra 1 – 5 hvor 1 er veldig misfornøyd og 5 er veldig fornøyd – hvor fornøyd er du med kontakten med politiet i denne saken?

☆

1 - Veldig misfornøyd ☐ 1

2 ☐ 2

3 ☐ 3

4 ☐ 4

5 - Veldig fornøyd ☐ 5

Vet ikke ☐ 6

Vil ikke svare ☐ 7

Hvis ja i Q42B:

161

Kom saken for retten?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q44B:

162

På en skala fra 1 – 5 hvor 1 er veldig misfornøyd og 5 er veldig fornøyd – hvor fornøyd er du med måten du ble behandlet på i retten?

☆

1 - Veldig misfornøyd ☐ 1

2 ☐ 2

3 ☐ 3

4 ☐ 4

5 - Veldig fornøyd ☐ 5

Vet ikke ☐ 6

Vil ikke svare ☐ 7

163

Ble den eller de som hadde begått overgrepet dømt?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q46B:

164

Har du mottatt noen erstatning fra den som begikk overgrepet?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis nei i Q47B:

165

Har du søkt voldsoffererstatning?

Instuks til intervjuer: Dette er en statlig erstatningsordning der ofre for vold kan kreve erstatning for fysiske og psykiske skader.

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q48B:

166

Har du fått innvilget erstatning?

☆

Ja ☐ 1

Nei ☐ 2

Vet ikke ☐ 3

Vil ikke svare ☐ 4

167 TIL INTERVJUER - REGISTRER UTEN Å SPØRRE

Gjaldt anmeldelsen nære relasjoner?

Med nære relasjoner menes partner/tidligere partner, (ste-)foreldre,(ste-)søsken, (ste-)barn, eller besteforeldre.

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Usikker ☐ 3

Hvis utsatt for fysisk vold.

168 Du har fortalt meg at du har blitt angrepet fysisk. Meldte du dette til politiet?

INFO TIL INTERVJUER:
 I.O. har opplevd: **svar fra 114.A**

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke ☐ 3
 Vil ikke svare ☐ 4
 Ikke aktuelt å anmelde (⇒ 181) ☐ 5

Hvis nei i Q38C

169 Kan du si noe om hva som var grunnen til at du ikke anmeldte hendelsen?

Hjelp eventuelt til

Det var for bagatellmessig, ikke verd å anmelde .. ☐ 01,
 Det var en familiesak, ikke noen politisak ☐ 02,
 Du mente de ikke kunne hjelpe noe særlig ☐ 03,
 Du fryktet de ikke ville tro på deg ☐ 04,
 Du trodde ikke de ville være særlig imøtekommende ☐ 05,
 Politiet anbefalte meg å ikke anmelde ☐ 06,
 Du liker ikke/er redd politiet ☐ 07,
 Du var redd det bare ville føre til mer vold/overgrep ☐ 08,
 Du orker ikke flere ydmykelser ☐ 09,
 Du ville ikke at det skulle bli rettsak ☐ 10,
 Det hadde andre årsaker ☐ 11,
 Ikke les opp ☐ 12,
 Husker ikke ☐ 12,
 Vil ikke svare ☐ 13.

170 Var det noen andre som anmeldte?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke ☐ 3
 Vil ikke svare ☐ 4

Hvis nei i Q40C:

171 Fikk politiet kjennskap til det på annen måte?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke ☐ 3
 Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q38C, Q40C eller Q41C:

172 Ble saken etterforsket?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke ☐ 3
 Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q38C:

173 På en skala fra 1 – 5 hvor 1 er veldig misfornøyd og 5 er veldig fornøyd – hvor fornøyd er du med kontakten med politiet i denne saken?

1 - Veldig misfornøyd ☐ 1
 2 ☐ 2
 3 ☐ 3
 4 ☐ 4
 5 - Veldig fornøyd ☐ 5
 Vet ikke ☐ 6
 Vil ikke svare ☐ 7

Hvis ja i Q42C:

174 Kom saken for retten?

Ja ☐ 1
 Nei ☐ 2
 Vet ikke ☐ 3
 Vil ikke svare ☐ 4

Hvis ja i Q44C:

175 På en skala fra 1 – 5 hvor 1 er veldig misfornøyd og 5 er veldig fornøyd – hvor fornøyd er du med måten du ble behandlet på i retten?

1 - Veldig misfornøyd ☐ 1
 2 ☐ 2
 3 ☐ 3
 4 ☐ 4
 5 - Veldig fornøyd ☐ 5
 Vet ikke ☐ 6
 Vil ikke svare ☐ 7

176

Ble den eller de som hadde begått volden dømt?

☆

Ja

Nei

Vet ikke

Vil ikke svare

1

2

3

4

Hvis ja i Q46C:

177

Har du mottatt noen erstatning fra den som begikk volden?

☆

Ja

Nei

Vet ikke

Vil ikke svare

1

2

3

4

Hvis ja i Q47C:

178

Har du søkt voldsoffererstatning?

Instruks til intervjuer: Dette er en statlig erstatningsordning der ofre for vold kan kreve erstatning for fysiske og psykiske skader.

☆

Ja

Nei

Vet ikke

Vil ikke svare

1

2

3

4

Hvis ja i Q48C:

179

Har du fått innvilget erstatning?

☆

Ja

Nei

Vet ikke

Vil ikke svare

1

2

3

4

180

TIL INTERVJUER - REGISTRER UTEN Å SPØRRE

Gjaldt anmeldelsen nære relasjoner?

Med nære relasjoner menes partner/tidligere partner, (ste-)foreldre,(ste-)søsken, (ste-) barn, eller besteforeldre.

☆

Ja

Nei

Usikker

1

2

3

Hvis noen hendelser i Q34_X

181

Har du som følge av hendelsene du har vært utsatt for noen gang vært i kontakt med:

Gjelder hendelser som har vært omtalt i intervjuet.

Les opp

☆

Redd Barna

Barneombudet

PPT

Skolehelsetjenesten

Krisesenter

Krisetelefon

Instruks til intervjuer: Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: For eksempel Alarmtelefonen for barn og unge, Landsdekkende telefon for Incest og seksuelt misbrukte, Røde Kors hjelpetelefon for barn og unge

Sosialkontor

Familievernkontor

Advokat

Politiet

Fastlege

Legevakt

Tannlege

Helsestasjon

Psykolog/psykiater

Barnevern

01.

02.

03.

04.

05.

06.

07.

08.

09.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

Noter:

Noter:

Noter:

Ingen av disse

Vet ikke/ ønsker ikke å svare

20.

21.

20©15 MI Pro

026

149

182 Les spørsmålsteksten under etterfulgt av "Er det ...". Les deretter skala.		Aldri	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Veldig ofte eller alltid	Ønsker ikke å svare
		1	2	3	4	5	6
Når du har behov for å snakke, hvor ofte er noen villig til å lytte til deg?		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan du snakke om dine tanker og følelser?		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viser folk deg sympati og støtte?							
Hvis respondenten nøler, spør, eller generelt har vansker med å forstå hva du sier: «Sympati» kan bety «medfølelse» eller «forståelse»?							
Er det noen som kan gi deg praktisk hjelp?		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har du noen gang følt deg sviktet av folk som du regnet med ville støtte deg?		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hender det at du føler deg ensom?		☐	☐	☐	☐	☐	☐
183 Kan du si hvor mye du har opplevd av de følgende plagene den siste uken:							
Har du vært: ikke plaget, litt plaget, ganske mye plaget, eller veldig mye plaget?							
Les opp							
		Ikke plaget	Litt plaget	Ganske mye plaget	Veldig mye plaget	Vet ikke/ ønsker ikke å svare	
		1	2	3	4	5	
Plutselig frykt uten grunn		☐	☐	☐	☐	☐	
Føler deg redd eller engstelig		☐	☐	☐	☐	☐	
Matthet eller svimmelhet		☐	☐	☐	☐	☐	
Føler deg anspent eller oppjaget		☐	☐	☐	☐	☐	
Lett for å klandre deg selv		☐	☐	☐	☐	☐	
Søvnproblemer		☐	☐	☐	☐	☐	
Nedtrykt, tungsindig		☐	☐	☐	☐	☐	
Følelse av å være unyttig, lite verd		☐	☐	☐	☐	☐	
Følelse av at alt er et slit		☐	☐	☐	☐	☐	
Følelse av håpløshet mht. framtida		☐	☐	☐	☐	☐	
185 Hvem bor du sammen med nå?							
Sammen med begge foreldrene mine	☐	01					
Bare mor (mor bor alene/er eneforsørger)	☐	02					
Bare far (far bor alene/er eneforsørger)	☐	03					
Bor omtrent like mye hos mor og far	☐	04					
Mor og hennes nye samboer eller ektefelle	☐	05					
Far og hans nye samboer eller ektefelle	☐	06					
Fosterhjem / fosterforeldre	☐	07					
Andre slektninger	☐	08					
Ingen (bor alene)	☐	09					
Bor i bofellesskap / deler leilighet eller hybel med andre	☐	10					
Sammen med samboeren / ektefellen min	☐	11					
Annet, f.eks. familiehem, institusjon	☐	12					
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐	13					
186 Er du norsk eller utenlandsk statsborger?							
Norsk	☐	1					
Utenlandsk	☐	2					
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐	3					
Til alle							
187 I hvilket land ble du født?							
Norge	☐	1					
Resten av Norden	☐	2					
Europa unntatt Tyrkia	☐	3					
Afrika	☐	4					
Asia med Tyrkia	☐	5					
Nord-Amerika	☐	6					
Sør- og Mellom-Amerika	☐	7					
Oseania	☐	8					
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	☐	9					

Hvis ikke født i Norge

188 Hvor lenge har du bodd i Norge?

- ☆
- 0-2 år ☐ 1
- 3-5 år ☐ 2
- 6-10 år ☐ 3
- 11-20 år ☐ 4
- Mer enn 20 år ☐ 5
- Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 6

189 I hvilket land ble moren din født?

- Norge ☐ 1
- Resten av Norden ☐ 2
- Europa unntatt Tyrkia ☐ 3
- Afrika ☐ 4
- Asia med Tyrkia ☐ 5
- Nord-Amerika ☐ 6
- Sør- og Mellom-Amerika ☐ 7
- Oseania ☐ 8
- Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 9

190 I hvilket land ble faren din født?

- Norge ☐ 1
- Resten av Norden ☐ 2
- Europa unntatt Tyrkia ☐ 3
- Afrika ☐ 4
- Asia med Tyrkia ☐ 5
- Nord-Amerika ☐ 6
- Sør- og Mellom-Amerika ☐ 7
- Oseania ☐ 8
- Vet ikke/ ønsker ikke å svare ☐ 9

191 Hvor god råd synes du at familien din har i forhold til folk flest?

Les opp

- Bedre råd ☐ 1
- Omtrent som folk flest ☐ 2
- Dårligere råd ☐ 3
- Ikke les opp
- Vet ikke ☐ 4
- Vil ikke svare ☐ 5

192 Går du på skole nå?

- Ja ☐ 1
- Nei ☐ 2
- Vil ikke svare ☐ 3

193 Er du ...?

Les opp

- ☆
- I lære ☐ 1
- I jobb ☐ 2
- På arbeidsmarkedstiltak ☐ 3
- Arbeidsløs ☐ 4

194 Hva er høyeste fullførte utdanning til den av dine foreldre som har lengst utdanning?

- Universitet/høgskole mer enn 4 år ☐ 1
- Universitet/høgskole inntil 4 år ☐ 2
- Allmennfaglig studieretning / studieforberedende opplæring på videregående skole ☐ 3
- Yrkesskole/ Yrkesfaglig studieretning/ yrkesfaglig opplæring på videregående skole ☐ 4
- Grunnskole ☐ 5
- Ingen fullført utdanning ☐ 6
- Vet ikke ☐ 7
- Vil ikke svare ☐ 8

195 Stemmer det at ditt postnummer er ...

Noter postnr.

196 Vi vil gjerne ha anledning til å gjennomføre tilleggsundersøkelser med noen av de som har deltatt i denne undersøkelsen. Er du villig til at vi kontakter deg igjen senere for et nytt intervju?

Hvis respondenten nøler: Vi ber ikke nå om ditt samtykke til å være med neste gang, bare om din tillatelse til å ta kontakt med deg igjen og spørre deg om du ønsker å være med.

- Ja ☐ 1
- Nei ☐ 2

197 Antal år siden

År

198 Antal år siden

År

199 Antal år siden

År

200 Antal år siden

År

201 Antal år siden

År

202	Antal år siden		1
203	Antal år siden		1
204	Antal år siden		1
205	Antal år siden		1
206	Antal år siden		1
207	Antal år siden		1
208	Antal år siden		1
209	Antal år siden		1
210	Antal år siden		1
211	Antal år siden		1
212	Antal år siden		1
213	Antal år siden		1
214	Antal år siden		1
215	Antall år siden		1

216	Du har fortalt meg at du har vært utsatt for svar fra 135.Å Er det noe som du opplever fremdeles?		
☆			
Ja			☐ 1
Nei			☐ 2
Vil ikke oppgi			☐ 3
217	For å sikre at du får den oppfølgingen og hjelpen som du trenger kommer du en av de nærmeste dagene til å bli ringt opp av en som arbeider på barnehuset. Hun kommer til å snakke videre med deg for å avklare om de kan gå videre for å hjelpe deg.		
☆			
Merk av her.			☐ 1
218	Les dette hvis magesfølelsen tilsier at i.o. bør følges opp. For å sikre at alle får den oppfølgingen og hjelpen som de trenger vil vi tilby deg å bli ringt opp av en som arbeider på barnehuset. Hun kommer til å snakke videre med deg for å avklare om de kan gå videre for å hjelpe deg.		
☆			
Merk av her hvis i.o. skal følges opp			☐ 1
Ikke aktuelt			☐ 2
219	Da er intervjuet snart fullført. Jeg vil gjerne få takke deg for at du har deltatt, og stille deg et par avsluttende spørsmål.		
☆			
Hvordan synes du det var å svare på denne undersøkelsen – var det greit eller var noen spørsmål følelsesmessig belastende?			
Greit			☐ 1
Noen spørsmål var belastende			☐ 2
Ønsker ikke å svare			☐ 3
220	Er det slik at du har behov for å snakke med noen om dette?		
☆			
Ja			☐ 1
Nei			☐ 2
221	Synes du at du har noen å snakke med om dette, eller ønsker du en oppfølgingssamtale?		
☆			
Ja, ønsker oppfølgingssamtale			☐ 1
Nei, ønsker ikke oppfølgingssamtale			☐ 2
Vil ikke svare			☐ 3

222 Denne undersøkelsen har tilknyttet støtte fra helsepersonell. De som ønsker det, kan få en times samtale med en psykolog. Har du behov for det? Ja ☐ 1 Nei Hvis nei, les opp: Det er det oppfølgingstilbudet som er i denne studien. Du har anledning til å be om en oppfølgingssamtale senere, hvis du vil. Da kan du bruke den mailadressen som står i det brevet du fikk, men da må du huske å gjøre det innen en uke. ☐ 2	223 Vi kan gi ditt navn og telefonnummer til en psykolog som ikke har noe med undersøkelsen å gjøre. Psykologen vil ringe deg i løpet av en uke, og kan tilby en times samtale på telefon. Da trenger jeg at du gir meg tillatelse til å gi ditt navn og telefonnummer til en av våre helsepersonell. Tillater ☐ 1 Tillater ikke Hvis "tillater ikke, les opp: Det er det oppfølgingstilbudet som er i denne studien. Du har anledning til å be om en oppfølgingssamtale senere, hvis du vil. Da kan du bruke den mailadressen som står i det brevet du fikk, men da må du huske å gjøre det innen en uke. ☐ 2 Som avslutning på intervjuet: Hvis du ønsker mer informasjon om undersøkelsen kan du gå inn på senterets websider nkvts.no Dersom du senere ønsker å trekke deg fra undersøkelsen finner du også informasjon om hvordan du går frem på nkvts.no. Eller du kan ta kontakt med IPSOS MMI. Du kan da også kreve at data om deg som ikke allerede er benyttet i analyser blir slettet. Hvis respondenten nøler: Tilby telefonnummer eller mailadresse til NKVTS og/eller IPSOS MMI Tusen takk for hjelpen!
Hvis I.O. ønsker å besvare skjemaet på web 224 Da vil jeg gjerne få notere e-postadressen din, slik at vi kan sende deg undersøkelsen på web. VÆR NØYAKTIG. SPØR TILBAKE OM USIKKER. BRUK FONETIKK OM NØDVENDIG (S for Sierra eller F for Ferrari...?) Noter e-postadresse (bekreftes!): ☆ Noter e-postadresse: _____ Vennligst bekreft e-post adresse: Bekreft e-post: _____	
225 Hva er navnet ditt? Noter fornavn ☆ Navn Vi sender deg undersøkelsen på web i løpet av et par dager. —	

226 Sluttid totalt Sluttidspunkt	227 Tidsforbruk Totalt Tid brukt i sekunder
---	--

228 Kjønn - komplette intervju.

☆

Menn ☐ 1

Kvinner ☐ 2

229 Fylkesfordeling Menn

☆

Østfold ☐ 01

Akershus ☐ 02

Oslo ☐ 03

Hedmark ☐ 04

Oppland ☐ 05

Buskerud ☐ 06

Vestfold ☐ 07

Telemark ☐ 08

Aust-Agder ☐ 09

Vest-Agder ☐ 10

Rogaland ☐ 11

Hordaland ☐ 12

Sogn og Fjordane ☐ 13

Møre og Romsdal ☐ 14

Sør-Trøndelag ☐ 15

Nord-Trøndelag ☐ 16

Nordland ☐ 17

Troms ☐ 18

Finnmark ☐ 19

230 Fylkesfordeling Kvinner

☆

Østfold ☐ 01

Akershus ☐ 02

Oslo ☐ 03

Hedmark ☐ 04

Oppland ☐ 05

Buskerud ☐ 06

Vestfold ☐ 07

Telemark ☐ 08

Aust-Agder ☐ 09

Vest-Agder ☐ 10

Rogaland ☐ 11

Hordaland ☐ 12

Sogn og Fjordane ☐ 13

Møre og Romsdal ☐ 14

Sør-Trøndelag ☐ 15

Nord-Trøndelag ☐ 16

Nordland ☐ 17

Troms ☐ 18

Finnmark ☐ 19

Vedlegg 3:

Vektete og uvektede prevalenser, totalt og for jenter og gutter

	Totalt		Jenter		Gutter	
	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet
Mindre alvorlig fysisk vold fra foresatte	9,4	9,4	9,6	9,6	9,3	9,3
Alvorlig vold fra foresatte	1,8	1,8	2,3	2,3	1,3	1,3
Psykologisk vold fra foresatte	6,6	6,6	10,0	10,1	3,3	3,3
Vitne til vold	3,3	3,3	4,9	5,0	1,7	1,7
Omsorgssvikt	8,5	8,5	8,2	8,3	8,8	8,8
Seksuell kontakt før 13 år	1,3	1,3	1,9	2,0	0,8	0,7
Voldtekt	1,8	1,8	3,5	3,6	0,2	0,2
Seksuelt overgrep i bevisstløs tilstand	3,4	3,5	5,0	5,1	1,9	1,9
Andre seksuelle overgrep	4,9	4,9	8,6	8,7	1,3	1,3
Mindre alvorlig vold siste år	10,6	10,8	8,9	9,1	12,3	12,4
Alvorlig vold noen gang	18,8	18,9	8,5	8,5	28,7	28,7
Mindre alvorlig kjæreste vold noen gang	3,4	3,4	2,4	2,4	4,4	4,4
Kontrollerende atferd fra kjæreste	5,6	5,7	6,8	7,0	4,4	4,4
Stalking	20,2	20,1	16,4	16,5	24,1	24,0

Vedlegg 4:

Alders- kohorter	Mindre alvorlig vold fra foresatte (%)		Alvorlig vold fra foresatte (%)		Vold mellom foresatte (%)	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
1939 - 1949	28,5	32,7	6,5	5,9	7,3	7,4
1950 - 1959	33,3	38,4	7,0	4,8	13,4	10,3
1960 - 1969	31,1	39,3	5,1	6,1	14,8	13,7
1970 - 1979	27,0	36,6	3,6	6,1	13,1	12,7
1980 - 1989	22,6	30,0	2,6	4,2	8,0	10,9
1990 - 1995	20,6	16,9	4,7	2,7	9,4	8,2
1996-1997	9,6	9,3	2,3	1,3	4,9	1,7

Alders- kohorter	Seksuell kontakt før 13 år (%)		Voldtekt før 18 år (%)		Andre seksuelle overgrep før 18 år (%)	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
1939 - 1949	9,1	5,1	3,6	0,6	7,6	5,1
1950 - 1959	10,1	3,4	6,1	0,9	11,9	4,0
1960 - 1969	15,4	4,9	3,8	1,6	14,0	7,1
1970 - 1979	10,9	3,0	3,7	0,7	13,9	4,0
1980 - 1989	7,0	2,8	4,9	0,5	12,1	4,8
1990 - 1995	6,6	1,9	6,6	1,1	14,3	5,2
1996-1997	1,9	0,8	3,5	0,2	8,6	1,3

Litteratur

- Aakvaag, H. F., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., Roysamb, E., & Dyb, G. (2014). Shame and guilt in the aftermath of terror: the utøya island study. *J Trauma Stress*, 27(5), 618-621. doi: 10.1002/jts.21957
- Andrews, B., Brewin, C. R., & Rose, S. (2003). Gender, social support, and PTSD in victims of violent crime. *Journal of Traumatic Stress*, 16(4), 421-427. doi: <http://dx.doi.org/10.1023/A:1024478305142>
- Andrews, B., Brewin, C. R., Rose, S., & Kirk, M. (2000). Predicting PTSD symptoms in victims of violent crime: the role of shame, anger, and childhood abuse. *J Abnorm Psychol*, 109(1), 69-73.
- Annerback, E. M., Sahlqvist, L., Svedin, C. G., Wingren, G., & Gustafsson, P. A. (2012). Child physical abuse and concurrence of other types of child abuse in Sweden-Associations with health and risk behaviors. *Child Abuse Negl*, 36(7-8), 585-595. doi: 10.1016/j.chiabu.2012.05.006
- Annerback, E. M., Wingren, G., Svedin, C. G., & Gustafsson, P. A. (2010). Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden - findings from a population-based youth survey. *Acta Paediatr*, 99(8), 1229-1236. doi: APA1792 [pii] 10.1111/j.1651-2227.2010.01792.x
- Annerbäck, E. M., Wingren, G., Svedin, C. G., & Gustafsson, P. (2010). Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden – Findings from a population-based youth survey. *Acta Paediatrica*, 99(8), 1229-1236.
- Arata, C. M. (2000). From child victim to adult victim: A model for predicting sexual revictimization. *Child Maltreatment*, 5(1), 28-38. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/1077559500005001004>
- Association, A. P. (2013, May 1013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition (DSM-V). 5th.

- Barnes, J. E., Noll, J. G., Putnam, F. W., & Trickett, P. K. (2009). Sexual and physical revictimization among victims of severe childhood sexual abuse. *Child Abuse Negl*, 33(7), 412-420. doi: 10.1016/j.chiabu.2008.09.013
- Berger, L. M. (2005). Income, family characteristics, and physical violence toward children. *Child Abuse & Neglect*, 29(2), 107-133. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.02.006>
- Borsook, D., Maleki, N., Becerra, L., & McEwen, B. (2012). Understanding migraine through the lens of maladaptive stress responses: a model disease of allostatic load. *Neuron*, 73(2), 219-234.
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. London: Tavistock Publications Limited.
- Brewerton, T. D. (2007). Eating disorders, trauma, and comorbidity: focus on PTSD. *Eat Disord*, 15(4), 285-304. doi: 10.1080/10640260701454311
- Briere, J., & Elliott, D. M. (2003). Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and women. *Child Abuse Negl*, 27(10), 1205-1222.
- Bushnell, M. C., Ceko, M., & Low, L. A. (2013). Cognitive and emotional control of pain and its disruption in chronic pain. *Nat Rev Neurosci*, 14(7), 502-511. doi: 10.1038/nrn3516
- Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., & Furniss, T. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Geneva: World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect.
- Campbell, J. C. (2002). Health consequences of intimate partner violence. *The Lancet*, 359, 1331-1336.
- Caspi, A., Sugden, K., Moffitt, T. E., Taylor, A., Craig, I. W., Harrington, H., . . . Poulton, R. (2003). Influence of life stress on depression: moderation by a polymorphism in the 5-HTT gene. *Science*, 301(5631), 386-389. doi: 10.1126/science.1083968
- Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M. L., Colbenson, K. M., Sattler, A. L., Goranson, E. N., . . . Prokop, L. J. (2010a). *Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: systematic review and meta-analysis*. Paper presented at the Mayo Clinic Proceedings.
- Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M. L., Colbenson, K. M., Sattler, A. L., Goranson, E. N., . . . Prokop, L. J. (2010b). Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: Systematic review and meta-analysis. *Mayo Clinic Proceedings*, 85(7), 618-629. doi: <http://dx.doi.org/10.4065/mcp.2009.0583>
- Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M. L., Colbenson, K. M., Sattler, A. L., Goranson, E. N., . . . Zirakzadeh, A. (2010). Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: systematic review and meta-analysis. *Mayo Clin Proc*, 85(7), 618-629. doi: 10.4065/mcp.2009.0583
- Cloitre, M., Stolbach, B. C., Herman, J. L., van der Kolk, B., Pynoos, R., Wang, J., & Petkova, E. (2009). A developmental approach to complex PTSD: childhood and

- adult cumulative trauma as predictors of symptom complexity. *J Trauma Stress*, 22(5), 399-408. doi: 10.1002/jts.20444
- Dahle, T., Dalen, H. A., Meland, E., & Breidablik, H. J. (2010). Uønskede seksuelle erfaringer og helseplager blant ungdom. *Tidsskr Nor Laegeforen*, 130(19), 1912-1916. doi: 10.4045/tidsskr.09.0907
- Daly, M., & Wilson, M. (1985). Child Abuse and Other Risks of Not Living with Both Parents *Ethology and Sociobiology*, 6, 198.
- Danese, A., & McEwen, B. S. (2012). Adverse childhood experiences, allostasis, allostatic load, and age-related disease. *Physiology and Behavior*, 106(1), 29-39.
- Danese, A., Moffitt, T. E., Harrington, H., Milne, B. J., Polanczyk, G., Pariante, C. M., Caspi, A. (2009). Adverse childhood experiences and adult risk factors for age-related disease: depression, inflammation, and clustering of metabolic risk markers. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 163(12), 1135-1143. doi: <http://dx.doi.org/10.1001/archpediatrics.2009.214>
- Danese, A., & Tan, M. (2014). Childhood maltreatment and obesity: systematic review and meta-analysis. *Molecular Psychiatry*, 19(5), 544-554. doi: 10.1038/mp.2013.54
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H., & Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral Science*, 19(1), 1-15. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/bs.3830190102>
- Desai, S., Arias, I., Thompson, M. P., & Basile, K. C. (2002). Childhood victimization and subsequent adult revictimization assessed in a nationally representative sample of women and men. *Violence Vict*, 17(6), 639-653.
- Dickerson, S. S., Gruenewald, T. L., & Kemeny, M. E. (2004). When the social self is threatened: shame, physiology, and health. *Journal of Personality*, 72(6), 1191-1216.
- Dube, S. R., Anda, R. F., Felitti, V. J., Chapman, D. P., Williamson, D. F., & Giles, W. H. (2001). Childhood abuse, household dysfunction, and the risk of attempted suicide throughout the life span. *JAMA: The Journal of the American Medical Association*, 286(24), 3089-3096. doi: <http://dx.doi.org/10.1001/jama.286.24.3089>
- Dyb, G., Jensen, T. K., Nygaard, E., Ekeberg, O., Diseth, T. H., Wentzel-Larsen, T., & Thoresen, S. (2014). Post-traumatic stress reactions in survivors of the 2011 massacre on Utoya Island, Norway. *British Journal of Psychiatry*, 204, 361-367. doi: 10.1192/bjp.bp.113.133157
- Edwards, V. J., Holden, G. W., Felitti, V. J., & Anda, R. F. (2003). Relationship between multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health in community respondents: results from the adverse childhood experiences study. *Am J Psychiatry*, 160(8), 1453-1460.
- Ehlers, A., & Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behav Res Ther*, 38(4), 319-345.
- Family health history and health appraisal questionnaires. (2014). Retrieved December 1., 2014, from <http://www.cdc.gov/violenceprevention/acestudy/pdf/fhhflorna.pdf>

- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., . . . Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *Am J Prev Med*, 14(4), 245-258.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Lynskey, M. T. (1997). Childhood sexual abuse, adolescent sexual behaviors and sexual revictimization. *Child abuse & neglect*, 21(8), 789-803. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S0145-2134\(97\)00039-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0145-2134(97)00039-2)
- Finkelhor, D. (2008). *Childhood victimization, Violence, Crime and Abuse in the Lives of Young People*. New York: Oxford University Press
- Finkelhor, D., & Baron, R. (1986). Risk Factors for Child Sexual Abuse J Interpers Violence March 1986 1: 43-71, . *Journal of Interpersonel Violence*, 1: 43-71.
- Finkelhor, D., & Jones, L. (2006). Why Have Child Maltreatment and Child Victimization Declined? *Journal of Social Issues*, 62(4), 685–716.
- Finkelhor, D., Ormrod, R., Turner, H., & Hamby, S. L. (2005). The victimization of children and youth: a comprehensive, national survey. *Child Maltreat*, 10(1), 5-25. doi: 10.1177/1077559504271287
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007). Poly-victimization: a neglected component in child victimization. *Child Abuse Negl*, 31(1), 7-26. doi: 10.1016/j.chiabu.2006.06.008
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2009). Lifetime assessment of poly-victimization in a national sample of children and youth. *Child Abuse Negl*, 33(7), 403-411. doi: 10.1016/j.chiabu.2008.09.012
- Finkelhor, D., Turner, H., Ormrod, R., & Hamby, S. L. (2009). Violence, abuse, and crime exposure in a national sample of children and youth. *Pediatrics*, 124(5), 1411-1423. doi: 10.1542/peds.2009-0467
- Finkelhor, D., Turner, H., Ormrod, R., & Hamby, S. L. (2010). Trends in childhood violence and abuse exposure: evidence from 2 national surveys. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 164(3), 238-242. doi: 10.1001/archpediatrics.2009.283
- Finkelhor, D., Turner, H. A., Shattuck, A., & Hamby, S. L. (2013). Violence, crime, and abuse exposure in a national sample of children and youth: an update. *JAMA Pediatr*, 167(7), 614-621. doi: 10.1001/jamapediatrics.2013.42
- Fisher, H. L., Moffitt, T. E., Houts, R. M., Belsky, D. W., Arseneault, L., & Caspi, A. (2012). Bullying victimisation and risk of self harm in early adolescence: longitudinal cohort study. *BMJ*, 344, e2683.
- Ford, J. D., Elhai, J. D., Connor, D. F., & Frueh, B. C. (2010). Poly-victimization and risk of posttraumatic, depressive, and substance use disorders and involvement in delinquency in a national sample of adolescents. *J Adolesc Health*, 46(6), 545-552. doi: 10.1016/j.jadohealth.2009.11.212
- FRA. (2014). Violence against women: an EU-wide survey. Main results. Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights.

- Fuh, J. L., Wang, S. J., Juang, K. D., Lu, S. R., Liao, Y. C., & Chen, S. P. (2010). Relationship between childhood physical maltreatment and migraine in adolescents. *Headache*, 50(5), 761-768.
- Gelles, R. J. (1992). Poverty and violence toward children. . *American Behavioral Scientist*, Vol 35(3).
- Gilbert, P. (1997). The evolution of social attractiveness and its role in shame, humiliation, guilt and therapy. *British Journal of Medical Psychology*, 70, 113-147. doi:10.1111/j.2044-8341.1997.tb01893.x
- Gilbert, P. (2000). Anxiety and Depression: The Role of the Evaluation of Social Rank. *Clinical Psychology and Psychotherapy* 7, 174-189.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet*, 373(9657), 68-81.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373(9657), 68-81.
- Gillham, B., Tanner, G., Cheyne, B., Freeman, I., Rooney, M., & Lambie, A. (1998). Unemployment rates, single parent density, and indices of child poverty: their relationship to different categories of child abuse and neglect. *Child Abuse Negl*, 22(2), 79-90.
- Goodman, L. A., Corcoran, C., Turner, K., Yuan, N., & Green, B. L. (1998). Assessing traumatic event exposure: General issues and preliminary findings for the Stressful Life Events Screening Questionnaire. *Journal of Traumatic Stress*, 11(3), 521-542. doi: <http://dx.doi.org/10.1023/A:1024456713321>
- Goodman, L. A., Corcoran, C., Turner, K., Yuan, N., & Green, B. L. (1998). Assessing traumatic event exposure: general issues and preliminary findings for the Stressful Life Events Screening Questionnaire. *J Trauma Stress*, 11(3), 521-542. doi: 10.1023/A:1024456713321
- Haaland, T., Clausen, S.-E., & Schei, B. (2005). Vold i parforhold - ulike perspektiver: Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Haaland, T., Clausen, S.-E., & Schei, B. (Eds.). (2005). *Vold i parforhold - ulike perspektiver: Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Heimer, G., Andersson, T., & Lucas, S. (2014). Våld och hälsa - En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våld utsatthet samt kopplingen till hälsa. NCK-rapport 2014:1. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK).
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery: From domestic abuse to political terror*. New York: Basic Books.

- Hjemdal, O. K., Sogn, H., & Schau, L. (2012a). Vold, negative livshendelser og helse (Vol. 1). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hjemdal, O. K., Sogn, H., & Schau, L. (2012b). *Vold, negative livshendelser og helse. En gjennomgang av data fra to regionale helseundersøkelser*. (Rapport 1/2012). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hjemmen, A., Dalgard, O., & Graff-Iversen, S. (2002). Volden som rammer kvinner og volden som rammer menn-to ulike verdener. *With English summary*). *Norsk Epidemiologi*, 12, 275-280.
- Ippoliti, F., Canitano, N., & Businaro, R. (2013). Stress and obesity as risk factors in cardiovascular diseases: a neuroimmune perspective. *Journal of Neuroimmune Pharmacology*, 8(1), 212-226. doi: 10.1007/s11481-012-9432-6
- Janson, S. (2001). Barn och misshandel - En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet *Rapport från Kommittén mot barnmisshandel*: Socialdepartementet
- Janson, S., Jernbro, C., & Långberg, B. (2011). *Kroppslig bestraffning ock annan kränkning av barn i Sverige*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset og Karlstad Universitet.
- Jewkes, R., Sen, P., & Garcia-Moreno, C. (2002). Sexual violence. In E. G. Krug, L. L. Dahlberg, & J. A. Mercy (Eds.), *World report on violence and health*. Geneva: WHO.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence. Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57(2), 283-294.
- Johnson, M. P., & Leone, J. M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, 26(3), 322-349. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/0192513X04270345>
- Joseph, S., Andrews, B., Williams, R., & Yule, W. (1992). Crisis support and psychiatric symptomatology in adult survivors of the Jupiter cruise ship disaster. *Br J Clin Psychol*, 31 (Pt 1), 63-73.
- Juang, K. D., Wang, S. J., Fuh, J. L., Lu, S. R., & Chen, Y. S. (2004). Association between adolescent chronic daily headache and childhood adversity: a community-based study. *Cephalalgia*, 24(1), 54-59.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2013a). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve*. (Meld. St. nr 15 (2012-2013)). Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Retrieved from <http://www.regjeringen.no/pages/38254171/PDFS/STM201220130015000DDDPDFS.pdf>.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2013b). *St.meld. 15 (2012-2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Justis- og politidepartementet. (2007). *Vendepunkt. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

- Kaufman, J., Yang, B. Z., Douglas-Palumberi, H., Houshyar, S., Lipschitz, D., Krystal, J. H., & Gelernter, J. (2004). Social supports and serotonin transporter gene moderate depression in maltreated children. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 101(49), 17316-17321. doi: 10.1073/pnas.0404376101
- Kendall-Tackett, K. A., & Eckenrode, J. (1996). The effects of neglect on academic achievement and disciplinary problems: a developmental perspective. *Child Abuse Negl*, 20(3), 161-169.
- Kessler, R. C. (2000). Posttraumatic stress disorder: The burden to the individual and to society. *Journal of Clinical Psychiatry*, 61, 4-14.
- Kilpatrick, D. G., Edmunds, C. N., & Seymour, A. K. (1992). Rape in America: A report to the nation: Arlington, VA: National Victim Center.
- Kilpatrick, D. G., Ruggiero, K. J., Acierno, R., Saunders, B. E., Resnick, H. S., & Best, C. L. (2003). Violence and risk of PTSD, major depression, substance abuse/dependence, and comorbidity: results from the National Survey of Adolescents. *Journal of consulting and clinical psychology*, 71(4), 692.
- Kim, S., Thibodeau, R., & Jorgensen, R. S. (2011). Shame, guilt, and depressive symptoms: a meta-analytic review. *Psychol Bull*, 137(1), 68-96. doi: 10.1037/a0021466
- Kloppen, K., Mæhle, M. O., Kvello, Ø., Haugland, S., & Breivik, K. (2014). Prevalence of intrafamilial child maltreatment in the Nordic countries: a review. *Child Abuse Review Child Abuse Review*.
- Koenen, K. C., & Widom, C. S. (2009). A prospective study of sex differences in the lifetime risk of posttraumatic stress disorder among abused and neglected children grown up. *J Trauma Stress*, 22(6), 566-574. doi: 10.1002/jts.20478
- Kruse, A., Strandmoen, J. F., & Skjorten, K. (2013). Menn som har begått voldtekt - en kunnskapsstatus. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Kubany, E. S. (1994). A cognitive model of guilt typology in combat-related PTSD. *J Trauma Stress*, 7(1), 3-19.
- Kubany, E. S., & Manke, F. P. (1995). Cognitive therapy for trauma-related guilt: Conceptual bases and treatment outlines. *Cognitive and Behavioral Practice*, 2(1), 27-61. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S1077-7229\(05\)80004-5](http://dx.doi.org/10.1016/S1077-7229(05)80004-5)
- Kubany, E. S., McKenzie, W. F., Owens, J. A., Leisen, M. B., Kaplan, A. S., & Pavich, E. (1996). PTSD among women survivors of domestic violence in Hawaii. *Hawaii Med J*, 55(9), 164-165.
- Lang, A. J., & Stein, M. B. (2005). An abbreviated PTSD checklist for use as a screening instrument in primary care. *Behaviour Research and Therapy*, 43(5), 585-594. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.brat.2004.04.005>
- Lawyer, S. R., Ruggiero, K. J., Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., & Saunders, B. E. (2006). Mental health correlates of the victim-perpetrator relationship among interpersonally victimized adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(10), 1333-1353. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/0886260506291654>

- Lee, D. A., Scragg, P., & Turner, S. (2001). The role of shame and guilt in traumatic events: a clinical model of shame-based and guilt-based PTSD. *Br J Med Psychol*, 74(Pt 4), 451-466.
- Leeb, R., Paulozzi, L., Melanson, C., Simon, T., & Arias, I. (2008). Child maltreatment surveillance. Uniform definitions for public health and recommended data elements Atlanta: Centers for Disease Control and Prevention.
- Långberg, B., Bodil, S., & Janson, S. (2007a). *Våld mot barn 2006–2007*. Stockholm: Allmänna Barnhuset and Karlstad University.
- Långberg, B., Bodil, S., & Janson, S. (2007b). *Våld mot barn 2006–2007* [Violence against children 2006 - 2007]. Stockholm: Allmänna Barnhuset and Karlstad University.
- Macdonald, G., & Leary, M. R. (2005). Why does social exclusion hurt? The relationship between social and physical pain. *Psychological Bulletin*, 131(2), 202-223.
- MacMillan, H. L., Fleming, J. E., Trocme, N., Boyle, M. H., Wong, M., Racine, Y. A., . . . Offord, D. R. (1997). Prevalence of child physical and sexual abuse in the community. Results from the Ontario Health Supplement. *JAMA*, 278(2), 131-135.
- MacMillan, H. L., Jamieson, E., & Walsh, C. A. (2003). Reported contact with child protection services among those reporting child physical and sexual abuse: results from a community survey. *Child Abuse Negl*, 27(12), 1397-1408.
- May-Chahal, C., & Cawson, P. (2005). Measuring child maltreatment in the United Kingdom: a study of the prevalence of child abuse and neglect. *Child Abuse Negl*, 29(9), 969-984. doi: 10.1016/j.chiabu.2004.05.009
- McEwen, B. S. (1998). Stress, adaptation, and disease: allostasis and allostatic load. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 840(1), 33-44. doi: 10.1111/j.1749-6632.1998.tb09546.x
- Mossige, S., & Dyb, G. (2009a). *Voldsutsatte barn og unge i Oslo: forekomst og innsatsområder for forebygging* (Vol. 22/2009). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mossige, S., & Dyb, G. (2009b). *Voldsutsatte barn og unge i Oslo: forekomst og innsatsområder for forebygging* [Children and adolescents exposed to violence in Oslo: prevalence and fields for preventive interventions] (Vol. 22/2009). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: En selvrappporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. (20/2007). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- NCK. (2014). *Våld och hälsa - En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (Vol. 1: 2014). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, Uppsala universitet, Akademiska sjukhuset.
- Neuner, F., Schauer, M., Karunakara, U., Klaschik, C., Robert, C., & Elbert, T. (2004). Psychological trauma and evidence for enhanced vulnerability for posttraumatic

- stress disorder through previous trauma among West Nile refugees. *BMC Psychiatry*, 25(4), 34.
- Newman, E., Risch, E., & Kassam-Adams, N. (2006). Ethical issues in trauma-related research: A review. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 1(3), 29-46. doi: <http://dx.doi.org/10.1525/jer.2006.1.3.29>
- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Med*, 9(11), e1001349. doi: 10.1371/journal.pmed.1001349
- Orcutt, H. K., Cooper, M. L., & Garcia, M. (2005). Use of sexual intercourse to reduce negative affect as a prospective mediator of sexual revictimization. *Journal of Traumatic Stress*, 18(6), 729-739. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/jts.20081>
- Pape, H., & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Pape, H., & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden?: En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep NKVTS Rapport* (Vol. 1:2004). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Paras, M. L., Murad, M. H., Chen, L. P., Goranson, E. N., Sattler, A. L., Colbenson, K. M., . . . Zirakzadeh, A. (2009). Sexual abuse and lifetime diagnosis of somatic disorders: a systematic review and meta-analysis. *JAMA*, 302(5), 550-561. doi: 10.1001/jama.2009.1091
- Peden, M., Oyegbite, K., Ozanne-Smith, J., Hyder, A. A., Branche, C., Rahman, A. F., . . . Bartolomeos, K. (2008). *World Report on Child Injury Prevention*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- Pedersen, W., & Skrandal, A. (1996). Alcohol and sexual victimization: A longitudinal study of Norwegian girls. *Addiction*, 91(4), 565-581.
- Pereplechikova, F., & Kaufman, J. (2010). Emotional and behavioral sequelae of childhood maltreatment. *Curr Opin Pediatr*, 22(5), 610-615. doi: 10.1097/MOP.0b013e32833e148a
- Perez, C. M., & Widom, C. S. (1994). Childhood victimization and long-term intellectual and academic outcomes. *Child Abuse Negl*, 18(8), 617-633.
- Pynoos, R. S., Steinberg, A. M., & Piacentini, J. C. (1999). A developmental psychopathology model of childhood traumatic stress and intersection with anxiety disorders. *Biological Psychiatry*, 46(11), 1542-1554.
- Repetti, R. L., Robles, T. F., & Reynolds, B. (2011). Allostatic processes in the family. *Development and Psychopathology*, 23(3), 921-938. doi: 10.1017/s095457941100040x
- Repetti, R. L., Taylor, S. E., & Seeman, T. E. (2002). Risky families: family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin*, 128(2), 330-366.

- Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Dansky, B. S., Saunders, B. E., & Best, C. L. (1993). Prevalence of civilian trauma and posttraumatic stress disorder in a representative national sample of women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(6), 984. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-006X.61.6.984>
- Rutter, M. (2013). Annual research review: resilience - clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 54(4), 474-487.
- Scheeringa, M. S., Zeanah, C. H., & Cohen, J. A. (2011). PTSD in children and adolescents: toward an empirically based algorithm. *Depression and Anxiety*, 28(9), 770-782.
- Schiavone, S., Jaquet, V., Trabace, L., & Krause, K. H. (2013). Severe life stress and oxidative stress in the brain: from animal models to human pathology. *Antioxid Redox Signal*, 18(12), 1475-1490. doi: 10.1089/ars.2012.4720
- Schou, L., Dyb, G., & Graff-Iversen, S. (2007). Voldsutsatt ungdom i Norge - resultater fra helseundersøkelser i seks fylker [Youth exposed to violence in Norway] *Rapport*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Seng, J. S., Graham-Bermann, S. A., Clark, M. K., McCarthy, A. M., & Ronis, D. L. (2005). Posttraumatic stress disorder and physical comorbidity among female children and adolescents: results from service-use data. *Pediatrics*, 116(6), e767-776. doi: 116/6/e767 [pii] 10.1542/peds.2005-0608
- Sidebotham, P., Heron, J., & Golding, J. (2002). Child maltreatment in the "Children of the Nineties:" deprivation, class, and social networks in a UK sample. *Child Abuse Negl*, 26(12), 1243-1259. doi: S0145213402004155 [pii]
- Slade, E. P., & Wissow, L. S. (2007). The influence of childhood maltreatment on adolescents' academic performance. *Econ Educ Rev*, 26(5), 604-614. doi: 10.1016/j.econedurev.2006.10.003
- Solberg, Ø., Dale, M. T. G., Holmstrøm, H., Eskedal, L. T., Landolt, M. A., & Vollrath, M. E. (2011). Long-term symptoms of depression and anxiety in mothers of infants with congenital heart defects. *Journal of Pediatric Psychology*, 36(2), 179-187. doi: <http://dx.doi.org/10.1093/jpepsy/jsq054>
- Spertus, I. L., Yehuda, R., Wong, C. M., Halligan, S., & Seremetis, S. V. (2003). Childhood emotional abuse and neglect as predictors of psychological and physical symptoms in women presenting to a primary care practice. *Child Abuse Negl*, 27(11), 1247-1258.
- SSB. (2013). Nye barn med barnevernstiltak, etter alder og grunn til å setja i verk tiltak, 2012. 2014, from <https://www.ssb.no/statistikbanken>
- Steine, I. M., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., Nordhus, I. H., Mrdalj, J., & Pallesen, S. (2012). Forekomsten av seksuelle overgrep i et representativt befolkningsutvalg i Norge. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 49, 950-957.

- Stene, L. E., Dyb, G., Tverdal, A., Jacobsen, G. W., & Schei, B. (2012). Intimate partner violence and prescription of potentially addictive drugs: prospective cohort study of women in the Oslo Health Study. *BMJ Open*, 2(2), e000614. doi: 10.1136/bmjopen-2011-000614
- Stensland, S. O., Dyb, G., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., & Zwart, J. A. (2013). Potentially traumatic interpersonal events, psychological distress and recurrent headache in a population-based cohort of adolescents: the HUNT study. *BMJ Open*, 3(7). doi: 10.1136/bmjopen-2013-002997
- Stensland, S. O., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., & Dyb, G. (2014). Interpersonal violence and overweight in adolescents: The HUNT Study. *Scand J Public Health*. doi: 10.1177/1403494814556176
- Stensland, S. Ø., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., Zwart, J.-A., & Dyb, G. (2014). Recurrent headache and interpersonal violence in adolescence: the roles of psychological distress, loneliness and family cohesion: the HUNT study. *The Journal of Headache and Pain*, 15(35). doi: doi:10.1186/1129-2377-15-35
- Stern, D. (1985). *The Interpersonal World of the Infant*: Basic Books.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., & Sugarman, D. B. (1996). The revised Conflict Tactics Scales (CTS2). Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues*, 17(3), 283-316. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/019251396017003001>
- Street, A. E., & Arias, I. (2001). Psychological abuse and posttraumatic stress disorder in battered women: examining the roles of shame and guilt. *Violence Vict*, 16(1), 65-78.
- Strom, I. F., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., Hjemdal, O. K., Lien, L., & Dyb, G. (2013). Exposure to life adversity in high school and later work participation: a longitudinal population-based study. *J Adolesc*, 36(6), 1143-1151. doi: 10.1016/j.adolescence.2013.09.003
- Tangney, J. P., & Dearing, R. L. (2002). *A Review of: "Shame and Guilt"* Guilford, 2002. New York: Guilford.
- Teicher, M. H., Samson, J. A., Polcari, A., & McGreenery, C. E. (2006). Sticks, stones, and hurtful words: relative effects of various forms of childhood maltreatment. *Am J Psychiatry*, 163(6), 993-1000. doi: 10.1176/appi.ajp.163.6.993
- Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomsstudie i et livsløpsperspektiv *NKVTS Rapport* (Vol. 1: 2014). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Thoresen, S., Jensen, T. K., Wentzel-Larsen, T., & Dyb, G. (2014). Social support barriers and mental health in terrorist attack survivors. *Journal of Affective Disorders*, 156, 187-193. doi: 10.1016/j.jad.2013.12.014

- Thoresen, S., Myhre, M., Wentzel-Larsen, T., Aakvaag, H. F., & Hjemdal, O. K. (2015). Violence against children, later victimisation, and mental health: a cross-sectional study of the general Norwegian population. *Eur J Psychotraumatol*, 6, 26259. doi: 10.3402/ejpt.v6.26259
- Tjaden, P. G., & Thoennes, N. (1998). *Prevalence, incidence, and consequences of violence against women : findings from the National Violence Against Women Survey*. [Washington, DC]: U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Tjaden, P. G., & Thoennes, N. (2000). Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women : Findings from the National Violence Against Women Survey. Washington, D.C. : U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L., & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 32(2), 122-138. doi: 10.1016/j.cpr.2011.12.001
- Uher, R., Caspi, A., Houts, R., Sugden, K., Williams, B., Poulton, R., & Moffitt, T. E. (2011). Serotonin transporter gene moderates childhood maltreatment's effects on persistent but not single-episode depression: Replications and implications for resolving inconsistent results. *Journal of Affective Disorders*, 135(1), 56-65. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jad.2011.03.010>
- Weathers, F. W., Litz, B. T., Herman, D. S., Huska, J. A., & Keane, T. M. (1993). The PTSD Checklist (PCL): *Reliability, validity, and diagnostic utility*. Paper presented at the annual meeting of the international society for traumatic stress studies, San Antonio, TX.
- WHO. (2002). *World report of violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Williamson, D., Thompson, T. J., Anda, R., Dietz, W., & Felitti, V. (2002). Body weight and obesity in adults and self-reported abuse in childhood. *International journal of obesity*.
- Wright, M. O., Crawford, E., & Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: the mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse Negl*, 33(1), 59-68. doi: 10.1016/j.chiabu.2008.12.007
- Zayfert, C. (2012). Cognitive Behavioral Conceptualization of Retraumatization. In M. P. C. V. M. Follette (Ed.), *Retraumatization. Assessment, Treatment, and Prevention* New York: Routledge.
- Øia, T. (2007). Ung i Oslo: Levekår og sosiale forskjeller *NOVA Rapport* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

- Øverlien, C. (2010). Children Exposed to Domestic Violence Conclusions from the Literature and Challenges Ahead. *Journal of Social Work*, 10(1), 80-97.
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet - barns strategier*. [Domestic violence - Children's strategies] Oslo: Universitetsforlaget.

Til tross for at vold mot barn og unge er erkjent som et alvorlig samfunns- og folkehelseproblem også i Norge, er kunnskap om omfang, risikofaktorer og konsekvenser fremdeles mangelfull. På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet har NKVTS gjennomført en undersøkelse blant norske 16- og 17-åringer om deres volds- og overgrepserfaringer. Deltakerne ble intervjuet på telefon høsten 2013. I alt deltok 1012 jenter og 1050 gutter. I undersøkelsen ble deltakerne stilt konkrete og detaljerte spørsmål om vold og overgrepserfaringer. I tillegg ble de blant annet spurt om levekår, psykisk helse og kontakt med rettsapparat og helsetjeneste.

Undersøkelsen avdekket at mange ungdommer hadde vært utsatt for vold eller overgrep, og at de voldsutsatte ungdommene ofte hadde opplevd flere ulike typer vold og overgrep. Det var klare forskjeller mellom jenter og gutter med hensyn til hva slags hendelser og i hvilke relasjoner de var mest utsatt. Gutter hadde størst risiko for å bli utsatt for fysisk vold fra andre enn foresatte, mens seksuelle overgrep i hovedsak rammet jenter.

Mange voldsutsatte unge følte skam og skyld for det som hadde skjedd, og det var en klar overhyppighet av psykiske helseproblemer hos ungdommer som var utsatt for vold og seksuelle overgrep. Mye av volden og overgrepene forble skjult for politi og rettsvesen, og bare en mindre andel av de utsatte hadde søkt hjelp og fått medisinsk behandling etter hendelsene.

Besøksadresse: Gullhaugveien 1-3, 5 etg, 0484 Oslo

Postadresse: Pb 181 Nydalen, 0409 Oslo

Tlf.: +47 22 59 55 00

Faks: +47 22 59 55 01

e-post: postmottak@nkvt.no

ISBN 978-82-8122-080-5 (trykt)

ISBN 978-82-8122-081-2 (pdf)

ISSN 0809-9103

Rapporter kan lastes ned fra: <http://www.nkvt.no>